

UNIVERSITETI I EJL
ЈИЕ УНИВЕРЗИТЕТ
SEE UNIVERSITY

FAKULTETI JURIDIK
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
LAW FACULTY

STUDIMET PASDIPLOMIKE-CIKLI I DYTË

TEMA:

PARIMI I DËGJIMIT TË PALËVE DHE REALIZIMI I TIJ NË
PROCEDURË CIVILE

Mentori: Doc. Prof. Dr. Emine Zendeli

Kandidati: Medine Çoti id: 115587

Tetovë, 2018

Përmbajtja:

Hyrje.....	4
Kapitulli I.....	6
1. Nocioni i procedurës civile	6
1. 1. Parimet e procedurës civile	7
1. 2. Kuptimi dhe rëndësia e parimit të dëgjimit të palëve në procedurë civile	9
2. Parimi i dëgjimit të palëve nëpër periudha historike	12
2. 1. Parimi i dëgjimit të palëve në periudhën e së drejtës romake.....	13
2. 2. Procedura extraordinaria Cognitio.....	16
2. 3. Procedura civile në mesjetë.....	17
2. 3. 1. Procedura civile gjatë shekullit XII-XV, dhe XV- XVII të mesjetës	18
2. 3. 2. Procedura civile në shekullin XIX	20
Kapitulli II.....	22
3. Kuptimi dhe rëndësia e palëve në procedurë civile	22
3. 1. Nocioni i palës në kuptimin procedural.....	23
3. 2. Nocioni i palës në kuptimin funksional.....	24
3. 3. Pala incidentale	25
3. 3. 1. Të drejtat dhe detyrimet e palëve në procedurë civile	25
3. 3. 2. Barabarësia e palëve në raport me parimin e dëgjimit të palëve.....	26
3. 3. 3. Mundësia e mbledhjes së materialit provues sipas parimit të dëgjimit të palëve.....	27
3. 3. 4. Dëgjimi i palëve si dëshmi-mjet provues.....	33
3. 4. Veprimet procedurale të palëve.....	37
3. 4. 1. Parakushtet për vlefshmërinë juridike të veprimeve.....	38
3. 4. 2. Karakteristikat e veprimeve procedurale të palëve.....	38
3. 4. 3. Veprimet procedurale ofenzive dhe defenzive të palëve.....	39
Kapitulli i III	41
4. Metodatat procedurale për realizimin e parimit të dëgjimit të palëve	41
4. 1. Sistemi i litiskontestacionit afirmativ.....	43
4. 2. Sistemi i litiskontestacionit negativ.....	43
4. 3. Sistemi i qëndrimit të pa përcaktuar ndaj jo aktivitetit të palëve.....	44
4. 4. Qëndrimi i të drejtës procedurale në Maqedoni	45
4. 5. Pasojat për shkak të mungesës së palës në gjykim	46
4. 5. 1. Aktgjykim për shkak të mosdhenies së përgjigjes në padi.....	47
4. 5. 2. Aktgjykim për shkak të mungesës.....	48
4. 5. 3. Sjellja e aktgjykimit si shkak i mos thirrjes së palës në seancë	50

4. 5. 4.	Fiksioni për tërheqje të padisë.....	50
4. 6.	Zhvillimi i procedurës kontestimore në mungesë të njërës palë	52
Kapitulli IV		55
5.	Mënyra e realizimit të parimit të dëgjimit të palëve.	55
5. 1.	Inicimi i procedurës civile	56
5. 2.	Dërgimi i padisë në gjykatë dhe deri te i padituri.....	57
5. 2. 1.	Dorëzimi i obligueshëm i padisë për përgjigje	58
5. 2. 2.	Dorëzimi i përgjigjes në padi	59
5. 3.	Dërgimi i shkresave.....	59
5. 3. 1.	Mënyra e dërgimit të shkresave	61
5. 4.	Koha, vendi dhe mënyra e dërgimit.....	63
5. 4. 1.	Dëshmia për dërgimin e kryer	64
5. 4. 2.	Kuptimi i thirrjes së rregullt në seanca dhe pasojat nga mos marrja pjesë në to..	65
6.	Realizimi i parimit të dëgjimit të palëve nëpër stadiumet e procedurës civile.....	66
6. 1.	Dëgjimi i palëve në seancën përgatitore.....	67
6. 2.	Mbrojtja e të paditurit nga padia	69
6. 3.	Dëgjimi i palëve në seancën për shqyrtim kryesor	70
6. 4.	Përfundimi nga parimi i të dëgjimit të palëve në procedurë civile.....	74
6. 5.	Mbrojtja e palëve me mjete juridike për mos realizim të parimit të dëgjimit të palëve .	76
7.	Përfundime dhe konkluzione.....	82
8.	Bibliografia	86

Hyrje

Nga mbizotërimi i së drejtës, funksionon veprimtaria ligjore e shtetit, kjo e drejtë të cilën e përbëjnë një grumbull normash juridike, paraqet një sistem të caktuar politik-juridik, qëllimi i së cilit është regjimi i një sistemi demokratik. Pra, normat ligjore formojnë të drejtën të cilën sistemi institucional do të duhej ta respektonte, apo ti nënshtrohej asaj të drejte, duke u bazuar në parimin e respektimit të ligjit, parimi i cili vlen edhe për çdo individ që është brenda kufijve të shtetit dhe jo vetëm për shtetin si pushtet publik.

Duke u bazuar në thënien e njohur *“Asgjë nuk është mbi ligjin”*, kuptojmë se norma juridike e themeluar është edhe e sanksionuar po nga fuqia e cila e ka krijuar, fuqi e cila garanton mbrojtje të barabartë të subjekteve të së drejtës në respektimin e të drejtave dhe lirive të tyre kushtetuese dhe ligjore.

Gjithashtu subjekteve i’u është e garantuar mbrojtja në një proces të rregullt ligjor, duke i’u anashkaluar çdo shkelje ligjore që mund ta kryejnë autoritet shtetërore, por edhe për të ofruar edhe procedura të ndershme gjyqësore. Një ndër të drejtat e cila do të kërkonte mbrojtje ligjore në qoftë se nuk do të respektohet është edhe e drejta për t’u dëgjuar para se të gjykohet, e drejtë e cila paraqet një ndër parimet e të drejtës procedurale, parim i cili garanton proces të rregullt ligjor.

Prandaj, si lëndë hulumtimi i këtij punimi është një ndër postulatët e së drejtës, postulat i cili është i vjetër edhe sa vet e drejta. Është parimi i dëgjimit të palëve i shprehur përmes maksimës së vjetër romake *“Auditeor et altera pars”*, ai që ka pasur sukses të mbetet i rëndësishëm edhe në procedurat e tanishme aktuale duke tërhequr të drejtën e palës për të qenë e dëgjuar në procedurë në bazë të së cilit parim është e ndërtuar edhe vetë procedura.

Ky parim ka qenë i permendur diku në vitin 428 para erës së re në veprën *Heraklidae* të Euripides i cili thekson se : *“Në rast të mos pajtimit, asnjëherë mos guxo të gjykosh derisa nuk e dëgjon edhe palën tjetër”*.

Parimi i dëgjimit të palëve është një ndër parimet themelore fundament mbi të cilin është e ndërtuar procedura civile, në piramidën e normave procedurale ky parim është në maje të hierarkisë si një forcë e regjimeve bashkëkohore i cili i mbeti detyrim gjykatës që gjatë vendosjes së vendimit meritator palës ti mundësojë të shprehet për kërkesat,

propozimet dhe udhëzimet të kundërshtarit të tij, faktikisht të shprehet në lidhje me pyetjet të cilët me vendim gjyqsor duhet të kontensohen.

Me këtë parim realizohet drejtë vlerësimi dhe drejtëpeshimi procesual i palëve në procedurë, pasi që thelbi i këtij parimi ngritet mbi parimin kushtetues të barazisë së palëve para ligjit.

Respektimi i këtij parimi gjatë realizimit në procedurë do të thotë që palët në mbrojtjen e të drejtave të tyre kanë qenë në pozita të barabarta. Pasi që rregullat ligjore insistojnë në respektimin, realizimin dhe mbrojtjen e të drejtave subjektive. Shkalla e normave procedurale të cilat mundësojnë njëanshmëri të palëve ndikojnë në sjelljen e vendimit gjyqsor me të cilën vlerësohet drejtësia në procedurë.

Sipas kuptimit të tij parimi i dëgjimit të palëve paraqet një ndër parimet themelore me të cilin para ligjit arrihet respektim i dinjitetit njerëzorë pasi që është e drejtë kushtetuese dhe si i tillë ai patjetër duhet të sigurohet në procedurën civile në të gjitha vendet ku frymon fryme demokratike- liberale.

Kapitulli I

1. Nocioni i procedurës civile

Mbrojtja e të drejtave subjektive civile të shkelura të kontestuar ose të rrezikuara bëhet, jepet sipas metodës së veçantë të mbrojtjes juridike, për shënimin e së cilës shfrytëzohet një term themelor - procedurë civile.

Nën nocionin procedurë civile nënkuptohet mënyra e posaçme e veprimit të gjykatave dhe organeve të tjera kompetente, të cilat me pjesëmarrjen e palëve dhe të pjesëmarrësve të tjerë, ndërrojnë një mori veprimesh të lidhura në mënyrë të ndërsjelltë dhe të njëpasnjëshme për të hetuar nëse ekzistojnë presupozimet për dhënien e mbrotjes juridike për të drejtat subjektive civile, nëse është ajo e kërkuar në bazë, të përcaktohen masat për realizimin e saj.¹

Nëpërmjet procesit civil gjyqësor arrihet jo vetëm realizimi apo mbrojtja e së drejtës subjektive civile individuale, veçse në të njëjtën kohë arrihet edhe realizimi apo mbrojtja e së drejtës objektive, e cila është pjesë përbërëse e sistemit juridik në tërësi.²

Procedura civile është proces i rregulluar përmes normave juridike lidhur me njohjen (konstatimin), formësimin dhe realizimin e të drejtave të personave privatë.³

Kuptuar në tërësi procedura civile paraqet veprime të ndërmarra nga subjektët të cilët janë të interesuar që ti mbrojnë të drejtat e tyre, dhe veprime të ndërmarra nga ana e organeve shtetërore siç janë gjykatata dhe organet tjera administrative të cilat ushtrojnë funksion publik dhe shoqërorë të rregulluar me ligj, për t'iu ofruar ndihmë palëve kërkesat e të cilëve shqyrtohen. Shikuar në këtë aspekt këto veprime paraqesin një proces i cili në gjuhën latinë njihet si *procedere* që don të thotë ecje përpara, drejtë arritjes së qëllimit të dhënies së mbrojtjes juridike në qoftë se ajo është e bazuar dhe e nevojshme.

¹Janevski, Arsen, Kamilevska, Zorovska, Tatjana, "E drejta e Procedurës Civile", fq. 13, Shkup, 2009.

²Brestofci, Faik, "E drejta e Procedurës civile I", fq. 9, Prishtinë, 2004.

³[https://www.scribd.com/document/132408816/I-morina-Proc-civile-2012-13#\(12.06.2017\)](https://www.scribd.com/document/132408816/I-morina-Proc-civile-2012-13#(12.06.2017))

1.1. Parimet e procedurës civile

Me fjalën parim (princip, maksim) emërtohet përfundimi i përgjithshëm që del nga njohja e botës dhe që vihet në themel të një teorie, të një botëkuptimi a të një discipline shkencore. Në procedurën kontestimore me këtë term quhen rregullat themelore të cilat e përshkojnë aktivitetin të cilin e kryejnë subjektët e procesit me qëllim që të arrihet mbrojtja juridike e së drejtës subjektive apo me qëllim që të konstatohet se për një gjë të tillë nuk ka vend.⁴

Parimet janë rregulla të përgjithshme dhe themelore, kahe, postulate për punë të orientuara drejtë një qëllimi të caktuar. Nëpërmjet tyre shprehen qëllime të caktuara juridiko-politike dhe juridiko-teknike të cilat realizohen në procedurë dhe që shërbejnë si udhërrëfyes gjatë rregullimit të procedurës për dhënien e ndihmës juridike.

Parimet në të drejtën e procedurës civile janë rregulla mbi të cilat bazohet veprimtaria e gjykatës dhe subjektëve procedural, në bazë të këtyre parimeve janë ndërtuar institutet juridike që e përbejnë të drejtën procedurale civile.

Parimet e të drejtës civile nuk janë të rregulluara vetëm me ligjin për procedurë civile, por një pjesë të tyre gjithashtu i parashefë dhe rregullon edhe kushtetuta si akti më i lartë ligjor i një vendi, gjithashtu i parashohin edhe aktet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut siç është Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut, si një ndër traktatet ndërkombëtare garantuese për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, e cila i jep kompetencë Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, mbrojtjen e të drejtave dhe lirive, për të cilat palët pretendojnë se janë viktimë e shkeljes së këtyre të drejtave dhe lirive të garantuara me këtë konventë. Njohja dhe respektimi i primeve është e domosdoshme si për gjykatat ashtu edhe për organet tjera që zbatojnë normat e procedurës civile, pasi që gjykata nuk mund të jep vendim që bie në kundërshtim me parimet procedurale.

Është logjike që më rreptësisht të sanksionohen parimet të cilëve ligdhënësi u jep rëndësi më të madhe specifike, dhe *vice versa*. Në mendimin procesual, sanksioni më i rreptë shprehet si themelim i *praesumptio juris et de jure* për vendim jo ligjor që është i sjellur në procedurën në të cilën ka ardhur deri tek shkelja e ndonjë parimi procedural.⁵

⁴Brestofci, Faik, "E drejta e Procedurës civile I", fq. 31, Prishtinë, 2004.

⁵Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "Noviot procesen ekuilibrum na osnovite nacela vo zpp", fq. Shkup, 2005.

Parimet e procedurës civile janë :

Parimi i dispozitivitetit dhe efikasitetit – inicimi i procedurës, mbajtja e sajë në rrjedhë, zhvillimi i stadiumëve të procedurës, pushimi i procedurës, disponimi me objektin e kontestit dhe me materialin procedural mund të varen nga iniciativa e palës ose nga iniciativa e gjykatës. Sipas sistemit të dispozitivitetit iniciativa varet nga vullneti dhe përcaktimi i palëve. Sipas sistemit të oficalitetit iniciativa është në duar të gjykatës.

Parimi i shqyrtimit dhe hetimit – si metoda të punës e zgjidhin çështjen e iniciativës (të drejtave dhe detyrave) për grumbullimin e materialit procedural në bazë të të cilit gjykata sjellë vendim lidhur me kërkesëpadinë. Sipas sistemeve procedurale të cilat janë të bazuara në përdorimin konsekuent të parimit të shqyrtimit, iniciativa për grumbullimin e materialit procedural u njihet vetëm palëve, ndërsa në sistemet procedurale të cilat janë të bazuara në zbatimin konsekuent të parimit të hetimit iniciativa për grumbullin e materialit procedural i takon gjykatës.

Parimi i dëgjimit të palëve – Ky është parimi më i vjtër i së drejtës procedurale civile i njohur edhe si parim i kontradiktorialitetit esenca e të cilit qëndron në faktin se gjykata çdo njërës nga palët jepë mundësi që të deklarohet lidhur me kërkesat dhe pretendimet e palës kundërshtare.

Parim i konstatimit të vërtetës – esenca e këtij parimi qëndron në faktin se gjykata duhet që në mënyrë të saktë dhe të drejtë ti vërtetoj të gjitha faktet që janë me rëndësi për sjelljen e vendimit të drejtë dhe të ligjshëm.

Parimi i vlerësimit të lirë të provave – faktet dhe provat të cilat gjykata duhet ti marrë për bazë të vendimit të vetë duhet të jenë të sakta dhe të vërteta në mënyrë që edhe vendimi gjyqsorë me të cilin zgjidhet kontesti të jetë i drejtë dhe i ligjshëm. Ekzistojnë dy sisteme :

- Sistemi i vlerësimit të lirë të provave
- Sistemi i vlerësimit legal të provave

Parimi i zhvillimit të gjykimit gojarisht dhe me shkrim – sipas parimit të zhvillimit të gjykimit gojarisht, të gjitha veprimet në procedurë duhet të ndërmeren në formë gojore. Ndërsa sipas parimit të zhvillimit të gjykimit me shkrim, veprimet në procedurë duhet te ndërmerren në formë të shkruar.

Parimi i pa ndërmjetësisë – sipas këtijë parimi është e nevojshme që :

Ndërmjet gjykatës dhe mjetëve provuese, respektivisht burimet të informacionëve të mos ketë ndërmjetësues, respektivisht gjykata me anë të shqisave të veta të vërejtje natyrën dhe përmbajtjen e mjetëve provuese;

E njehta gjykatë, e cila kryenë perceptimin e materialit procedural e njehta gjykatë të vendosë edhe për fuqinë provuese të mjetëve provuese; dhe

Ajo gjykatë ta sjellë vendimin menjëherë pas perfundimit të seancës në të cilën është mbledhur materiali procedural.

Parimi i publicitetit – me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë është paraparë se shqyrtimi përpara gjykatave dhe shpallja e rigjyimit janë publike. Ky parim supozon mundësi për pjesmarrje të papenguar në shqyrtim përpara gjykatës, të një numri të pakufizuar të personave të cilët paraprakisht nuk janë të caktuar individualisht. Publiciteti mund të përjashtohet gjatë zhvillimit të procedurës ose nga një pjesë e caktuar, por edhe atë herë shpallja e gjyimit është publike, etj, .

1.2. Kuptimi dhe rëndësia e parimit të dëgjimit të palëve në procedurë civile

Procedura civile sipas të drejtës në të shumtën e rastëve paraqet ekzistimin e kontestit apo mosmarëveshjes mes palëve apo të dëmtuarve në proces në të cilin njëra nga palët pretendon për të drejtën e vet e cila i është rrezikuar, shkelur, me çka vërehet se është bërë prishja e marrëdhënieve juridiko civile, dëmtimi i të drejtave subjektive civile, dhe për të vënë në rend ekuilibrin e të drejtës së dëmtuar, për të rregulluar rendin juridiko-shoqërorë inicohet procedura civile.

Procedura civile na paraqitet si metodë, mënyre e cila ndihmon në zgjidhjen e kontestit mes palëve të cilët i drejtohen për ndihmë organeve shtetërore siç është gjykata në të cilën zhvillohet procedura e cila ka qëllimet e saja të caktura në dhenien e ndihmës juridike personave të dëmtuar apo të rrezikuar me qëllim që ti mbrojë ato dhe të jep një vendim meritorë dhe ligjor të zgjidhjes së kontestit. Pra me *contest* duhet kuptuar situatën

në të cilën një person pretendon se i takon një e drejtë subjektive civile ndaj personit tjetër, e ky e mohon detyrimin e tij që të sillet si në mënyrën e caktuar.⁶

Ndihma juridike të cilën procedura ka për qëllim që ta ofroj nuk jepet pa respektimin e parimeve mbi të cilën është e ndërtuar vet procedura, parime të cilat udhëzojnë për realizimin e qëllimit të procedurës civile.

Një ndër parimet themelore me rëndësi të veçantë për procedurën civile, është edhe parimi i dëgjimit të palëve icili në teorinë procedurale njihet edhe si parimi i kontradiktorialitetit.

Si parim fundamental i procedurës civile moderne, rëndësia e tij shprehet përmes rregullës sipas të cilës gjykata ka për detyrë themelore sjelljen e vendimit gjyqësor i cili duhet të jetë meritore dhe i ligjshëm, të zhvilloj procedurë në të cilën do t'i jepë mundësi dhe hapësirë secilës nga palët që të shpreh qëndrimin e saj në lidhje me kërkesat, propozimet dhe udhëzimet e kundërshtarit të tij, të japë sqarim për pyetjet për të cilat me vendim gjyqësor duhet të kontestohen, tu sigurojë palëve pjesmarrje aktive në grumbullim dhe prezantim të faktëve si dhe barazi subjektive për tu zgjedhur, çështja konkrete juridike në mënyrë meritorie.

Parimi i kontradiktorialitetit është një ndër parimet themelore të procedurës. Ky parim ka një rëndësi të veçantë për zhvillimin e procedurës në mënyrë të drejtë dhe ligjore, për çka mund të themi edhe se nuk mund të paramendohet procedurë e rregullt në asnjë sistem ligjorë pa respektimin e këtij parimi. Në shumë shtete europiane ky parim rangohet në parimet kushtetuese si në kushtetutën e Gjermanisë, Italisë, dhe Zvicrës.

Mund të themi se në këtë parim është e inkorporuar e drejta e palëve në realizimin e mbrojtjes së të drejtave të tyre, nëpërmjet mundësisë së shprehjes logjike të mbajnë mbrojtjen e tyre.

Thënë shkurt qëllimi i këtij parimi është të sigurojë të drejtën në mbrojtje palëve.

Parimi i dëgjimit të palëve është i njohur me shprehjen latine *Audi alteram partem* që don të thotë "dëgjo dhe palën tjetër" ose "lëre palën tjetër të dëgjohet bukur", është parim me të cilin nënkuptojmë që asnjë person nuk duhet të gjykohet pa u dëgjuar qartë dhe pa l'u dhënë mundësia palës në përgjigje kundër ankesës ndaj tij.

⁶Brestofci, Faik, "E drejta e Procedurës civile I", fq. 12, Prishtinë, 2004.

Kjo shprehje latine është përdorur edhe si moto e shumë organizatave të dryshme politike, gjithashtu si parim i përgjithshëm i racionalitetit në arritjen e konkluzioneve në çështjet e diskutueshme, “dëgjoni të dyja palët”, është përdorur si pjesë e urtësisë së përbashkët nga ana e dramaturgëve të lashtë në Greqi, gjithashtu një parim të ngjajshëm mund ta hasim edhe në ligjin islamik duke u bazuar në njëhadith që tregon se në çështjet gjyqësore të dyja palët duhet të degjohen, dhe në të tjera vende ku bëhet praktikimi i këtij parimi.⁷

Në sistemin tonë procedural parimi i dëgjimit të palëve garantohet në nenin 5 të ligjit për procedurë civile,⁸ sipas rregullave të përgjithshme të cilat e shprehin këtë parim, gjykata e cila është një instrument kryesorë, institucion qeveritar për të zgjidhur mosmarveshjet ligjore mes palëve ka për detyrë, që para sjelljes së vendimit për kërkesë të caktuar, secilës palë ti jepë mundësinë e shprehjes për kërkesat dhe pretendimet e kundërshtarit të tij.⁹

Për procedurën civile e cila edhe ashtu është rreptësisht e organizuar mbi parimin bipatrik(dy palësh), dëgjimi i të dyja palëve është një nga parimet themelore. Përmes këtij parimi arrihet: a) sigurim i njëanshmërisë së palëve para gjykatës në mbrojtjen e të drejtave dhe interesave të tyre të garantuara me ligj, për çka edhe ky parim quhet dëgjim i dyanshëm i palëve;; b) kundërshtim të mendimeve dhe shqimeve të palëve për lëndën e kontestit si tërësi, dhe gjithashtu për çdo pyetje dhe pohim të ndarë, për çka edhe ky parim emërohet edhe parim i kontradiktorialitetit; dhe ç) nga shprehjet dhe kundërshtimet të secilës palë, gjykata fiton njohuri për faktet të cilat janë relevante për kontestim dhe zgjidhje të marëdhënies së kontestit.¹⁰

Mbrojta e personave para një trupi gjykues është një nga të drejtat kryesore të njeriut në të gjitha vendet demokratike si dhe në vendin tonë, gjykata nuk mund të sjell një vendim mbi faktet dhe provat për të cilat palët nuk janë shprehur,¹¹ pasi që në këtë mënyrë nuk kemi mbrojtje apo gjykim fer por vetëm shkelje të së drejtës dinjitoze të njeriut.

⁷https://en.wikipedia.org/wiki/Audi_alteram_partem (17. 06. 2017)

⁸LPK,sl,v,narm,br.79/05,110-/08, 83/09,116/10,dhe 07/11.

⁹Neni.5,LPK, dhe neni.7, LPGJ, nr. 36/95.

¹⁰Georgievski, Stefan, “*Osnovni principi na gragjanska procesno pravo na R.Makedonija*”, fq. 78, Monument, Shkup,1995.

¹¹Neni.7, LPK

Parimi i dëgjimit të të dyjave palëve kufizohet në rregullën, sipas të cilës çdonjërës nga palët duhet ti mundësohet *“mutatis mutandis”* që ti ndërmerë të gjitha ato veprime procedurale që mund ti ndërmerr edhe pala tjetër në procedurë. Kjo parasegjithash ka të bëjë me ato veprime procedurale, me të cilat palët i parashtrojnë kërkesat e tyre, qëndrimet, propozimet, pretendimet për fakte, deklaratat për çështje relevante si dhe reaksionet ndaj qëndrimeve, kërkesave, propozimeve, pretendimeve dhe deklaratave të kundërshtarit të vet.¹² Pra, qëllimi i parimit është që me ndërmarjen e veprimeve të palëve të respektohen të drejtat e tyre subjektive dhe interesi i tyre juridik në procedurë civile respektimi i shprehjes së tyre të jetë në nivel të lartë dhe mos të mos jenë prezentë vetëm si pjesmarrës objektiv, barazia mes palëve të jetë absolute dhe tu mundësohet që për të gjitha kërkesat që shqyrtohen të dëgjohen palët dhe mos të sillet vendim pa mos shqyrtim të kërkesave për të cilat palët do të deklarohen.

Rëndësia e shprehjes përmes këtij parimi palëve u jep mundësinë që ato pa asnjë pengesë dhe trysni ti shprehin mendimet e tyre, ta parqesin qëndrimin e tyre në lidhje me kërkesat e kundërshtarit, të japin mendime të ndryhme, teza të ndryshme në pyetjet e njejta, përceptim dhe analizë të kontestit në aspekte të ndryshme, dhe kështu duke përfshirë qëndrimet e tyre, kritikën gjatë realizimit të procedurës kontestuese, arrihet hulumtim, studim i lëndës kontestuese me cka vërtetohet e vërteta ekzistuese dhe bëhet sjellja e vendimit meritor. Me këtë bëhet edhe barazim i subjekteve në aspektin juridik me çka arrihet mbrojtje objektive, efektive e të drejtave të tyre. Nëpërmjet këtij parimi shkohet drejt qëllimit që palëve tu sigurohet barazi subjektive në proces gjatë mbrojtjes së të drejtave të tyre, si dhe gjithashtu gjykata gjatë realizimit të kontestit të kuptojë të vërtetën me çka jep vendim meritor dhe ligjor.

2. Parimi i dëgjimit të palëve nëpër periudha historike

Historia është shkenca shoqërore e cila merret me studimin e çështjeve të ndryshme njerëzore që nga e kaluara e deri në ditët e sotme, kjo bëhet për arsye se kur hulumtohet në një drejtim të caktuar pjesmarrja historike është shumë e rëndësishme për sqarimin e

¹²Janevski, Arsen, Kamilofska, Zoroska, Tatjana, *“E drejta e Procedurës civile”*, fq. 77, Shkup, 2009.

ndodhive mes kohëve të ndryshme interesi i të cilave është hulumtimi sa më i hollësishëm në lidhje me çështjen e caktuar.

Analiza historike paraqitet si shumë e rëndësishme nëse mirret parasysh e drejta e tanishme e cila na paraqitet si produkt i përvojës, ndërtimi i saj dhe përsosja e saj është rezultat indryshimeve historike, trashëgimeve historike të së drejtës dhe traditës civilizuese të së drejtës. Prej këtui që të kuptohet kuptimi i vërtetë i procedurës civile, parimet mbi të cilat është e ndërtuar, institucionet të cilat e zhvillojnë, është e domosdoshme përdorimi i njohjes së zhvillimit historik.

Në këtë kapitull do të bëjmë një vështrim të shkurtër të parimit të dëgjimit të palëve nëpër periudha të caktuara të zhvillimit historik të procedurës civile.

Vështrimin historik do ta bëjë duke filluar nga periudhat më të lashta si ajo antike romake, kanonike, zhvillimin e së drejtës procedurale në mesjetë duke analizuar rëndësinë e procedurës civile në shekullin XIX, kodifikimet e bëra, dhe të atyre sistemeve që kanë frymë demokratike ligjore e që kanë pasur ndikim në sistemet procedurale të shtetëve të botës, pasi që zhvillimi i së drejtës ka ndikim pozitiv, prosperues në sistemin e një shteti.

2.1. Parimi i dëgjimit të palëve në periudhën e së drejtës romake

E drejta romake është një ndër të drejtat që mbretëruan çdo periudhë të zhvillimit të së drejtës, për të cilën kemi më shumë njohuri, dhe e cila ka influencuar edhe tek të drejtat tjera të mëvonshme konceptet juridike.

Shprehja e “drejtë romake”, i referohet rendit juridik të Romës antike. Ky rend juridik u zhvillua për gati 13 shekuj, këto shekuj bënë që shteti Romak të evulonte nga një qytet pa rëndësi, në perandori më të madhe skllavopronare, ndërsa e Drejta Romake, nga një rend juridik primitiv, që formalisht nuk dallohej nga ato të popujve të tjerë, të bëhej sistem më i përparuar i së drejtës që mbështetej në pronën e thjeshtë private.¹³

Në atë periudhë të gjatë kohore të ekzistimit të së drejtës romake, mënyra e mbrojtjes së të drejtave private nuk ka qenë gjithmonë e njejtë. Nga këtu mbrojtja e të

¹³Mandro, Arta, “E Drejta Romake”, fq. 27, Tiranë, 2001.

drejtave subjektive të rrezikuara apo dëmtuara gjatë zhvillimit të shoqërisë romake është paraqitur në mënyra të ndryshme.

Mënyra më primitive e mbrojtjes së të drejtave të tyre ka qenë vetëmbrojtja ose hakmarrja private, viktimat vetë vendoste për të drejtën e tij, më vonë në këtë aspekt paraqitet edhe ligji i Talionit që autorizonte, që ti shkaktoheshin dhunuesit po ato dëmtime që ky i kishte shkaktuar viktimës.¹⁴ Por duke pasur parasysh se kjo mënyrë e mbrojtjes ka shkaktuar prishjen e qetësisë dhe rendit shoqërorë atëherë shteti intervenon gradualisht, duke marrur udhëheqjen e drejtësisë në duart e veta dhe kështu filluan të krijohen parime se si duhet të ndërmerren veprimet në raste të shkeljes së të drejtës .

Kështu gjatë zhvillimit të së drejtës romake procedura civile kaloi në disa etapa të ndryshme. Në të drejtën e lashtë ekzistonte procedura me *legis action*, në të drejtën klasike lindi procedura formale, ndërsa në të drejtën *post-clasike* ajo e jashtëzakonshme.

Legis actio është forma më e vjetër nëpër të cilën ka kaluar procedura civile romake, procedurë në të cilën iniciimi i padisë ka qenë i kufizuar që do të thotë se padia është dashur të përmbajë vetëm atë përmbajtje që është përcaktuar me ligj, për të penguar popullatën që të iniciojë procedura për çfarëdo lloji motivi, synimi i ligjëdhënësit ishte që padia ligjore (proceduralisht) të fiksohej në terma të qarta. Kjo degë e së drejtës e ka marrë emrin *legis actiones*, që do të thotë rregulla statusore (procedurale), për ngritjen e padisë ligjore.¹⁵

Kjo procedurë në pikëpamje funksionale ndahet në dy faza:

- në procedurën *in jure* (para organeve shtetërore) në të cilin ka marrë pjesë *praetori* – gjykatësi *magistrate*, dhe
- në procedurën *apud judicem* (para gjyqtarit të vetëm).

Shtrohet pyetja se si është realizuar parimi i kontradiktorialitetit në këto procedura a ka qënë i ngjajshëm me atë të sotit apo ka qënë më rigoroz?

Në procedurën *in jure* pjesëmarrja e palëve ka qenë e domosdoshme para magistratit. Thirrja e të paditurit para gjykatës - *in ius vocation*, ka qenë detyrë private e paditësit.¹⁶ Ai ka

¹⁴Po aty, fq.449.

¹⁵Borkovski, Andrea, Paul du olessis, "E Drejta romake", fq. 112, Tiranë, UET, Press, 2009.

¹⁶ Tabela e I e ligjit të XII tabelave.

qenë i detyruar ta ftojë kundërshtarin e tij që të marrë pjesë në zhvillimin e procedurës. Në qoftë se i padituri nuk dëshiron të paraqitet përpara *praetorit* tek i cili është thirrur, është parashikuar që paditësi ta detyrojë fizikisht, me dhunë që ta çojë para *praetorit*. Kjo është *manus iniectio* jashtëgjyqësore që i paraprinë procesit. I padituri mund ta evitojë këtë në dy raste:

- nëse ka bërë një marrëveshje mbi paraqitjen e tij në gjyq ose
- nëse paraqet një *vindex*.

Vindex është një garantë për paraqitjen e të paditurit në gjyq, në qoftëse nuk paraqitet atëher duhej ta paraqiste një garantë të re të shprehur në të holla që quhej *vadimonium*.¹⁷ Në qoftë se paditësi nuk ka mundur të vijë apo të bëjë pagesën atëherë i është dhënë në burg shtëpiak paditësit.¹⁸ Pra, kjo procedurë nuk ka mundur të zhvillohej pa pjesëmarrjen e të dyja palëve në procedurë. Procedura fillonte në mënyrë solemne dhe këtu e kemi shprehjen e parimit të dëgjimit të palëve, paditësi duhej që me fjalë të veta ose më gjeste solemne ti'a parashtronte të paditurit kërkesë-padinë. Ndaj saj i padituri mund të mbante qëndrime tëndryshme, mund të pranonte, mund ta plotësonte me një kërkesë të tij, mund të heshte, mund të mbrohej në mënyrë të palejuar madje mund të mohonte me gjeste solemne.¹⁹

Kur procedura e inicuar nuk do të ketë më parregullësi atëher lëshohet çeshtja në të ashtuquajturën *litis contestation*, procedurë me formalizëm të rreptë e cila zhvillohet para dëshmitarëve pas zhvillimit të së cilës përfundon edhe procedura *in iure*.

Faza e dytë na paraqitet me procedurën *apud iudicem* e cila është procedurë jo formale, edhe këtu na shprehet parimi i dëgjimit të palëve në mënyrë të shkurtër palët ndërmarrin veprimet e tyre me paraqitjen e fakteve dhe argumentëve. Procedura ka qenë nën udhëheqje të *iudex privates*, funksioni i të cilit ishte, sipas kuptimit të drejtë të magjistarit, ta vërtetojë vërtetësinë e pohimeve faktike të palëve dhe të sjell vendim.²⁰ Dallimi mes këtyre dy procedurave qëndron aty se pjesëmarrja e të dyja palëve në proces nuk është e domosdoshme. Kështu që në mungesë të njëjës palë gjykata mund të sillte

¹⁷Mandro, Arta, "E Drejta Romake", fq. 455-566, Tiranë, 2001.

¹⁸Blagojevic, Berislav, "Gradanski postupak u rimskom pravu", fq. 12, Beograd, 1960.

¹⁹Mandro, Arta, vep, cit, fq. 469.

²⁰Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "Rimska gradjanska postapka i..", fq. 428, Tom 2, Skopje, 2004.

aktgjykim në dëm të palës që mungonte me çka e humbte edhe kontestin dhe kështu çështja llogaritej *res iudicata*.

2.2. Procedura extraordinaria Cognitio

Etapa e fundit e zhvillimit të sistemit procedural të civilizimit latin është procedura *extra ordinaria* e cila shfaqet në Romë dhe Itali nga Augusti dhe Hadriani, ku perandori i dha fuqinë një konsulli ose një magjistrati të ndërhyjë në çështje të caktuara që parashikon interesa të veçanta.²¹ Ky lloj sistemi është zhvilluar ngadalësisht si vazhdim i sistemit të deri atëhershëm në aspektin e dhënies juridike, dhe është procedurë e cila zhvillohej plotësisht para një magjistrati që ishte funksionar publik. Perandorët ndikuan në zhvillimin e *cognitios* nëpërmjet pjesëmarrjes së tyre vetjake në dëgjimin e çështjeve. Kur ata e bënë këtë, ata vepronin jashtë sistemit normal të procedurës civile në bazë të sistemit të formulave, domethënë ato vepronin *extraordinaria*.²²

Si është zhvilluar parimi i dëgjimit të palëve në këtë lloj procedure të re, A ka ardhur deri në ndryshime dhe plotësime apo përsosshmëri të këtij parimi procedural?, edhe këtu do ta analizojmë nga mënyra e fillimit të procedurës dhe thirrjes në gjyq të të paditurit.

Në këtë procedurë na paraqitet ndryshimi i thirrjes së të paditurit në gjyq thirrje të cilën tani do ta bëjë gjykata me organet e saja. Edhe në këtë procedurë na paraqiten dy faza:

E para - në *ius vocation* që në të drejtën romake njihej si akt për inicimin e procedurës kundër të paditurit me të drejtë që të paditurin ta sillte në gjykatë edhe me forcë nëse ai refuzonte të vijë vet, më pastaj kjo procedurë kalon në procedurë të quajtur *litis denuntiatio*. Me *litis denuntiatio* paditësi vet e përgatitë këtë gjysëm akt dhe e dorëzon deri te shërbyesi shtetërorë i cili ka për detyrë që aktin t’ia dorëzojë paditësit, i cili është dashur patjetër të paraqitet në afat prej katër muajsh para gjykatës, nëse nuk do të paraqitej do të mirej vendimi në dëm të tij.²³

E dyta - në kohën e Justinianit paraqitet mënyra e re e formulimit të padisë, përkatësisht e thirrjes së paditësit të quajtur *libellus conventionis*- e cila ishte mënyrë jo

²¹Mandro, Arta, “E drejta romake”, fq.460, Tiranë, 2001.

²²Borkovski, Andrea, Paul du olessis, “E Drejta romake”, fq. 128, Tiranë, UET Press, 2009.

²³https://en.wikipedia.org/wiki/Roman_litigation#Preliminary_hearing_2 (10. 07. 2017)

formale e thjeshtë dhe e shkurtër në të cilën organi shtetërorë kur do ta dërgojë padinë deri te paditësi, paditësin e detyron që ta shënojë datën e pranimit dhe në afat prej dhjetë ditësh të vendos se çfarë veprimi do të ndërmerr, të marrë pjesë në shqyrtim apo të qëndrojë pasiv.²⁴

Kështu nëse vërtëtohet prezenca e palëve në gjykatë, paditësi do të thotë e ka realizuar kërkesëpadinë e tij –*narratio*, ndërsa i padituri merr pjesë me përgjigjen e tij *responsio*, dhe lëshohet çeshtja në kontest ku vjen në shprehje parimi i dëgjimit të palëve.

2.3. Procedura civile në mesjetë

Parimi i dëgjimit të palëve dhe realizimi i tij në procedurë civile në mesjetë ka pasur rol të rëndësishëm dominues në europën kontinentale për një kohë të gjatë mijë vjeçare. Vështrimi i këtij parimi jep të dhëna për zhvillimin e procedurës dhe pozitën e palëve gjatë realizimit të kësaj procedure në këtë periudhë kohore.

Mesjeta fillon që nga shekulli i V dhe zgjat deri në shekullin XIX, karakterizohet me rënien e perandorisë romake dhe zhvillimin e Europës. Kështu më rënien e Perandorisë Romake, Kodi i Justinianit i njohur si *Corpus Juris Civilis*, ra në përdorim, verzionet më pak të sofistikuar të ligjit civil romak u zbatuan nga pushtuesit deri te pupujt e gadishullit Italian. Gjithashtu ato sollën edhe rregullat ligjore gjermane. Por instiucionet ligjore romake nuk zunë vend në disa pjesë të Italisë, Francës jugore dhe në gadishullin Iberik.²⁵

Me fillimin e zhvillimit të Europës me marrjen nën udhëheqje të detit Mesdhe nën kontroll, filloi faza e zhvillimit intelektual dhe shkencorë e njohur si periudha e Renesancës në të cilën filloi interesimi i zhvillimit të së drejtës ligjore të vet vendeve europiane.

Në fillimin e hershëm të mesjetës e drejta që ka qenë prezente nuk ka qenë shumë e zhvilluar ajo ka stagnuar në krahasim me të drejtën romake, procedura në krahasim me të drejtën gjithashtu ka qenë primitive. Rregullat procedurale kanë qenë rregulla zakonore më së shumti të krijuara brenda fisëve siç njihen me emrin *leges*, vetëmbrojtja ka qenë e lejuar dhe në këtë aspekt nuk kanë marrë pjesë organet autoritative por e gjithë kjo ka qenë në

²⁴Blagojevic, Berislav, “Gradanski postupak u rimskom pravu”, fq. 54, Beograd, 1960.

²⁵Marryman, John, Henry, “The Civil Law Tradition”, fq. 8, Stanford Calif, 1985.

duart e palëve, procedura si model për të gjykuar nuk ka qenë e sistematizuar dhe e profesionalizuar, ajo është zhvilluar gjithmonë në mënyrë gojore.

Mënyra e të ftuarit të palëve në seancë, na intereson si qëllim i punimit, mënyra se si palët janë njoftuar me lëndën e kontestit, mënyrën sesi do të kontestojnë, si do të deklarohen dhe dëgjohen para gjykatës, këtu na lajmerohet parimi idëgjimit të palëve dhe realizimi i tij në procedurë civile. Si shembull do ta marim modelin e procedurës së vjetër gjermane, këtu kemi një procedurë ekstra juridike, palët marin pjesë aktive në procedurë, dhe më e rëndësishmja ishte se kjo procedurë i bashkangjitet formaliteteve. Gjyqëtarët u tërhoqën nga vetëvetja në prani të paditësve, të cilët e drejtonin procedurën në dëm dhe rrezik të vetin. Inicimi i procedurës u bë me vetë kërkesën e paditësit në formën e quajtu ***mannitio***, ose nëprmet thirrjes apo lajmërimit të të paditurit në domicilin e tij apo vendëbanimin e tij, dhe forma tjetër ishte ***bannitio*** këtë thirrje e bënte vetë gjykata me iniciativë të paditësit.²⁶

Pra forma *mannitio* ishte mënyrë e paditësit i cili vetë personalisht në prani të më shumë dëshmitarëve, e ka vizituar personin të cilën ka pasur qëllim ta padisë dhe nga ai kërkonte që për disa ditë të lajmërohej në gjykatë, ku do të deklarohet për pretendimet të cilat paditësi në mënyrë gojore do ti kumtonte. Kjo ka qenë mënyrë formale dhe në qoftë se thirrja ka qenë e rregullt, janë dashur detyrimisht palët që të paraqiten para gjykatës. Ndërsa tek forma tjetër *bannitio* të cilën thirrje e bënte gjykata me iniciativë të paditësit, padinë para gjykatës e paraqiste paditësi dhe kërkonte nga i padituri që të deklarohet në lidhje me të, dhe në qoftë se ai këtë nuk e bënte atëherë paditësi kërkonte nga gjykata me lutje që ta detyronte të paditurin të përgjigjej. Në këtë mënyrë palët njoftoheshin në lidhje me lëndën, mënyrën e njoftimit, kontestin që do ta kontestonin para gjykatës ku do të ishin aktiv dhe do të vinte në shprehje realizimi i parimit të dëgjimit të palëve .

2.3.1. Procedura civile gjatë shekullit XII-XV, dhe XV- XVII të mesjetës

Me rënien e perandorisë romake shënohet epoka e zhvillimit të ngadalshëm të së drejtës dhe ligjit, duke e lënë pas një periudhë në të cilën e drejta ka qenë shumë pak e zhvilluar. Procedura civile ka qenë primitive me origjinë në hakmarrjet private, që

²⁶Brissaud, Jacques, "A History of French public law", fq.114, Boston, 1915.

konsistonte në bërjen e drejtësisë vetëm për vete duke u bazuar në përdorimin e formave të mbrojtjes që kishin karakter shenjtërorë, përveç asaj që është parë nga praktika e hakmarrjes private ky sistem mbështetet më së shumti në ligjet barbariane. Procedura ka qenë më shumë punë e palëve se sa e organeve publike, paditësi ka qenë i detyruar të veprojë sipas formës së përcaktuar, nën këto kushte ai ishte i sigurt se do të triumfojë mbi kundërshtarin e tij.²⁷ Pas rënies së të drejtës romake, struktura e deriatëhershme skllavopronare pëson ndryshim të ngadalshëm në fitimin e kontureve të reja feudale. Feudalizmi si shoqëri dhe ndryshimet që i pason ndjen nevojën e krijimit të strukturave të reja shtetërore stabile dhe krijimin e të drejtës në përgjithësi. Gjatë këtyre shekujve vjen në shprehje e drejta romake kanonike.

Procedura romake kanonike është zhvilluar në gjykatat kishtare gjatë shekujve XII dhe XIII, dhe pastaj u përhap në gjykatat laike. Procedura romake kanonike ka qenë procedurë e përbërë me gjyqtarë të lirë të cilët kanë qenë të trajnuar ligjërësht dhe me përgjegjësi të plotë kanë gjykuar çështjet.²⁸

Procedura romake kanonike është një nga mrrekullitë e historisë ligjore, pretendon profesori van Cagnegem, sipas tijë karakteristikat themelore të kësaj procedure ishin: ajo ka pasur një gjyqtarë të vetëm profesional i cili hetonte ankesën në një mënyrë aktive inkurajuese. Procedurat ishin me shkrim(*quod non est in actis non est in mundo: në qoftë se nuk është në dosje ajo nuk ekziston*), dhe ato kanë qenë të inicuar me padi të shkruara (*libellus*), të dërguara nga paditësi deri të gjykatësi. Paditësi mund të thirrej në mënyra të ndryshme, ndërsa dëshmitarët ekzaminoeshin nga ndërhyrësit. E gjithë procedura ishte e shënuar në faza formale(*special litis contestation*) e cila arriti një sistem koheziv në veti.²⁹

Në të drejtën romake kanonike procedura arrin kulmin e zhvillimit të saj si një procedurë ku kemi litiskontestacion, na jep njohuri se në këtë procedurë është bërë dëgjimi i palëve nga gjykata gjatë zhvillimit të procesit kontestimor.

²⁷Brissaud, Jacques, "A History of French public law", fq. 115, Boston, 1915.

²⁸https://law.yale.edu/system/files/documents/pdf/Faculty/Langbein_HistoryCommonLaw.pdf (18. 07. 2017)

²⁹Samuel, Geoffrey, "A Short Introduction to the common law", fq. 26, Paris, 2013.

2.3.2. Procedura civile në shekullin XIX

Në tekstin në vazhdim do të përshkruajmë zhvillimin e procedurës civile gjatë shekujve të fundit të mesjetës ku pas periudhës romake dhe asaj kanonike pason e drejta e quajtur *ius commune* apo e drejta e cila i përket sheteve europiane, të drejtë në të cilën do të shohim se çfarë ndikimi ka pasur parimi i dëgjimit të palëve dhe si është realizuar ai gjatë procedurave civile. Si shembull të kësaj periudhe do të marim shtetin Frances se si është bërë zhvillimi i procedurës civile në këtë shtet dhe konkretisht si është realizuar parimi i kontradiktorialitetit apo i dëgjimit të palëve.

Gjatë periudhës së fundit të mesjetës procedura civile franceze fiton formën e saj klasike, ajo bëhet më shumë procedurë vendore e sunduesit se sa kosmopolite. Në shtetin Frances procedura civile njihet edhe si ligj privat gjyqësor(*private judicial laë*), rrënjët e saja kjo procedurë i ka në dekretet mbretërore të Luigjit XV ndër të cilat më e njohur është “Civil ordinance of April 1667, “*councerning the reform of justice*”, por deri në krijimin e kodit Civil Frances të vitit 1806 procedura civile nuk ka mësuar asgje më tepër. Procedura franceze është përbërë prej tre fazëve. Faza e para ka qenë në të shkruar, është përbërë nga prezantimi i shkresave të paditësit dhe të paditurit në lidhje me pretendimet dhe kundërshtimet e tyre. Faza e dytë ka qenë gojore në të cilën janë prezentuar faktet dhe dëshmitë nga ana e avokatëve të palëve qëllim i të cilëve ishte të bindin trupin gjykues në lidhje me prezantimin e fakteve dhe faza e fundit e treta ka të bëjë me sjelljen e vendimit ose aktgjyqimit meritor.³⁰

Periudha e shekullit XIX krakterizohet me përyllje të shekullit XVIII duke lënë pas zhvillimin e procedurës civile e cila kaloi nëpër etapa të zhvillimit të ngadalshëm ku procedura e gjyqimit e njohur si gjykim *in camera* e cila zhvillohej me fshehtësi të madhe, duke përjashtuar formën e të shkruarit, zgjatjen e pakufizuar të procedurës dhe harxhimet e mëdha të procedurës nuk i përkonin më kohës demokratike dhe ndjehet nevoja e modernizimit të procedurës civile.

Duke lënë pas procedurën në të drejtën e njohur si *ius commune* që ishte e drejtë e Europës e nxjerrur nga e drejta romake dhe kanonike, e cila fillon të humb rëndësinë e vet edhe pse në të gjitha të drejtat tjera ajo do të merr pjesë çdoherë, por do të iket nga kjo e

³⁰<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr28/CADIET3.pdf> (23. 07. 2017)

drejtë pasi nis periudha e shekullit XIX, ku do të bëhet nacionalizimi i kodeve civile, dhe kështu fillimisht do të fillojë me Kodin Civil frances Code de procedure civil të vitit 1807, i cili do të ketë një ndikim të madh në pjesën e parë të këtij shekulli në drejtimin e procedurës civile, edhe pse karakterizohet me një gjykatë mjaft pasive, e cila do të ndikojë tërë Evropën. Kah fundi i shekullit XIX fillon etapa e zhvillimit të procedurës civile me Kodin civil Austrian të vitit 1895 i njohur me emrin Zivilprozessordnung (ZPO).³¹

Vlen të theksohet se ndikim të madh në përmirësimin e praktikës procedurale gjyqësore në këtë kod ka pasur Franz Klein ekspert i historisë së procedurës civile icili insistonte në përmirësimin e rregullave procedurale për të pasur një procedurë të shpejtë dhe të lirë duke u bazuar në faktet që kishin ndodhur në të vërtetë, dmth në të vërtetën materiale të cilën do ta prezentonin palët dhe roli i gjyqëtarit do të duhej të jetë aktiv ne lidhje me ndërmarrjen e veprimeve. Karakteristikat procedurale të këtij kodi ishin se procedura ishte e ndarë në dy faza sa i përket padisë në fazën përgatitore ku padia dërgohej me shkrim dhe fazës për shqyrtim kryesorë ku do të zhvillohej procedura në mënyrë orale nga palët dhe do të ndeshemi me parimin e dëgjimit të palëve, ku palët do të kontestojnë çështjen e tyre, sipas Klein shtyerjet e seancës dëgjimore duheshin të shmangeshin sa më shumë që të ishte e mundur, dhe për të arritur këtë të fundit ishte përcaktuar në kodin e procedurës civile Austriake që përveç shtyerjeve që ishin paraparë në mënyrë eksplicite me ligj, gjyqtari nuk do të mundte në asnjë rrethanë tjetër të bëjë shtyerje të seancës, pra në këtë procedurë të këtij kodi kemi implementim të parimeve gjyqësore jo veç të parimit të dëgjimit të palëve por edhe të parimit të vërtetës materiale, vlerësimit të lirë të provave, parimi i puplicitetit, etj. Gjithashtu vlen të theksohet se kontribut të madh në zhvillimin e procedurës civile ka pasur edhe Kodi civil gjerman i vitit 1877 (ZPO), këto dy sisteme ligjore kanë qenë sisteme reformatore sa i përket procedurës civile, të rejat që i sjellin kanë qenë mjaft revolucionare dhe me këto sisteme është bërë një hap i madh në aktivizimin e parimeve procedurale.

³¹http://www.law.harvard.edu/programs/ames_foundation/BLHC07/Van%20Rhee%20case%20management.pdf (30. 07. 2017)

Kapitulli II

3. Kuptimi dhe rëndësia e palëve në procedurë civile

Është më se e rëndësishme të dihet kuptimi dhe rëndësia e palëve në zhvillimin e procedurës civile në raport me parimin e dëgjimit të tyre gjatë zhvillimit të procesit gjyqësor, në të cilin bëhet zgjidhja e kontestit juridiko-civil në të cilin kontestohen të drejtat dhe detyrimet mes palëve, të drejtat ndërgjyqësore të tyre. Prandaj është e nevojës që të dihet për pozicionet palëve në njëproces juridiko-civil, duke u nisur nga ajo se secila palë pretendon për të drejtat e saja, apo për një të drejtë subjektive e cila pa të drejtë i është shkelur apo rrezikuar nga pala tjetër, por natyrisht që edhe pala tjetër e kundërshton këtë apo e mohon duke e konsideruar si të pa vertetë një gjë të tillë.

Pra, palë është personi i cili në emër të vet, respektivisht, në emër të të cilit kërkohet nga gjykata që të jep mbrojtje për të drejtën e caktuar, për të cilën pretendon se është shkelur ose kontestuar- paditësi(*actor*), dhe personi kundër të cilit është drejtuar kërkesa për mbrojtje juridike e mbështetur në pretendimin e paditësit se ai ia ka shkelur ose rrezikuar të drejtën - i padituri(*reus*). Palë është subjekt (person) icili nga gjykata kërkon që të sjellë vendim dhe subjekt(*person*) ndaj të cilit vendimi sillet dhe përmbahet.³²

Edhe në ligjin për procedurë kontestimore të RM-së, theksohet se palë në procedurë mund të jetë çdo person fizik dhe juridik.³³

Palët janë subjekt të procesit kontestimor andaj ato duhet patjetër të ekzistojnë dhe të jenë të përcaktuara në padi, të jenë të identifikuara duke u përcaktuar personaliteti i tyre nëse kemi të bëjmë me persona fizik, theksohen të dhënat personale si emri, mbiemri, profesioni, vendbanimi, dhe nëse kemi të bëjmë me persona juridik përcaktohet emri apo firma e tij dhe selia apo qendra e tij, këto përcaktohen me parashtrimin e padisë nga ana e paditësit, i cili është person që ka zotësi juridike për të vepruar. Zotësinë për të vepruar e fiton çdo person fizik icili mbush moshën madhore. Personat të cilët nuk kanë zotësi për të vepruar i përfaqëson përfaqësuesi ligjor i tyre.³⁴

³²Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “*E drejta procedurale civile*”, fq. 149, Shkup, 2009.

³³Neni. 70 al.1, LPK, 2011.

³⁴Neni. 72, al. 1, LPK, 2011.

Zakonisht mes palëve ekziston mosmarrëveshja lidhur me mënyrën e rregullimit të raportit juridik në të cilin mbështetet e drejta subjektive e paditësit dhe detyrimi i të paditurit. Në disa raste (si p. sh. në raportet martesore dhe në ato lidhur me atësinë apo amësinë) palët janë të detyruara ta vënë në veprim procesin kontestimor, edhe pse midis tyre nuk ka mosmarrëveshje lidhur me raportin juridiko-civil.³⁵ Me këtë kuptojmë se jo çdo herë çështja civile është kontestuese pasi që me ligj janë paraparë edhe raste kur palët shkojnë në proces kontestimor edhe pse në fakt nuk ka për çka të kontestohet. Nga ana tjetër për veç palëve edhe gjykata si organ shtetëror në proces ka një pozitë të veçantë, ajo me ligj është organi i vetëm që shqyrton njëçështje civile dhe jep një vendim përfundimtar, pra është subjekt i tretë në një proces civil.

E rëndësishme është që të potencojmë se në procesin juridiko civil palët duhet patjetër të kenë interesin për të kontestuar çështjen e caktuar, interes icili duhet të jetë legjitim dhe ligjor si në procedurë gjyqësore ashtu edhe nëçdo të drejtë tjetër ligjore.

Rëndësia e palëve në një proces juridiko- kontestimor është e dikustueshme pasi që me pjesëmarrjen e tyre ato ndihmojnë drejtë zgjidhjes së kontestit dhe dhënies së vendimit meritigjor, pa ekzistimin e të dyja palëve nuk ka procedurë kontestimore pasi që është e mbështetur në bazë të dyanshme.

Palët në procedurë janë subjektet e së drejtës si paditësi, i padituri dhe gjykata të cilët luajnë një rol të rëndësishëm në proces, është e arsyeshme të dihet pozita e tyre, do të thotë të dihen të drejtat dhe detyrimet e tyre, mënyra si si fitohet cilësia e palës, zotësia për të qenë palë, kushtet për të qenë palë, etj.

Përveç subjekteve të përmendura, që janë të domosdoshme, në procesin kontestimor mund të paraqiten përfaqësuesit e palëve, prokurori publik dhe ndërhyrësi.³⁶

3.1. Nocioni i palës në kuptimin procedural

Nocioni palë është nocion i posaçëm juridik dhe juridiko-procedural, i pavarur nga marrëdhënia juridiko-materiale nga e cila ka dalur kontesti, dhe i cili është shkak për zhvillimin e procedurës kontestimore. Për ekzistimin e palëve dhe të procedurës

³⁵Brestofci,Faik, “ *E Drejta procedural civile I* ”, fq. 75, Prishtinë, 2004.

³⁶Brestofci,Faik, “*E Drejta procedurë civile II*”, fq. 39, Prishtinë, 2004.

kontestimore është irelevante ekzistimi i marrëdhënies juridiko-civile për shkak të së cilës zhvillohet procedura kontestimore, se a ekziston në përgjithësi kontesti ndërmjet palëve dhe nëse eventualisht ky kontest është i fiksionuar.³⁷

Nocionin e palës në kuptimin procedural mund ta kuptojmë në atë mënyrë duke bërë dallimin mes marrëdhënies juridike civile dhe marrëdhënies juridike procedurale civile, pasi që kjo e fundit ndodhë vetëm në procesin gjyqësor brenda gjykatës ku pjesëmarrës janë palët, të cilët cilësinë e palës e fitojnë me paraqitjen e padisë. Por, se a ekziston në të vërtetë marrëdhënia juridiko civile mes tyre, kontesti juridik për të cilin do të kontestohet, nuk pengon që ata të fitojnë cilësinë e palës, deri sa nuk vërtetohet nga ana e gjykatës se a ka ekzistuar në të vërtetë marrëdhënia juridike-civile, me çka do të bëhet hedhja poshtë e kërkesëpadisë si e pa bazuar nga ana e gjykatës. Shembull cilësinë e palës në kuptimin procedural e ka prokurori në rastet kur i është caktuar me vendim nga organi kompetent, ose sipas detyrës për të cilën është i ngarkuar me ligj të merr pjesë në proces civil, rast konkret kur prokurori paraqet kërkesë për shpalljen e personit të zhdukur për të vdekur, dhe shum raste tjera kur disa persona të caktuar marrin cilësinë e palës edhe pse në të vërtetë mes tyre nuk ekziston interesi personal që të kontestohet marrëdhënie juridike civile.

Subjekti i së drejtës e fiton cilësinë e palës paditëse me vetë faktin e paraqitjes së padisë në gjykatë, kurse cilësinë e të paditurit e fiton me vetë faktin se kundër tij është paraqitur padia në gjykatë. Pozita e palës paditëse, pra, fitohet me vullnetin e atij që ngrit padi, kurse pozita e palës së paditur fitohet pa vullnetin e atij që paditet.³⁸

Ndërmjet palëve në procesin kontestimor ekziston mosmarrëveshja për rregullimin e marrëdhënies juridike mbi të cilën bazohet e drejta e palës paditëse dhe detyrimi i palës së paditur, të cilët kanë interesa të kundërt në procedurën e inicuar.

3.2. Nocioni i palës në kuptimin funksional

Për nocionin funksional të palës (palë sipas pozitës, palë sipas detyrës ose palë sipas funksionit) bëhet fjalë kur dikush parashtrohet padi në emër të vet, por në interes të huaj.

³⁷Janevski ,Arsen, Kamilovksa, Zoroska, Tatjana, “*E drejta procedurale civile*” , fq.150, Shkup, 2009.

³⁸Brestofci, Faik, “ *E drejta procedurale civile II*”, fq.75, Prishtinë, 2004.

Këtë nocion të palës e ndeshim kur dispozitat e posaçme e autorizojnë dikend, i cili nuk është subjekt në marrëdhënien kontestuese, të jetë palë në procedurë kontestimore.³⁹

3.3. Pala incidentale

Në procedurën kontestimore, përveç paditësit dhe të paditurit, pozitën e palës procedurale, në raste të caktuara mund ta fitojnë edhe personat e tretë. Personat e tretë, të cilët fitojnë pozitën e palës në procedurë kontestimore quhen edhe palë incidentale ose palë ad hoc. Kështu p. sh. në procedurë kontestimore përfaqësuesi ligjor ose përfaqësuesi me prokurë i palës ndërmerr veprime në procedurë në emër dhe llogari të palës, ndërkohë që vet nuk është palë.⁴⁰

Pala incidentale, respektivisht pala ad hoc, ka të drejtë të paraqesë mjete juridike kundër vendimeve që ka sjellë gjykata, dhe që kanë të bëjnë me të, ndërsa procedura sipas mjeteve juridike nuk ka kurrëfarë ndikimi në rrjedhën e mëtutjeshme të procedurës.⁴¹

3.3.1. Të drejtat dhe detyrimet e palëve në procedurë civile

Të drejtat e palëve që me iniciimin e procedurës dhe gjatë tërë zhvillimit të saj janë të rregulluara me ligin për procedurë civile dhe me kushtetutë, por ato nuk kanë vetëm të drejta por janë të ngarkuara edhe me disa detyrime të cilat duhet t'i ndërmarrin në raste të caktuara, si të drejta të palëve procedural konsistojnë: e drejta për ngritje të padisë, ndryshim të padisë që mund të jetë ndryshim duke shtuar diçka apo hequr diçka nka paraqitja e padisë paraprake, e drejta për të kërkuar ndryshimin e trupit gjykues në rastet kur ligji i'a lejon këtë gjë, e drejta që të përdorin gjuhën e tyre e cila gjuhë është një ndër gjuhët zyrtare, gjatë zhvillimit të procesit civil,⁴² e drejta në parashtrimin e mjeteve mbrojtëse siç janë ankesat, revizioni, etj, pra këto janë disa nga të drejtat që kanë të bëjnë me ndërmarrjen e veprimeve procedurale.

³⁹Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “*E drejta e procedurës civile*”, fq. 151, Shkup, 2009

⁴⁰Neni.80-92, LPK, 2011.(rregullojnë përfaqësimin ligjor të palëve)

⁴¹Janevsi, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, vep, e cit, fq. 15.

⁴²Neni. 92, LPK, 2011.

Është e vërtetë se të drejtat që kanë palët janë ma të mëdha në krahasim me detyrimet, megjithatë disa detyrime vihen në pah siç janë: detyrimet për të kryer veprimet procedurale në formën e paraparë ligjore, ruajtjen e respektit gjatë procesit gjyqësor pasi që nuk lejohet që të përdoren fjalë të papërshtatshme apo fyese, pasi që për shkelje të detyrimit të këtillë pason sanksionimi nga ana e gjykatës,⁴³ paraqitja e padisë duhet të jetë e plotë në të kundërtën kthehet për plotësim,⁴⁴ dhe detyrimi i palës që të provojë faktet mbi të cilat i mbështetë pretendimet e saja, dhe të njejtat t'i a paraqesë palës kundërshtare.⁴⁵ Duke mos përjashtuar edhe detyrimin e gjykatës si organ kompetent që të sjellë vendim gjyqësor për çështjen e caktuar e cila kontestohet në atë gjykatë.

3.3.2. Barabarësia e palëve ne raport me parimin e dëgjimit të palëve

Me parimin e dëgjimit të palëve realizohet barabarësia mes palëve dhe vlerësimi procesual i drejtë në procedurë. Barabarësia e palëve në procedurë kontestimore buron nga parimi kushtetues mbi barabarësinë e të gjithë qytetarëve përpara Kushtetutës dhe ligjeve.⁴⁶ Në procedurë kontestimore çdonjëres nga palët duhet t'i bëhet e mundur që lirisht ti realizojë dhe t'i mbrojnë interesat e veta, dhe për atë qëllim të mund t'i përdorë të gjitha mjetet procedurale që janë të lejuara.⁴⁷

Gjykata gjatë shqyrtimit të çështjes duhet t'iu japë mundësinë palëve të mbrohen me mjete të barabarta aq sa është e mundur, duke bërë shmangien e favorizimit të njëres palë për arsye të ndryshme që paraqiten si shkak i personalitetit të tyre të ngritur apo gjendjes financiare të volitshme, me çka shkelet edhe parimi i barazisë mes palëve duke u humbur edhe besimi tek pushteti gjyqësor për dhënie të një vendimi të drejtë.

Palët mund që në seanca faktikisht të mos jenë të njejtë, për arsye të nivelit arsimor, mosnjohjes së të drejtës për shkak të mungesës profesionale ose kulturës, pamundësisë ekonomike për angazhim të përfaqësuesit profesional etj, dhe për këtë arsye gjykata ka për detyrë ta paralajmërojë palën për ndërrmarje të veprimeve të caktuara procedurale, nëse ajo nga mos njohuria nuk i ndërrmer të drejtat të cilat i'a garanton ligji. Më së miri për çdo

⁴³ Po aty, neni. 102.

⁴⁴ Po aty, neni.101, Al.2.

⁴⁵ Po aty, neni.99.

⁴⁶ Neni. 9, KRM-së.

⁴⁷ Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, " *E drejta e procedurës civile*", fq. 156, Shkup, 2009

palë e cila nuk ka ftësi për ndërmarrje të veprimeve procedurale është të caktojë avokat i cili do ta përfaqësojë para gjykatës dhe do ti ndërmerr të gjitha veprimet procedurale.⁴⁸

Parimi i drejtësisë në procedurën kontestimore i realizuar nëpërmejt parimit të dëgjimit të palëve nuk çon në atë drejtim që palët në luftën që zhvillojnë në seancat gjyqësore të kenë të njëjtat aftësi në mbrojtjen e interesave të tyre në procedurë. Ky parim nuk përcakton atë që palët duhet patjetër të kenë një standart të caktuar të paraqitjes së tyre para gjyqit, por ai çon në atë që në “luftën” që zhvillojnë në gjykatë palët të kenë mjete të njëjta të mbrojtjes gjatë formulimit dhe prezantimit të pozitave të tyre në procedurë, pra t’i kenë të njëjtat autorizime si pala paditëse ashtu edhe ajo kundërshtare.

Përcaktimi i autorizimeve jo reciproke gjatë përdorimit të autorizimeve procedurale të cilës do qoftë palë do të paraqiste efekt negativ të barazisë së palëve si të asaj që godet ashtu edhe asaj që mbrohet, si dhe pavarësisht se goditja vjen nga paditësi apo i padituri. E gjithë kjo do ta dëmtonte barazinë mes palëve e cila është kusht për realizim të një procedure fer. Pra, palët duhet të kenë pozitë të barabartë gjatë gjithë rrjedhës së procedurës. Çdo palë në procedurë ka mundësi të paraqesë kërkesën e vet për sjelljen e aktgjykimit dhe të parashtrojë argumentet e veta, të dëgjohet, që ti jepet mundësia që të deklarohet lidhur me pretendimet dhe propozimet e palës kundërshtare. Me rëndësi të posaçme për barabarësinë e palëve në procedurë kontestimore është mundësia që në procedurë përpara gjykatës palët të ndërmarrin veprime procedurale në gjuhën e vet.⁴⁹ Gjuha në të cilën zhvillohet procedura nuk guxon të jetë pengesë për mbrojtjen dhe për realizimin e të drejtave dhe interesave të palëve në procedurë.⁵⁰

3.3.3. Mundësia e mbledhjes së materialit provues sipas parimit të dëgjimit të palëve

Qëllimi qëndror i secilës procedurë civile dhe kriteri themelor në vlerësimin e kualitetit të secilës procedurë veç e veç, është drejtësia dhe legjitimiteti i vendimit të sjellë. Në thelb që të mund të arrihet ky qëllim, si kusht themelor paraqitet vërtetimi i të vërtetës. E vërteta zakonisht do të del në shesh pas kundështimeve mes palëve, të cilët në mënyrë më agresive do ti paraqesin pozicionet e tyre.

⁴⁸Georgievski, Stefan, “*Gradjansko procesno pravo*”, fq.81-84, Shkup, 2000.

⁴⁹Neni.6 parag.2, dhe neni. 3, LPK, 2011.

⁵⁰Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “*E drejta e procedurës civile*”, fq. 156, Shkup, 2009

Për gjykatën vetë palët paraqesin burim të rrjedhës së informacioneve për rrethana të cilat janë të një rëndësie të veçantë për sjelljen e vendimit. Më saktësisht ato janë burimi i njohjes së fakteve të cilët kanë të bëjnë me themelimin, zhvillimin dhe ngecjen e marrëdhënieve juridike si shkak i të cilave ka filluar edhe kontesti. Prap se prap për gjykatën dëshmia e palëve e mar veç e veç nuk paraqet informacion të besueshëm për njohje të fakteve relevante, pasi që secila palë në seancë do ta mbrojë pozicionin e saj në atë mënyrë që beson apo pret që nga ai kontest ajo të ketë sukses, dhe në mënyrë më të mirë mundohet ti mbrojë intereset e saja. Dhe për këtë arsye gjykata detyrohet që ti degjojë dyja palët, të cilët në seancë përpara trupit gjykues do t'i shprehin qëndrimet e tyre në lidhje me ndodhitë për shkak të së cilave është paraqitur kontesti, dhe kështu për çdo seancë do të diskutohet, do të dëgjohen palët dhe kështu gjykata me shumë vëmendje do të përcjellë diskutimet mes palëve duke i parashtruar ndërkohë pyetje palëve që ato në mënyrë më të qartë dhe më të plotë t'i sqarojnë mosmarrveshjetmes tyre, si dhe të kuptojë secili është shkak apo rrethanat që kanë sjellë deri në gjendjen e atillë.

Qëllimi i dëgjimit të palëve në një proces nuk është vetëm mundësia që secila palë të shprehë qëndrimin e vet në situatën kontestuese, por përfitimet nga ky parim i gjejmë më së shumti në atë që palët do të japin analizë, kritikë ose vlerësim të qëndrimit nga ajo që pala tjetër kundërshtarë i ka paraqitur para gjykatës.⁵¹

Sipas rregullave themelore të parimit të dëgjimit të palëve gjyqi është i obliguar që secilës palë t'i mundësojë të shprehet apo të deklarojë për qëndrimin e saj në procedurë. Kështu realizohet në mënyrë klasike parimi i dëgjimit të palëve. Ky është parim që ka të bëjë me mënyrën dhe organizimin e zhvillimit të procedurës kontestimore si metodë juridike e procedurës.

Në bazat themelore të këtij parimi është e drejta që secila palë të ketë të drejtën e *mutatis mutandis*- ndërmarrjen e veprimit që e ndërmer edhe pala tjetër në procedurë. Ato janë në rend të parë veprime procedurale që ndërmer pala në procedurë si:

1. Kërkesat e veta, qëndrimet, propozimet, akuzat dhe parashtesat në pyetjet relevante,

⁵¹Markovic, Milivoje, "Gradansko procesno pravo", fq. 66, Beograd, 1957. dhe, M.Marković, "Osnovna nacela parničnog postupka", fq. 8-9, Novi Sad, 1977.

2. Reagimet në qëndrime, pikëmpamje, propozime, akuzat dhe parashtesat e kundërshtarit të tij, pra, për të gjitha aktivitetet që i realizon pala në procedurë i realizon sipas dëshirës së vet, autorizimeve procedurale që i posedon me ligj. Ky parim përfshinë edhe të drejtën që pala të jetë e dëgjuar si dëshmitarë *sui generis*.⁵²

Parimi i dëgjimit të palëve paraqet imperativ për gjykatën që t'iu mundësojë palëve të shprehen në procedurë. Detyrimi i gjykatës i'u mundëson palëve që të shprehen në procedurë në më shumë forma:

- t'i japë mundësi palës që ti paraqesë deklaratat faktike të saja, kërkesat, propozimet, dhe veçanërisht propozimet për dëshmi;

- t'i mundësojë palës të shprehet për deklaratat, kërkesat dhe propozimet e palës kundërshtare;

- t'i merr parasysht deklaratat, kërkesat dhe propozimet e palëve;

- t'i rishiqojë të gjitha deklaratat, kërkesat, propozimet e palëve dhe në to të shprehet, të sjellë vendim;

- t'i merr parasysht dhe ti shiqojë të vërtetat ligjore të palëve në lidhje me lëndën e kontestit.⁵³

Me parimin e dëgjimit të palëve nuk realizohet vetëm detyra e gjykatës por edhe e drejta e palës, njëkohësisht realizohet edhe një e drejtë edhe një detyrim. Si autorizim më i gjerë qëi është mundësuar palës në procedurë apo gjatë rrjedhës së saj është ndërmarrje e veprimeve procedurale që në praktike janë të një vlere të madhe pasi që i mundëson palës që gjatë mbrojtjes së saj të paraqesëmjetet e saja mbrojtëse të njëjta me ato që është shërbyer edhe kundërshtari i saj pasi që palët janë të barabarta gjatë zhvillimit të procesit gjyqësor.

Shikuar në aspektin se procedurën civile e definojmë si metodë për dhënien e ndihmës juridike palës së dëmtuar, ndërsa parimet mbi të cilat ajo është e ndërtuar si elemente nga të cilat varet cilësia e kësaj mbrojtjeje, dhe me parimin e dëgjimit të palëve si

⁵²Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, "Gradansko parnocno procesno pravo", fq. 150, Zagreb, 2004.

⁵³Jakshic, Aleksandar, "Gradjansko procesno pravo", fq. 160, Beograd, 2009.

një prej këtyre elementeve arrihet realizimi i kësaj procedure duke e respektuar edhe barazinë e palëve njëkohesisht.

Gjatë realizimit të procedurës civile, detyrë themelore e gjykatës si organ autoritativ është që palëve tu mundësohet e drejta e shprehjes dhe deklarimit në lidhje me kërkesat dhe pretendimet e tyre, por para segjithash pala duhet të jetë e njoftuar me veprimet procesuale që i ndërmerrë pala tjetër, me qëllim që ajo të shfrytëtojë të drejtën e saj të dëgjimit, duke u përgatitur për zhvillimin e kontestit në seanca gjyqësore, dhe në bazë të kësaj veprimtarie gjykata do të duhej të sillte vendimin e saj.

Për realizimin e këtij parimi vjen në funksion edhe mënyra e njoftimit të palës që e rregullojnë norma të veçanta, nëpërmjet të cilës pala njoftohet me aktivitetet procedurale të palës kundërshtare dhe veprimet e gjykatës, qëllimi i së cilës është që pala të mund të ndërmer veprime të ngjajshme me ato të kundërshtarit. Dhe jo vetëm kjo palës duhet gjithashtu t'i jepet kohë e caktuar që të njihet me ato veprime dhe për të njejtat të shprehet.

Qëllimi i kësaj është që palët të marrin pjesë aktive në procedurë që të shprehen në lidhje me pretendimet e tyre, dhe e gjithë kjo varet nga dëshira e tyre se a do të marrin pjesë a jo. Por nuk do të ishte në favor të palës që ta humbte kontestin si shkak i mospjesëmarrjes së saj si dhe gjykatës ti jepte një pozicion të palakmueshëm gjatë dhënies së vendimit.

Nga të gjitha parimet mbi të cilët është e ndërtuar procedura civile shohim se, parimi i dëgjimit të palëve e ndjek procedurën civile që nga fillimi i zhvillimit të saj dhe për atë mund të themi se është edhe një ndër parimet më të vjetëra që i mundëson palëve mbrojtjen e të drejtave subjektive nëpërmjet shprehjes së tyre, prandja ky parim është i rregulluar edhe me ligj qëparaqet mbrojtje ligjore për palët.

Kjo e drejtë në sistemin tone ligjorë nuk është e ranguar edhe në parimet kushtetuese, parime që janë të rregulluara me kushtetutën e Republikës së Maqedonisë,⁵⁴ por qëndrimet themelore të këtij parimi i shohim në disa rregulla kushtetuese : në rregullat që e garantojnë barazinë qytetare : Shtetasit e Republikës së Maqedonisë janë të barabartë në liritë dhe të drejtat pavarësisht nga gjinia, raca, ngjyra e lëkurës, prejardhja

⁵⁴Kushtetuta e RM-së, nr. 52/91, nr. 1/92, nr. 31/98, br. 91/01, nr. 84/03, nr. 107/05.

kombëtare dhe sociale, bindja politike dhe fetare, pozita pasurore dhe shoqërore,⁵⁵ dhe rregullave që e garantojnë të drejtën e mbrojtjes. Çdo shtetas në mbrojtjen e lirive dhe të drejtave të caktuara me Kushtetutë para gjykatave dhe para Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Maqedonisë, mund të thirret në procedurën e mbështetur mbi parimet e prioritetit dhe të urgjencës. Garantohet mbrojtja gjyqësore e ligjshmërisë së akteve individuale të administratës shtetërore dhe të institucioneve të tjera që ushtrojnë autorizime publike.⁵⁶

Me Kushtetutë ky parim garantohet me mjete sanksionimi me qëllim të realizimit të tij, gjithashtu ky parim haset me rëndësi të madhe edhe në dokumentet ndërkombetare si në Konventën europiane për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut. (konventa europiane), në këtë konventë e drejta në gjykim të drejtë është garantuar në nenin 6 të saj ku thuhet: çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet drejtësisht, publikisht dhe brenda një afati të arsyeshëm nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme, e krijuar me ligj, e cila do të vendosë si për mosmarrëveshjet në lidhje me të drejtat dhe detyrimet e tij të natyrës civile, ashtu edhe për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij.⁵⁷

Me gjykim të paanshëm garantohet parimi i demokracisë dhe udhëheqja me të drejtën në Europë, si pjesë e të cilit në aspektin e gjykimit të drejtë hynë edhe parimi i dëgjimit të palëve si e drejtë procedurale ku i mundësohet palës të jetë e degjuar.

Me garantimin ligjor të këtij parimi vërtetohet ekzistimi i tij shekullor si institut i rëndësishëm që është ngritur gjatë zhvillimit të procedurës civile, dhe të cilin shtetet e kanë kyqur në sistemet ligjore të tyre, në normat kushtetuese por gjithashtu ky parim është ngritur edhe në nivel inetrnacional nëpërmjet të garantimit të tij në aktet ndërkombëtare si me Konventen europiane për liritë themelore dhe të drejtat e njeriut, si një akt ku më së miri shifet realizimi i këtij parimi, dhe nga kjo ne mund të përfundojmë se ky parim përveç që është si parim fundamental i procedurës civile ai gjithashtu është edhe kushtetues dhe internacional.

⁵⁵Po aty, neni. 9.

⁵⁶Po aty, neni. 50. KRM.

⁵⁷ neni 6, parag. 1, "Konventa Evropiane për të drejtat e njerut", Strasburg, 1948.

Duke analizur procedurën civile si metodë të rregullt në të cilën jepet ndihma juridike për personat e dëmtuar, për të drejtat e tyre të rrezikuara, në këtë procedurë si imperativ i udhëheqjes së saj na paraqitet respektimi i këtyre parimeve themelore:

- 1) mundësia e sigurimit të pjesëmarrjes së lirë gjyqësore;
- 2) sigurim të njëanshëm për mbrojtje, respektivisht barazi mes palëve dhe procesekuilibru;
- 3) sigurimi i të drejtës së palëve për gjykim kontradiktues para gjyqit, kryesisht të drejtën e mbrojtjes para të gjitha veprimeve procedurale që mund të kenë ndikim në të drejtat dhe interes të tyre.⁵⁸

Nëpërmjet këtyre parimeve kërkohet që të zhvillohet një procedurë, ku do të respektohen të drejtat e palëve kundërshtare, që të jenë të barabarta para gjyqit, të mund ti mbrojnë interesat e veta dhe të drejtat e veta me mundësi të njehta pa u ndier të diskriminuar apo të nënshtruar nga ana e më të fortit. Për këtë gjyqi patjetër t'ju siguroj të drejtën e dëgjimit secilës palë, dhe në këtë aspekt ky parim tregohet në teorinë procedurale.

Që të dëgjohen palët gjykata duhet patjetër që ato ti njoftojë në kohë që të marrin pjesë në gjykim dhe ti mbrojnë interes të tyre.

Sipas parimit të barazisë së subjekteve procedurale dhe parimit të kontradiktorialitetit sikurse edhe në çdo gjykatë europiane, edhe te ne kërkohet që pala të jetë e njoftuar për qëndrimet e gjykatës nga e cila varet zhvillimi i procedurës dhe fati i tyre. Është patjetër që trupi gjykues në prag të fillimit të procesit ti njoftojë me tezën punuese të tyre, kualifikimet, diagnostifikimin dhe vlerësimin e atyre të dhënave që çdoherë mungojnë nga ato të palëve.⁵⁹

Parimi i dëgjimit të palëve ka për qëllim që secilës palë t'i mundësohet shprehja kundër qëndrimit të kundërshtarit të tij, por shprehja e qëndrimit të tij a do të jepet ajo mvaret nga dëshira e vet palës e cila do ta realizoj apo jo këtë mundësi, do të thotë i jep zgjedhje në atë se çfarë pozite do të mbajë në procedurë, por jo edhe atë pozitë me të cilën do ta dëmtojë veten me çka do ta dëmtojë të drejtën e mbrojtjes. Për këto arsye pala duhet

⁵⁸Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, " Gradjansko parnicno procesno pravo", fq. 148, Zagreb, 2004.

⁵⁹Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, " Gradjansko parnicno procesno pravo", fq. 151, Zagreb, 2004

patjetër gjatë dëgjimit të saj të flet vetëm të vërtetën të cilën pala është e detyruar me ligj për procedurë civile ta respektojë pasi që është autorizim procedural.⁶⁰

Me paraqitjen e kërkesave të saja pala është e detyruar që ta prezantojë gjendjen faktike mbi të cilën e mbështet kërkesën e vet, dhe për faktet e paraqitur është e detyruar që të paraqesë dëshmi me çka i vërteton.⁶¹ Për ta realizuar këtë parim në procedurë civile pala është e detyruar që t'i ndërrmer këto veprime për ti mbrojtur interes e saja. Respektimi i këtyre rregullave që rregullojnë këtë parim, parashikon që procedura e realizuar është e rregullt dhe drejtë.

3.3.4. Dëgjimi i palëve si dëshmi-mjet provues

Procedura kontestimore në të cilën zgjidhen kontestet që dalin nga marrëdhëniet personale-familjare, marrëdhëniet e punës, si dhe ato pronësore dhe të drejtave tjera juridiko civile, të subjekteve fizik dhe juridik, për të cilat gjykata në bazë të rregulloreve të përcaktuara me ligj zhvillon procedurën dhe në bazë të bindjes së vet nga vërtetimi i faktëve dhe konstatimi i së vërtetës sjell vendimin e saj meritior. Pra, në pjesën e gjykimit gjykata do të duhej ta zbatonte të drejtën, apo gjetjen e normës juridike që duhet të zbatohet nga parimi *iura novit curia*, në të cilën gjykata duhet të bëjë vërtetimin e bazës faktike, si mjeshtri e gjykatës është vërtetimi i fakteve, analiza e tyre, përfundimet që dalin nga analiza e bërë janë bazë për dhënien e vendimit.

Detyra themelore e gjykatës është vërtetimi i gjendjes faktike me çka gjykata mund të përdorë çdo mjet me të cilin konsideron se do të mund të vërtetonte gjendjen faktike.

Gjatë realizimit të parimit të dëgjimit të palëve vjen në shprehje edhe dëgjimi i palëve si dëshmi pasi që në mosmarrveshjet që dalin mes tyre dhe gjatë seancës në të cilën ato përballen njëri me tjetrin në lidhje me kontestin e tyre do ti shpalosin në momente çasti disa të dhëna të cilat nuk i kanë të shprehura në padi gjatë paraqitjes së fakteve dhe provave, shprehje të cilat gjykata do ti konsiderojë si dëshmi për vërtetimin e të vërtetës.

Dëgjimi i palëve është mjet provues esenca e të cilit është e njëjtë me esencën e dëshmitarëve si mjet provues. Dëgjimi i palëve si mjet provues do të thotë se palët dëgjohen

⁶⁰Neni. 9, LPK, 2005.

⁶¹Po aty, neni. 7, al.1.

si dëshmitarë në procesin kontestimor të tyre. Mirëpo, për shkak të pozitës specifike faktike dhe juridike të palëve, ndaj dëshmitarëve, dëgjimi i palëve normohet si formë e veçantë e provës.⁶²

Palët janë burimi kryesor dhe i sigurt i dijenisë me faktet relevante të çështjes juridike. Ato zakonisht, me së miri e dijnë gjendjen faktike për të cilën i mbështesin pretendimet e tyre. Gjithashtu më së miri u kujtohen ngjarjet, dukuritë, gjendjet e sendeve apo të njerëzve etj, të rëndësishme për themelimin dhe zhvillimin e një raporti civil. Mirëpo ky mjet provues nuk mund të jetë i besueshëm, sepse palët nuk i tregojnë drejt faktet, veçse në mënyrën e cila i përgjigjet interesit të tyre që ta fitojnë gjykimin.⁶³

Në procedurën për mbrojtjen e të drejtave juridiko-civile, secila nga palët ka të drejtë t'i paraqesë faktet konkrete dhe mjetet dëshmuuese mbi të cilat mbështetë qëndrimin e vet dhe i paraqet gjykatës pasqyrë për vazhdimësinë e rrjedhës së procedurës, në të cilën palët do t'i mbrojnë interesat e tyre. Kur jemi te faktet dhe mjetet dëshmuuese është e rëndësishme të theksohet se në këtë procedurë mund të nxirret dëshmi edhe nga dëgjimi i palëve.

Gjatë dëgjimit të palëve si mjetë provues, që të vërtetohet lehtë gjendja faktike, gjykata kryen ekzaminim të fakteve në seancë drejtpërdrejtë me ndihmën e ekspertëve që janë persona të kualifikuar në fushën e caktuar nga të cilat varet natyra e ndodhive të caktuara konkrete.⁶⁴

Në ligjin për procedurë civile të vitit 1956 të ish Jugosllavisë, ligj i cili ka qenë i vlefshëm në të gjithë territorin e ish Jugosllavisë, në të cilin ka pasur dispozitë konkrete në të cilën dëgjimi i palëve si mjet provues në procedurë merrej vetëm si mundësi.⁶⁵ Për veç që është parë me ligj si ndalim kjo dispozitë për nxjerrjen e dëshmisë nga dëgjimi i palëve kjo është paraparë edhe në shkencën e të drejtës procedurale civile. Si argumente të cilat janë përdorur në favor të dispozitës që ndalon nxjerrjen e dëshmisë nga dëgjimi i palëve jepet: si e para ndjeshmëria e zhvillimit të procedurës për mbrojtjen e të drejtave, paraqet rrethanë në të cilën kyçet nevoja me të, edhe mundësia që të nxirret dëshmi me pyetje të palëve.

⁶²Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "E drejta e procedurës civile", fq. 294, Shkup, 2009

⁶³Brestofci, Faik, "E drejta procedurale civile", fq. 269, Prishtinë, 2004

⁶⁴Kadriu, Osman, "Statija soslusuvanjena strankite kako dokazno sredstvo vo postapkata za zastita na vladenieto", fq. 81, Shkup, 2004.

⁶⁵M.Sedllo, "Razvoj gradanskog parnicnog prava u SFRJ", Udk347.9/95.(491.1)

Duke pasur parasysh se tek dëmtimi i të drejtës shpesh herë manifestohet vetëdëshirë;, dëmtohet lëndë të ndryshme;, dërgohen kërcënime serioze të cilat përfundojnë më përllogaritje fizike mes palëve të caktuara, dhe për këtë arsye dëgjimi i palëve si dëshmi nuk ka qenë i lejuar, dhe arsyeja tjetër e cila llogaritet si mjaft e rëndësishme ka të bëjë me qëndrimin që kanë shumë procesues e cila mbështetet në atë që në procedurën për mbrojtjen e të drejtave nuk mund të arrihet vërtetimi i së vërtetës materiale.⁶⁶

Rregullat ligjore me të cilat rregullohet procedura për mbrojtjen e të drejtave nuk përmbajnë rregulla të caktuara se në këtë procedurë ëshë i kyçur si mjet provues dëgjimi i palëve. Sipas ligjit të tanishëm për procedurë civile ligjdhënësi ka përcaktuar kufij të caktuar në përdorimin e këtij mjeti provues, por nuk e ka përjashtuar përdorimin e tij.

Faktet kontestuese që janë të rëndësishme për vendimin, sipas propozimit të palëve, gjykata mund t'i vërtetojë edhe me dëgjimin e palëve. Gjykata mund të vendosë që të ekzaminohet prova me dëgjimin e palëve, atëherë kur nuk ka prova tjera, ose edhe për kundër provave të ekzaminuara do të konstatojë se kjo është e nevojshme për vërtetimin e fakteve të rëndësishme.⁶⁷

Duhet bërë dallimin mes palëve si subjekte kryesore procedurale të cilët kanë intersttë drejtëpërdrejtë për rezultatin ekontestit, dhe palëve si dëshmitarë .

Gjatë zhvillimit të procedurës ku bëhet dëgjimi i palëve duhet bërë dallimin ndërmjet dëgjimit të palëve si mjet provues dhe të ashtuquajturit dëgjim informative të palëve.

Dëgjimi informativi palëve është veprim procedural i palëve, icili ndërmerret me qëllim që palët përpara gjykatës të sqarojnë pretendimet dhe propozimet e tyre. Kur pala dëgjohet në mënyrë informative, ajo ka rolin e palës procedurale, ndërsa deklarata e saj para gjykatës, është deklaratë e dijës, si veprim procedural i palës.⁶⁸

Vet termi dëgjim informative të palëve nuk e përdorë as ligjvënësi në ligj por edhe rallë herë haset në përdorim gjatë praktikës gjyqësore. Me dëgjim informativ gjykata i sqaron

⁶⁶Kadriu, Osman, vep.e cit., fq. 82.

⁶⁷Neni. 249,pargr. 2, LPK,2005.

⁶⁸Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana,“ E drejta e procedurës civile”,fq.294, Shkup, 2009

pretendimet e paqarta dhe i plotëson ato që janë të mangëta. Për këtë qëllim gjykata mund ta thërret palën në seancë edhe kur e ka përfaqësuesin me prokurë.⁶⁹

Shkenca ligjore terminologjinë për dëgjimin informativ të palëve në procedurë e përdorë më shumë si metodë dhe mënyrë për sqarim të kësaj veprimtarie dhe përkufizimet mes kësaj dhe dëgjimit të palëve si dëshmi.⁷⁰

Nëpërmejt dëgjimit informativ të palëve, faktikisht gjykata merr sqarim të mjaftueshëm në lidhje me padinë dhe kërkesë padinë, për pretendimet e paditësit, faktet që i paraqet dhe dëshmitë që i propozonë.

Dëgjimi i palëve si dëshmi si mjet provues për vërtetimin e gjendjes faktike është i rregulluar me ligjin për procedurë civile nga neni 249-255,⁷¹ neve do ti përmendim vetëm disarregulla më të rëndësishme siç i konsideroj. Dëgjimin e palëve si dëshmi mund ta propozojë çdo njera prej palëve në procedurë, gjithashtu kjo është edhe detyrë *ex-officio* e gjykatës e cila nëse konstaton se duhet pala të dëgjohet dhe dëgjimi i saj të muret si dëshmi, zakonisht kjo meret parasysht në rastet kur nuk ka mjete provuese dhe dëshmitarë të caktuar, ose të vërtetohet ndonjë fakt i caktuar, atëherë vendoset që të dëgjohet njëra ose dyja palet në procedurë.

Megjithatë gjykata mund të vendosë që ta dëgjojë vetëm njërin palë edhe atë:

- a) kur do të vërtetohet se palës, respektivisht personit icili duhet të dëgjohet në vend të palës nuk i janë të njohura faktet kontestuese;
- b) nëse dëgjimi i asaj pale nuk është i mundur;
- c) nëse pala tjetër refuzon që të jep deklaratë ose që të paraqitet në thirrjen e gjykatës,⁷² dhe për dallim prej dëgjimit të dëshmitarëve, prova me dëgjimin epalëve ekzaminohet pa dhënien e betimit,⁷³ por kjo nuk do të thotë se pala nuk do të dënohet në qoftë se jep dëshmi të rreme pasi që kjo është paraparë në kodin penal të RM-së si vepër penale. Pra, dëgjimi i palëve duhet të merret parasysht si dëshmi, në ato raste kur mungojnë faktet provuese me qëllim që të përshpejtohet procedura duke i mënjeluar harxhimet

⁶⁹Brestofci, Faik, "E drejta procedural civile", fq. 270, Prishtinë, 2004

⁷⁰Kadriu, Osman, vep. e cit., fq. 83.

⁷¹LPK, 2010.

⁷²Neni.250, LPK

⁷³Neni.255,LPK

procedurale dhe duke aritur qëllimin e duhur në mbrojtjen e të drejtave të caktuara juridiko-civile.

3.4. Veprimet procedurale të palëve

Procedura konestimore është veprimtari e rregulluar me ligj e gjykatës, palëve dhe pjesëmarrësve të tjerë në procedurë, e orientuar drejtë një qëllimi të caktuar. Procedura civile është një proces e cila rrjedhën e saj të zhvillimit e fillon nga momenti ndërmarrjes së veprimit nga ana e palës së dëmtuar, e cila inicohet me shkresë siç është padia dhe shkresat tjera, zhvillohet në seanca gjyqësore pranë gjykatës kompetente ndërmjet subjekteve të caktuar nëshkresë, dhe gjithashtu kjo procedurë prap përfundon me ndërmarrjen e veprimtarisë nga ana e subjekteve proceduralë.

Veprimet procedurale të palëve janë rezultat i aturozimeve procedurale të tyre, e jo i ndonjë detyre procedurale. Në procesin kontestimor pala mund t'i shfrytëzojë, por edhe mund të mos i shfrytëzojë, autorizimet procedurale që i njihen për mbrojtjen e interesave procedurale. Ajo mund të jetë aktive (të veproj)apo pasive (të mos veprojë) në procesin kontestimor. Te veprimi procedural është me rëndësi manifestimi i jashtëm i vullnetit e jo vullneti i brendshëm i palës. Kjo vlen edhe në rastin në të cilin shprehja e vullnetit është vetë përmbajtja e veprimit procedural.⁷⁴

Veprim procedural është çdo sjellje juridiko-procedurale relevante e subjekteve procedurale, në këtë kuptim veprimi procedural mund të bëhet nga bërja e caktuar e subjekteve procedurale, e ndërmarrë në formë gojore ose të shkruar, duke përfshirë këtu edhe të ashtuquajturat veprimet procedurale negative, respektivisht deklarata të palëve se nuk do të ndërmarrin ndonjë veprim procedural.⁷⁵ Pra, veprimet procedurale të palëve në lidhje me parimin e dëgjimit të palëve kanë të bëjnë me atë se palët veprimet e tyre procedurale duhet ti marrin në kohën e duhur, sa më shpejtë që të jetë e mundur për aq sa e lejojnë kushtet procedurale, që të ketë proces objektiv, të mos ketë drejtësi selektive pasi që palët janë të barabartë para ligjit, dhe gjithashtu janë pjesëmarrës të domosdoshëm dhe kryesorë në procedurë.

⁷⁴Brestofci, Faik, "E drejta procedural civile", fq. 118, Prishtinë, 2004

⁷⁵Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "E drejta e procedurës civile", fq. 222, Shkup, 2009

Realizimi i këtyre veprimeve në raport me parimin e dëgjimit të palëve vjen në shprehje në rastin kur palët shprehin pretendimet e tyre në lidhje me kërkesën e parashruar në padi për mbrojtjen e të drejtave të tyre juridiko-civile, prezantimin e fakteve dhe dëshmive si dhe dhënien e deklaratave në formë gojore me qëllim të shprehjes dhe sqarimit sa më të mirë të kërkesës së tyre apo kundërshtimit të palës kërkuese me një fjale me qëllim të mbrojtjes së interesit të tyre juridik.

3.4.1. Parakushtet për vlefshmërinë juridike të veprimeve

Veprimi procedural i palës do të prodhojë efekt juridiko-procedural relevant nëse personi që e ndërmerr ka zotësinë për të qenë palë dhe zotësinë procedurale. Përveç këtyre dy parakushteve subjektive, për vlefshmërinë juridike të veprimeve kërkohet që ato të kenë edhe zotësinë postulative.

3.4.2. Karakteristikat e veprimeve procedurale të palëve

Duke u nisur nga vetë fakti se veprimet procedurale janë veprime vullnetare të cilat i ndërmerr pala me vetë dëshirë por për të cilat ka autorizim ligjor pasi që ligji për procedurë civile u'a njeh në përberjen e tij, të gjitha veprimet që do të ndërmreshin nga ana e palëve janë shprehje e dizpozicionit të tyre, ato vetë përcaktojnë se çfarë veprime do të marrin, kur do t'i ndërmarrin pasi që nuk janë të obliguar për veprimtari të tillë.

Por nga ndërmerrja e veprimeve procedurale varet fati i palëve prandaj ato duhet të vendosin se çfarë pozitë do të paraqesin në procedurën civile do të jenë aktiv apo pasiv në mbrojtjen e interesit të tyre, ndërmrrajen e disa veprimeve procedurale palëve mund t'ua përkujtojnë edhe gjykata por prapë palët nuk janë të detyruar që të ndërmarrin një veprim të tillë.

Përmbajtja dhe forma e veprimeve procedurale është e paraparë me normat e së drejtës procedurale. Përmbajtja e veprimeve procedurale të palëve mund të jetë e

ndryshme, por në esencë ajo sillet në paraqitjen e kërkesave, parashtrimin e propozimeve, parashtrimin e pohimeve, dhënien e deklaratave dhe njoftimeve.⁷⁶

Është menduar se ndërmarrja e veprime në formë të shkruar ka përparësi më të mëdha se ajo në formë gojore: jo vetëm se paraqet qëndrim të fortë të ndërmarrjes së veprimeve procedurale por sjell edhe përshpejtim të procedurës. Kjo ka çuar në formimin e mendimit se palët duhet detyrimisht të ndërmarrin veprime procedurale në formë të shkruar siç janë: padia, pergjigja në padi dhe kundërpadia, ndërsa në seancën për shqyrtim kryesorë të mbetet vetëm shqyrtimi mbi faktet dhe dëshmitë që i prezantojnë me çka i kufizohet mundësia palëve që në mënyrë gojore të ndërmarrin veprime tëcaktuara procedurale.⁷⁷

3.4.3. Veprimet procedurale ofenzive dhe defenzive të palëve

Me ndërmarrjen e veprimeve të caktuara nga ana e subjekteve procesual qëllimet e tyre janë tëcaktuara dhe interesi i tyre është zgjidhja e kontestit të parashtruar, dhe nga palët varet se si do të ndërmarrin veprimet e tyre.

Veprimet procedurale që i ndërmerr çdonjëra nga palët në procedurë i qartësojnë qëllimet subjektive të saj: çdonjëra nga palët me anë të veprimeve që ndërmerr synon drejtë asaj që vendimi gjyqësorë të jetë i volitshëm për të dhe ajo të ketë sukses në procedurë.

Veprimet ofenzive të palës në procedurë janë ato veprime që ndërmerrren me qëllim të realizimit të ndonjë rezultati të pavarur procedural- mbrojtje juridike në përmbajtje tëcaktuar. Në varësi nga lloji i mbrojtjes juridike, qëllimi i veprimeve ofenzive është që të arrihet ndryshimi i ndonjë situatë juridike ekzistuese, ose që të sanksionohet e njëjta. Veprim procedural themelor ofenziv është padia dhe mjete të tjera juridike, kundërshtimi për konpenzim etj.

Veprimet defenzive të palës janë ato veprime procedurale që ndërmerrren me qëllim që kundërshtari procedural të pengohet në realizimin e qëllimit të vet procedural

⁷⁶Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “E drejta e procedurës civile”, fq. 224, Shkup, 2009

⁷⁷Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “Noviot procesen ekvilibrium na osnovite nacela vo ZPP”, statija, fq. 222, Shkup, 2006.

ofenziv.⁷⁸Pra, pala që i bie të jëtë i padituri kërkon nga gjykata që veprimi i caktuar ofenziv të kundërshtohet ose të hidhet poshtë, pra çdohëre kërkohet të bëhet diçka e kundërt nga veprimi ofenziv procedural.

⁷⁸Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “ E drejta e procedurës civile”, fq. 226, Shkup, 2009

Kapitulli i III

4. Metodatat procedurale për realizimin e parimit të dëgjimit të palëve

Në të drejtën procedurale civile janë të njohura disa metoda në bazë të së cilave arrihet qëllimi i realizimit të mbrojtjes së të drejtave të rrezikuara.

Në realizimin e procedurës kontestimore qëllimi i së cilës është që të vërtetohet gjendja faktike e cila më pastaj do të shërbejë për sjellje të vendimit të drejtë dhe ligjor, është e nevojshme që këtij qëllimi t'i paraprijë pjesëmarrja e personave të caktuar të cilët mund të japin material të mjaftueshëm në gjykatë, ose të njejtë t'i japin një pasqyrë vlerësuese deridiku të plotë tregohet si diçka e nevojshme.

Nevoja e tillë në raport me palët, ngritet në nivelin e parimit *auditeur et altera pars*.⁷⁹ Nevoja që kontesti të zgjidhet në mënyrë të plotë ligjore, pjesëmarrjen e palëve, dëshmitarëve, ekspertëve dhe persona të tjerë të cilët mund të ndihmojnë në vërtetimin e gjendjes faktike, e paraqet si të domosdoshme.

Deri tani nga kuptimi i parimit të dëgjimit të palëve, mund të përfundojmë se kjo mënyrë apo nevojë realizohet nëpërmjet detyrimit të gjykatës e cila duhet t'i jepë mundësi palëve që të shprehen në lidhje me faktet që i kanë paraqitur në padi, fakte të cilat shërbejnë si themel për realizim dhe vërtetim të gjendjes faktike.

Në raport me palët ligji për procedurë civile paraqet rregull të përgjithëshme sipas të cilës pjesëmarrja e palëve në proces është gjithmonë e nevojshme, duke marrë parasysh qëllimin e procedurës, qëllimi i së cilës është vërtetimi i së vërtetës me çka procedura do të ketë rrjedhë pozitive dhe sjellje të vendimit meritator.

Nga këtu parashtrohet pyetje se a është e detyrueshme që pala të merr pjesë në procedurë civile, të ketë qëndrim aktiv apo pasiv.

Duke u nisur nga analiza e bërë se në të kaluarën lëshimi i palëve në procedurë ka qenë i domosdoshëm, pasi që gjykata nuk ka zhvillur kontestin, por në kohën e tanishme, duke e shikuar pjesëmarrjen procedurale, bëhet dallim i qartë mes palëve procedurale dhe subjekteve të tjerë ku pjesëmarrjen e tyre e parasheh të nevojshme.

⁷⁹Blagojevic, Borivoje, "Gradjanski postupak u rimskom pravu", fq. 351, Beograd, 1960

Ligji për procedurë civile të gjithë subjektëve të tjerë ju mvesh detyrimin për pjesëmarrje aktive në procedurë, duke i paraparë mjetet për sigurimin e pjesëmarrjes aktive të tyre.⁸⁰ Në raport me palët ai merr qëndrim të ndryshëm, duke u lënë lirinë palëve që ata vet të vendosin të ndërmarrin veprime proceduale, ose qëndrimin e tyre ta shprehin me pasivitet duke qëndruar jo aktiv gjatë rrjedhës së procedurës.

Parimi i dëgjimit të palëve në procedurat kontestimore moderne është inkorporuar në atë mënyrë që i jep autorizim palëve të jenë të dëgjuara, këtë detyrim sistemet e tanishme e drejtojnë drejt gjykatës, e cila e ka për detyrë që palëve t’iu mundësojë që të shprehin, të kontestojnë para gjyqit, por prap e gjithë kjo varet nga ajo se a do ta shfrytëzojnë palët këtë mundësi.

Gjykata është e detyruar që palëve ti’u mundësojë shfrytëzimin e autorizimeve procedurale, dhe në vetë palët bie barra se atë mundësi a do ta shfrytëzojnë apo jo. Nga këtu dëgjimi i palëve nuk është detyrë, por e drejtë, nuk është detyrim por autorizim. Pala mundet, por jo patjetër që ta shfrytëzojë.⁸¹ Kështu kuptojmë që palët janë të lira në marrjen e qëndrimit të tyre gjatë zhvillimit të procedurës kontestimore.

Duke e pranuar këtë rregull se pala mundet por nuk e ka patjetër të marë pjesë në procedurë, paraqiten shumë pyetje, se çfarë do të jetë pozita e palës e cila ka vendosur vullnetin e saj procedural ta shprehë me pasivitet, a do të jenë të rrezikuara interesat e saja në qoftë se nuk e shpreh mbrojtjen e tezave të veta, cilat do të jenë pasojat nga lëshimi i mrbojtjes, pasiviteti i saj a do të sjell negativitet procedural.

Në teorinë e së drejtës procedurale lëshimi i mbrojtjes nuk është i njëjtë, kështu parashifet nëpërmjet tre vendimeve të ndryshme si: 1) sistemi iliteskonstekstacionit afirmativ; 2) sistemi litiskontestacionit negativ; dhe 3) sistemi i qëndrimit të pa përcaktuar ndaj jo aktivitetit të palëve.

⁸⁰Neni. 219,233,240, LPK, 2005.

⁸¹Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, “ Gradjansko parnicno procesno pravo”, fq. 154, Zagreb, 2004

4.1. Sistemi i litiskontestacionit afirmativ

Sipas sistemit të litiskontestacionit afirmativ ose pozitiv, pala nëpërmjet pasivitetit të vet, në fakt e pranon vërtetësinë e pretendimeve të kundërshtarit, e ndonjëherë edhe bazën e kërkesës së tij. Në këtë rast heshtja konsiderohet si pohim.⁸²

Sipas këtij sistemi pasiviteti i palëve nuk do të duhej të shprehej si i dëmshëm në procedurë, duke e penguar punën e gjykatës dhe mbrojtjen e kundërshtarit, pala duhet të heqë dorë nga pasiviteti i saj dhe të kontribojë në realizimin e parimit të dëgjimit të palëve, çdo herë kur nuk do të dëshiroje të nxirren përfundime me zbatimin e parimit “kush hesht – ai pranon”, *qui tacet consentire videtur*, pasi që gjykata do të sjellë vendim mbi fakte ta pa vërtetuara ose vendim mbi fakte fiktive, nga këtu del nevoja që palet të mos i keqpërdorin autorizimet e tyre procedurale por domosdoshmërisht të marrin pjesë aktive dhe të mos e zgjasin procedurën.

Pasiviteti nuk duhet lënë pas dore, është e arsyetueshme pjesëmarrja e maksimës së vjetër e cila të drejtën u’a njeh atyre që mbrohen- *vigilantibus jura*, atyre nuk duhet qe t’iarrezikojnë shpejtesinë dhe efikasitetin e procedurës; rezultatet janë në nivel të lartë shoqërorë, pasiviteti shëndërrohet në instrument dispozitiv të procedurës.⁸³

Që të arrihet baraspesha mes dy qëndrimeve të cilat deridiku mes vete përputhen, nga njëra anë se forca nuk mund të pranohet si mënyrë për sigurimin e aktivitetit të palëve, dhe në anën tjetër nevoja që të dënohet pasiviteti me ndalimin e keqpërdorimit të të drejtave procedurale, atëherë në teorinë procedurale pasiviteti i palës merr qëndrimin e pranimit të fajësisë apo pretendimet e kundërshtarit i pranon si të vërteta, dhe gjykata vendimin e vet do ta mbështesë mbi këto pretendime mbi të cilat pala pasive nuk do të mbrohet.

4.2. Sistemi i litiskontestacionit negativ

Sipas sistemit të litiskontestacionit negativ, pala e cila nuk deklarohet lidhur me kërkesat e kundërshtarit, vetëm me këtë sjellje të vet mohon kërkesat e tij. Në këtë rast, heshtja është mohim i vërtetësisë së pretendimeve të kundërshtarit, respektivisht mohim i

⁸²Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “E drejta e procedurës civile”, fq. 78, Shkup, 2009

⁸³Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, “ Gradjansko parnicno procesno pravo” fq. 155, Zgreb, 2004

bazës së kërkesave. Për atë shkak gjykata është e detyruar vet ti vërtetojë faktet dhe mbi to ta zbatojë të drejtën materiale.⁸⁴

Prezumpcioni për njohjen e kërkesave të kundërshtarit është teper i matur, ajo është baza e një serie të keqpërdorimit, sidomos në dëm të disave që janë të pa aftë dhe të varfërve. Rezultatet që dalin janë shumë largë nga e vërteta. Pa marrë parasysh se sa janë të shtrejta dhe të gjata, sistemi i litiskontestacionit negativ -edhe vet i themeluar në prezumpcion- pranon atë që është pa dëm për palën pasive.⁸⁵

Pra sipas këtij sistemi pasiviteti i palëve nuk mund të prodhon efekt negativ për palën e cila mbanë pozitë statike, gjykata nuk mbështetet në fakte fiktive por kërkon të vërtetën duke u larguar nga ajo se heshtja do të thotë mohim.

Nga parimi i litiskontestacionit negativ në librin e Brestofci, ligji i Republikë së Kosovës ka paraparë perjashtim. Në qoftë se i padituri nuk e ka kundërshtuar me shkrim kërkesëpadinë dhe mungon nga seanca përgatitore, gjykata i mer për bazë të vendimit meritore të saj pa i provuar faktet që i ka paraqitur paditësi prezent me anë të padisë.⁸⁶

Një gjë të tillë gjykata e bën me anë të vendimit për shkak të mungesës. Këtë vendim gjykata e jep edhe kur nuk është mbajtur seanca përgatitore, e i padituri i thirrur rregullisht nuk ka ardhur në seancën e parë për shqyrtimin kryesorë, kuptohet nëse janë plotësuar edhe kushtet e tjera për një gjë të tillë.⁸⁷

4.3. Sistemi i qëndrimit të pa përcaktuar ndaj jo aktivitetit të palëve

Sipas sistemit të qëndrimit të pa përcaktuar ndaj jo aktivitetit të palëve, pala e cila nuk ka ndërrmarrë asnjë aktivitet në procedurë nuk mund të dihet se çfarë kërkon, vullneti i saj është i panjohur dhe rrjedhimisht në aspektin juridiko-procedural irelevant.

Pretendimet e palës kundërshtare nuk mund të konsiderohen as të vërteta e as të pa vërteta vetëm për faktin se pala kundërshtare nuk është deklaruar lidhur me to. Prandaj, gjykata është e autorizuar që në bazë të rezultateve të provave të ekzaminuara t'i vërtetojë

⁸⁴Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "E drejta e procedurës civile", fq. 78, Shkup, 2009

⁸⁵Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, "Gradjansko Parnicno procesno pravo", fq. 155, Zagreb, 2004

⁸⁶Neni.332, LPK, 2005.

⁸⁷Brestofci, Faik, "E drejta procedural civile", fq. 137, Prishtinë, 2004

faktet dhe të sjell vendim, të cilin do ta bazojë në pretendimet dhe propozimet e palës aktive, duke e plotësuar me rezultatet deri tek të cilat gjykata do të arrijë duke shfrytëzuar parimin e hetimit.⁸⁸

Pra në teorinë procedurale kjo metodë i hedh poshtë të gjitha fiksionet që kanë të bëjnë me vërtetimin e gjendjes faktike, duke i hedhur poshtë qëndrimet e dy sistemeve afirmative dhe negative si të pa pranuar dhe të pa arsyetuara, pasi ky si një sistem i pa pëcaktuar nuk përmban asnjë qëndrim në lidhje me pasivitetin e palës, por me vetë faktin e paraqitjes së pretendimeve të palëve fillon kontesti mes tyre dhe nevoja për zgjidhjen e tij paraqitet në momentin e pranimi të padisë si të bazuar dhe hapjes së procedurës kontestimore.

4.4. Qëndrimi i të drejtës procedurale në Maqedoni

Duke i analizuar dispozitat e ligjit për procedurë kontestimore të Republikës së Maqedonisë, mund të themi se e drejta jonë pozitive e procedurës kontestimore nuk përputhet me asnjërin nga sistemet e paraqitura. Sipas LPK mos marrja e veprimeve procedurale që janë të lidhura për afate, seanca ose stadiume në të cilat të njëjtat mund të ndërmerren, në mënyrë të ndryshme mund të shprehet në lidhje me pozitën e palëve në procedurë.

Mirëpo mund të thuhet se sa i përket pasivitetit të palëve ndaj pretendimeve dhe kërkesave të kundërshtarit, mund të konstatohet se megjithatë, në të drejtën procedurale civile të RM-së, është pranuar qëndrimi i papërcaktuar ndaj pasivitetit të palës, megjithatë ky qëndrim nuk zbatohet në të gjitha situatat. Kështu, përjashtim paraqesin rregullat, të cilat zbatohen në rastet kur i padituri është plotësisht pasiv. Në fakt në situatë të këtillë zbatohet sistemi i litiskontestacionit afirmativ.⁸⁹

Bëhët fjalë për dy raste : sjellje e aktgjykimit për shkak të përgjigjes në padi dhe sjelljes së aktgjykimit për shkak të mungesës.⁹⁰

Në të dyja rastet gjykata e pranon kërkesëpadinë, duke e bazuar bindjen e vetë vetëm mbi pretendimet e palës aktive, me ç'rast vërtetësinë nuk evërteton me ekzaminim të rregullt

⁸⁸Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "E drejta e procedurës civile", fq. 78, Shkup, 2009

⁸⁹Po aty, fq. 78.

⁹⁰Neni.319, 320, LPK, 2005.

provues, përveç faktit se është e autorizuar që të hulumtojë nëse faktet që i ka parashtruar paditësi janë në kundërshtim me provat, të cilat i kaparashtruar vetë ai, ose janë fakte të njohura notore.⁹¹

4.5. Pasojat për shkak të mungesës së palës në gjykim

Gjatë sqarimit më lartë në tekst folëm për shprehjen e palëve në procedurë, shprehje e cila për veç se në formë të pjesëmarrjes aktive mund me qenë edhe si pjesëmarrje pasive duke mos ndërmarrë asnjë veprim kundër pretendimeve të palës kundërshtare, dhe padyshim që pala e cila nuk merr pjesë aktive në procedurë ulë dukshëm nivelin e suksesit në procedurë.

Mirëpo edhe pse kjo është e qartë pala nuk mund të detyrohet për pjesëmarrje aktive në procedurë por, përkundrazi ajo është e lirë në ndërmarrjen e autorizimeve procedurale dhe si do të jetë pozita e saj në procedurë vet vendosë.

Dukë u nisur nga ajo se palët në procedurë janë *dominus litis*- zotërinjë të procedurës, kuptojmë se nga dëshira e tyre varet çdo aktivitet procedural i ndërmarrë, duke u respektuar çdo e drejtë e tyre si edhe drejta që të jenë të dëgjuar në procedurë. Me qëllim që të përshpejtohet procedura civile për shpenzime ekonomike nuk lejohet që procedura të varet vetëm nga qëndrimet e paditësit por do të ndikojë edhe vetë gjykata në përshpejtim të procesit rrjedhës si dhe i padituri duke i shfrytëzuar të gjitha të drejtat e tija.

Pasiviteti i palëve në procedurë nënkupton lëshimin e ndërmarrjes së veprimeve procedurale në afat tëcaktuar, afate prekluzive lëshimi i tëcilave sjell deri te humbja e së drejtës që të ndërrmerret veprimi procedural i lidhur për atë afat⁹², ose në stadium të procedurës, lëshimi i seancës, respektivisht mos marrja pjesë nëbazë tëftesës ose vendimit të gjykatës, lëshimi i pjesëmarrjes së palës mund të llogaritet si mosangazhim ose mosinteresim i palës që të dëshmohet e vërteta e qëndrimit të palës nga ajo qëështë paraqitur para gjykatës nga ana e palës apo kundërshtarit i cili kërkon realizim e të drejtave të veta.

⁹¹Janevski,Arsen, Kamilovska, Zoroska,Tatjana, “ E drejta e procedurës civile”, fq. 79, Shkup, 2009

⁹²Janevski,Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “ E drejta e procedurës civile”, fq. 248, Shkup, 2009

Pasojat në lidhje me pasivitetin e palë ve në që procedurë kontestimore i rregullon ligji për r procedurë civile. Konkretisht ligji e sanksionon mos pjesëmarrjen e palëve ose kur ata e lëshojnë mbrojtjen e tyre nga sulmet kundërshtare, ose kur ata nuk shprehen në lidhje me materialin provues të cilin kundërshtari i tyre e paraqet para gjykatës.

Atëherësi sanksion gjykata ka të drejtë të sjellë: aktgjykim për shkak të mosdhenies së përgjigjes në padi dhe aktgjykim për shkak të mungesës

4.5.1. Aktgjykim për shkak të mosdhenies së përgjigjes në padi

E drejta procedurale jep mundësi që nën kushte tëcaktuara, procedura të përfundoj në mënyrë meritorë, pa shqyrtim kontradiktor, duke nxjerrë përfundim në lidhje me qëndrimin pasiv të të paditurit. Ky përfundim është bazë për sjelljen e aktgjykimit për shkak të mos parashtrimit të përgjigjes në padi.

Gjykata me qëllim që të sigurojë koncentrimin e procedurës kontestimore, dhe grumbullimin e materialit procedural me LPK parashikon përgjigje të detyrueshme me shkrim në padi, në të kundërtën pason sanksioni i dhënies së aktgjykimit i cili shqipton pranimin ekërkesëpadisë.⁹³ *Ratio legis* e këtij lloji të aktgjykimit, që pasiviteti i të paditurit mos të jetë pengesë për zhvillimin efikas të procedurës.⁹⁴

Aktgjykimi për shkak të mosdhenies së përgjigjes në padi është i njohur si insitut i rëndësishëm i procedurës kontestimore, duke e pasur parasysh qëllimin e secilës seancë – sigurimin efikas të mbrojtjes juridike, institucionalizimi i këtij aktgjykimi në procedurat bashkëkohore kontestimore i detyrohet nevojës së mundësimit të papengesë të zhvillimit të procedurës dhe pamundësimit të palës që me qëndrimin e vet pasiv të pengojë zhvillimin e saj. Në bazat e këtij aktgjykimi bie sistemi i liteskontacionit afirmativ, nga vet fakti se i padituri me mos përgjigje në padi pranon pretendimet faktike mbi të cilat paditësi e mbështet kërkesën e tij.

Instituti ligjor i aktgjykimit kontumacionar është rezultat i domosdoshëm i kuptimit se palët procedurale, veçanërisht i padituri, nuk mund të detyrohen në mbrojtje të të drejtave të tyre në procedurë, por, në anën tjetër edhe pasiviteti i të paditurit nuk guxon

⁹³Neni.319, LPK, 2005.

⁹⁴Po aty, fq. 380.

tëçojë deri aty, që paditësi të mos mund të realizojë mbrojtje gjyqësore të të drejtave të tija. Pasiviteti i të paditurit është shprehje e vullnetit të tij, pra dhe pasojat negative të qëndrimit të tij atë e godasin.⁹⁵

Sipas ligjit të procedurës kontestimore, aktgjykimi për shkak të mosdhënies së përgjigjes në padi, siç mund të përkufizohet edhe nga vet titulli i tij, sillet nëse i padituri nuk kthen përgjigje në padi në afat tëcilin e ka përçaktuar gjykata si dhe me mos përmbushjen e prezumimeve të veçanta juridiko procedurale të cilat janë:

- a) padia dhe thirrja për dhënien e përgjigjes në padi duhet që t'i dërgohen të paditurit në mënyrë të rregullt;
- b) të mos ekzistojë kundërshtim ndërmjet fakteve mbi të cilat mbështetet kërkesëpadija dhe provave tëcilat i ka parashtruar vetë paditësi ose fakteve të ditura botërisht;
- ç) të mos ekzistojnë fakte të ditura botërisht prej të cilave del se i padituri për shkaqe të arsyeshme ka qenë i penguar që të parashtrojë përgjigje në padi;, dhe
- d) procedura të zhvillohet për kërkesë me të cilën palët mund të disponojnë lirisht.⁹⁶

Aktgjykimi për shkak të mos dhënies së përgjigjes në padi, shqiptohet kundër të paditurit duke u nisur naga prezumimet absolute, se ai që e ka lëshuar në afatin e paraparë, kthimin e përgjigjes me shkrim të padisë, i ka pranuar të gjitha akuzat faktike të paditësit, tëcilat për atë janë të pa volitshme, a mbi të cilat paditësi e formulon kërkesëpadinë e tij.⁹⁷

4.5.2. Aktgjykim për shkak të mungesës

Aktgjykimi tjetër kontradiktor i pranuar në sistemin tonë pozitiv është aktgjykimi për shkak të mungesës, sipas rregullimit të tij ligjor paraqitet si aktgjykim i cili e sanksionon joaktivitetin e të paditurit gjatë zhvillimit të procedurës, dhe ky pasivitet interpretohet si pranim i heshtur i pretendimeve mbi tëcilat paditësi e mbështetë padinë e vet.

⁹⁵Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “*Kontumaciona presuda, zbornik na Pravniot fakultet „Justinian Prvi“*”, vo cest na Todor Xhunov”, fq. 609, Skopje, 2009.

⁹⁶Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “E drejta e procedurës civile”, fq. 381, Shkup, 2009

⁹⁷Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, “*Gradjansko parnicno procesno pravo*”, fq. 304, Zagreb, 2004

Me aktgjykimin për shkak të mungesës e kuptojmë atë aktgjykim me të cilin pranohet si e themeluar kërkesëpadia e përmbajtur në padinë e ngritur kundër të paditurit i cili nuk mbrohet nga ajo, nuk e kundërshton kërkesëpadinë me veprim të shkruar dhe mungon nga seanca përgatitore, apo, në qoftëse nuk është mbajtur kjo, nga seanca e parë për shqyrtim kryesorë, e paditësi i pranishëm propozon dhënien e tij.⁹⁸

Sipas LPK, joaktiviteti i kualifikuar i të paditurit mund të manifestohet në shumë mënyra të ndryshme:

a) si mosardhje në seancën përgatitore ose në seancën e parë për shqyrtim kryesorë, nëse seanca përgatitore nuk mbahet ;

b) si ardhje në seancë (përgatitore ose për shqyrtim kryesorë) por me kundërshtim që të lëshohet në shqyrtim; ose

ç) si largim nga seanca pa kontestim paraprak të kërkesëpadisë.⁹⁹

E gjithë sa u theksua paraqet bazë për sjelljen e aktgjykimit për shkak të mungesës, nën parakusht të mëtutjeshëm që i padituri me asnjë veprim procedural, do të thotë, as me përgjigje në padi, dhe as me parashtresë tjetër, paraprakisht të mos e ketë kontestuar kërkesëpadinë.¹⁰⁰

Raporti mes dy aktgjykimeve në sistemin tonë qëndron në atë se sjellja e aktgjykimit për shkak të mungesës, është e reduktuar nga arsyeja pasi që aktgjykimi për shkak të moskthimit së përgjigjes në padi, është i sanksionuar për mosmarrje të veprimit procedural të paditësit (përgjigje në padi), dhe aktgjykimi për shkak të mungesës sanksionon sjellje procedurale të të paditurit i cili domosdoshmërisht ndjek sjelljen e përgjigjes në padi edhe atë vetëm në rast kur i padituri në përgjigjen e tij nuk e ka kontestuar kërkesëpadinë.¹⁰¹

Në shkencë është shprehur mendimi sipas të cilit termi “aktgjykim për shkak të mungesës”, nuk është plotësisht i qëlluar, duke i marrë parasysh të gjitha kushtet nën të cilat jepet ai, më i qëlluar do të ishte termi “aktgjykim për shkak të lëshimit-mosveprimit”.

⁹⁸Brestofci, Faik, “ e drejta procedurale civile II”, fq. 35, Prishtinë, 2004

⁹⁹Neni 320, LPK, 2005.

¹⁰⁰Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “ E drejta e procedurës civile”, fq. 382, Shkup, 2009

¹⁰¹Neni 269, paragrafi.2, LPK, 2005.

Aktgjykimi për shkak të mungesës quhet edhe “kontumacional”(nga lat. *Contumax*,kokëfortë, i pa bindur).¹⁰²

4.5.3. Sjellja e aktgjykimit si shkak i mos thirrjes së palës në seancë

Shkelja e parimit të dëgjimit të palëve shprehet në rastet kur palës nuk i'u është dhënë mundësia e marrjes pjesë në gjykim, siç ceket me ligj mos thirrja e palës për seancën gjyqësore sipas rregullave të parapara procedurale ligjore. Peregullësia është po e këtijë lloji edhe kur letërthirrja i dorëzohet në vend se avokatit puplik – palës, apo në vend se përfaqësuesit të palës. Parimi i kontradiktorialitetit është shkelur në qoftë se, në kundërshtim me ligjin, gjykata e ka dhënë aktgjykimin pa e mbajtur seancën për shqyrtim kryesorë tëçështjes, apo në qoftë se të paditurit nuk ia ka komunikuar paditë etj.¹⁰³

4.5.4. Fiksioni për tërheqje të padisë

Aktgjykimi kondemnator mund të sillej vetem kundër paditësit, edhe atë në raste kur ai nuk ka pasur asnjë interes që të mbrohet nga sulmet e kundërshtarit, por, përveç kësaj është e nëvojshme që të parashihen edhe rastet kur paditësi i cili inicon procedurën me padi nuk ndërmerr asnjë veprim procedural, është pasiv ose të tërhiqet nga parashtrimi i padisë.

Nga pasiviteti i caktuar i paditësit në disa raste ligji nxjer përfundim se ai e tërheqë padinë. Supozimi i tillë është i parrëzueshëm (*praesumptio jurid et de jure*).¹⁰⁴Kështu LPK në më tëpër dispozita të veta krijon fiksiione për tërheqjen e padisë. Bëhet fjalë për situata kur për një sjellje të caktuar të paditësit, LPK lidh fiksinin se padia është tërhequr.

Fiksioni për tërheqjen e padisë ekziston në situatat në vijim:

- a) nëse paditësi, në afatin e caktuar tëcilin i'a ka çaktuar gjykata nuk e përmirson apo plotëson padinë;¹⁰⁵
- b) nëse paditësi, i cili është urdhëruar që të paguajë kaucionin aktorial, në afatin e caktuar nuk jep prova se ka dhënë sigurim për shpenzimet procedurale;¹⁰⁶

¹⁰²Pozniq, Borivoje, “Gradansko Procesno Pravo”, fq. 237, Beograd, 1991

¹⁰³Brestofci,Faik,“ E drejta procedurale civile II”, fq. 80, Prishtinë, 2004

¹⁰⁴Po aty, fq.12

¹⁰⁵Neni. 101, parag.4, LPK, 2005

ç) nëse paditësi nuk e paguan taksën gjyqësore në afat prej 15 ditësh nga dita e parashtrimit të padisë;¹⁰⁷

ç) nëse paditësi nuk vjen në seancën përgatitore edhe pse është i thirrur në mënyrë të rregullt, ndërsa mungesën nuk e arsyeton, kurse i padituri pajtohet me këtë;

d) në procedurën në kontestet për pengim të posedimit, nëse paditësi në afat prej tetë ditësh nga dita e parashtrimit të padisë nuk e paguan taksën gjyqësore;¹⁰⁸

dh) në procedurën për dhënien e urdhërpagesës, nëse paditësi në afat prej tetë ditësh nga dita e parashtrimit të padisë nuk e paguan taksën gjyqësore;¹⁰⁹

e) në procedurën në kontekst me vlerë të vogël, nëse paditësi nuk e paguan taksën gjyqësore;¹¹⁰

ë) në procedurën për kontestet me vlerë të vogël nëse paditësi nuk vjen në cilën do seancë për shqyrtim kryesorë;¹¹¹.

Në praktikë janë rastet e shumta kur paditësi edhe pse inicon procedurë me padi në rrjedhë të procedurës ka qëndrim pasiv, por duke unisur nga ajo se palët janë të barabartë në procedure gjykata me atë që të paditurit t'i mundësohet mbrojtja duke ekundërshtuar kërkesëpadinë e paditësit.

Palët në procedurë nuk kanë vetëm të drejta, ato kanë edhe detyrime që të kujdesen për mbrojtjen e të drejtave të veta. Për këtë arsye, nuk do të ishte e pranuar lejimi i paditësit që vetëm të nisë procedurën, por të gjithë kujdesin për realizimin e interesave të tij ti ja lëshojë gjykatës,¹¹² për këtë arsye pra që të pamundësohet zhvillimi i mëtutjeshëm i procedurës ligji për procedurë parasheh sanksion për pasivitetin e paditësit, pasi që veprimi i tij ka qenë vetëm inicimi i procedurës dhe më pastaj lëshohet në pasivitet për të cilin do ti paguajë pasojat.

¹⁰⁶Neni.97, parag. 2, LDNP

¹⁰⁷Neni.146, parag.3,LPK, 2005

¹⁰⁸Neni.13, LNPLPK, 2011

¹⁰⁹Neni.14, LNPLPK

¹¹⁰Neni.429-a, LPK, 2005

¹¹¹Neni.436,parag.2, LPK, 2005, Janevski, Arsen, Kamilovska,Zoroska, Tatjana,“E drejta procedurës civile “, fq.340, Shkup, 2009

¹¹²Galic, Anton, “Sankcije za neaktivnost stranarka u parnicnom postupku”, fq. 131. Pravni zivot br 12, Beograd, 2004.

Nëse paditësi gjatë zhvillimit të procesit deklaron se nuk kërkon nga gjykata asgjë tjetër, por vetëm të vendosë për shpenzimet e bëra deri në atë fazë, konsiderohet se padia është tërhequr dhe gjykata jep aktvendim për shpenzimet procedurale pasi ato nuk janë pjesë e kërkesëpadisë.

4.6. Zhvillimi i procedurës kontestimore në mungesë të njëres palë

Duke pasur të njohur atë se si bëhet zhvillimi i procedurës civile kontestimore, kalimi i saj në seanca gjyqësore të cilat rrjedhën e tyre të zhvillimit e kanë të përcaktuar në mënyrë precize me ligjin për procedure civile, na jep hapësirë të hulumtojmë se si do të jetë zhvillimi isaj në raste kur do të mungon njëra nga palët procedurale.

Duke e analizuar ligjin për procedurë kontestimore kuptojmë se seanca paraqet një periudhë mbrenda së cilës, gjykata është e detyruar të ndërmerre veprime procedural për caktimin e mbajtjes së saj, kjo detyrë për gjykatën lind që nga moment i kthimit të përgjigjes në padi ose pas kalimit të afatit për kthim të përgjigjes në padi, gjykata në afat prej 15 ditëve cakton seancë përgatitore.¹¹³ Seancën mund ta definojmë edhe si “mledhje”, “takim”, i gjykatës, palëve dhe pjesëmarrëve të tjerë në procedurë e cila mbahet në kohë dhe vend tëcaktuar, për arsye të ndërrmarjes së veprimeve procedurale gojore, ose sipas ligjit publike dhe kontradiktoriale.¹¹⁴

Ajo çka na intereson neve në lidhje me parimin e dëgjimit të palëve është se, çfarë pasoja do të ket pala e cila edhe pse ka qenë me rregull e ftuar që të mer pjesë në seancë mungon. Në këtë mënyrë ajo e lëshon të drejtën e saj që të ndërmer veprime në kohën që është e caktuar për atë arsye, dhe gjykata ka të drejtë që ta mbajë seancën në mungesë të saj.

Kështu ligji për procedure civile përmban rregull në të cilën caktohet se kur gjykata mbanë seancë në mungesë të palës, dmth seancën e zhvillon vetëm me palën prezente.

Ajo që bënë dallim ky ligj dhe me këtë dallim bën që mos të ketë baraspeshë mes palëve gjatë zhvillimit të procesit, është ajo se gjykata do të mbajë seancë me palën prezente por nëse ajo pale është pala paditëse, pra në këtë mënyrë disfavorizohet pala e paditur. Kështu

¹¹³Neni. 271, LPK, 2005

¹¹⁴ Dika, Mihajlo, “O propushtanje u parnicnum postupku....” fq. 784, Zagreb, 2007.

nëse në seancën përgatitore nuk vjen i padituri, i çili ka qenë me rregull i ftuar, dhe parasegjithash nuk e ka arsyetuar mungesën e tij, dhe nuk janë dhënë kushte për sjelle të aktgjykimit në mungesë, gjykata do të kontestojë vetëm me palën prezente.¹¹⁵ Pra, në qoftë se nuk arsyetohet mungesa seanca përgatitore do të mbahet, që do të thote se nëse arsyetohet ajo do të shtyhet.¹¹⁶

Si pasojë e asaj që pala nuk merr pjesë në seancë në dëm të saj shkon se ajo lëshon ndërrmarrjen e veprimeve të caktuara siç janë e drejta e paditësit që të ndryshojë padinë,¹¹⁷ dhe e drejta e paditësit që të paraqes kundërpadi,¹¹⁸ po në këtë seancë përgatitore, si dhe të drejtën e saj që të shprehet në lidhje me faktet dhe dëshmitë të cilat shkojnë në dëm të saj, të bindë gjykatën për vërtetësinë e fakteve të cilat për herë të parë paraqiten në seancë pra në këtë rast ajo humb mundësinë e njohjes së tyre edhe pse gjykata ka për detyrë që të bëjë vërtetimin e tyre kur ato paraqiten për herë të parë në seancë, për arsye se pala nuk ka pasur njohuri për to më parë.¹¹⁹

Edhe pse ligji për procedure civile përban rregulla me të cilët i detyron palët që më së vondi në seancën e parë për shqyrtim kryesorë të paraqesin të gjitha faktet e nevojshme për sqarimin e kërkesave të tyre, t'i paraqesin dëshmitë të cilët i vërtetojnë faktet që i kanë paraqitur, dhe të sqarohen në lidhje me kërkesat dhe faktet e paraqitura nga kundërshtari i tij.¹²⁰

Sa i përket sjelljes së faktëve dhe dëshmive të reja gjatë zhvillimit të seancës për shqyrtim kryesorë siç ëshë e lejuar në nënin 284 paragrafin 2, mund të konkludohet se gjykata për të sjellë një vendim të drejtë do të duhet gjithmonë të vërtetojë gjendjen e saktë për të cilën kontestohet, kontesti i cili në fillim mund të paraqitet me fakte të tjera por më vonë ti ndryshojë ato dhe të ndryshojë konceptin e gjykimit. Ndërsa sa i përket dëgjimit të palëve, për palën e cila njoftohet në seancë për këto fakte mund të paraqes mohim të këtij parimi pasi që ajo ndoshta nuk do të jetë në gjendje që të shprehet lidhur me to apo të mbrohet nga pretendimet e palës, kjo do të shkonte në favor të palës e cila do të prezentonte faktet dhe dëshmitë e reja, dhe qëllimi i veprimit të këtillë të palës nuk do të ishte shumë i sigurt dhe i

¹¹⁵Neni. 277, Parag. 2 dhe 280, Parag. 2, LPK, 2005

¹¹⁶Po aty, neni. 277, parag. 3

¹¹⁷Po aty, neni. 180, parag. 1

¹¹⁸Po aty, neni. 179, parag. 1

¹¹⁹Po aty, neni. 284, parag. 2

¹²⁰Neni. 284, parag. 1, LPK, 2005

besueshëm pasi që ndoshta nuk mund të dihen arsyet se pse një gjë e tillë veprohet më vonë e jo në fillin të procedurës kur edhe prezentohen faktet dhe dëshmitë mbi të cilët përmbahet padia.

Kapitulli IV

5. Mënyra e realizimit të parimit të dëgjimit të palëve

Me qëllim që të rregullohet mbrojtja gjyqësore e cila duhet të jetë, e shpejtë dhe ekonomike në mbrojtjen efikase të të drejtave subjektive të palëve, në mënyrë të përgjithshme bëhet proklamimi i parimeve në nivel të përgjithshëm duke shkuar në rregullim të intsituteve të veçanta të procedurës.

Është e nevojës apo domosdoshmëri që të konkretizohen parimet e procedurës civile me qëllim që të kuptohet rëndësia e tyre dhe qëllimi se për çfarë shërbejnë, pasi që ato janë një lloj shprehjeje apo mënyrë e cila mundëson realizimin e detyrave procedurale dhe atyre ligjore.

Sipas rregullës së përgjithshme të parimit të dëgjimit të palëve, gjykata është e obliguar që para sjelljes së vendimit ti dëgjojë palët, ose t'ia mundësojë secilës palë lirinë e shprehjes për kërkesat dhe pretendimet e saja si dhe shprehjen kundër pales kundërshtare,¹²¹ pasi që gjykata nuk do të mund të sillte vendim mbi fakte dhe prova mbi të cilat palët nuk janë deklaruar.¹²² Respektimi i këtyre rregullave, realizon parimin e dëgjimit të palëve në një procedurë të njëjtë kontestimore mes palëve të barabarta sa i përket shprehjes së tyre, pra realizohet një fer gjykim, gjykata nuk ndërhyrë në ndeshjen mes palëve ajo realizon detyrën e saj kushtetuese dhe ligjore, duke mos i ndihmuar asnjërës palë por palët janë të lira të mbrohen vetë ose nëpërmjet avokatëve apo personave të specializuar në këtë drejtim, dhe gjykatës i mbetet vetëm të sjell vendimin e saj mbi atë se çfarë palët paraqesin dhe kërkojnë.

Realizimi i këtij parimi nuk bëhet vetëm në një pjesë të procedurës por e kemi në disa faza dhe stadiume të procedurës, në institute dhe veprime të caktuara të cilat i rregullon dhe siguron LPK.

Zbatimi i parimit të kontradiktoritetit duhet pasqyrohet edhe në vendimin e gjykatës. Përfundimet e saj duhet të mbështeten jo në konsideratat por “vetëm në mjetet,

¹²¹Neni.5, LPK, 2005

¹²²Po aty, neni. 7

shpejgimet, dokumentet e provat e tjera të treguara ose të sjella nga palët” .¹²³Kur nuk respektohet ky parim nuk ka gjykim të mirëfilltë, nuk ka proces të rregullt ligjor. Gjykata shprehet për gjithçka që i kërkohet dhe vetëm për atë që i kërkohet, pra mbështetet vetëm në kërkesa dhe nuk paraqet vetë zgjidhje apo ndihma.¹²⁴

5.1. Inicimi i procedurës civile

Inicimi i procedurës civile është veprim dispozitiv i palës i cili sipas bindjes së vet të lirë vendos se kur do të bëjë ngritjen e padisë në procedurë civile, me të cilën kërkon mbrojtjen e të drejtave të tija subjektive për të cilat mendon se i'u janë rrezikuar apo dëmtuar, dhe gjykataë shtë organi i cili do ti ndihmojë në realizimin e qëllimit të tij. Porcedura civile zakonisht paraqet zhvillimin e një gjendje procedurale të caktuar, gjithmonë bipatrite në të cilën ka kontest në të cilën inicuesi i procedurës thekson se mbas tij qëndron person i cili me qëndrimin e tij i ka dëmtuar apo rrezikuar të drejtat e paditësit.

Me iniciimin e procedurës civile hasemi në parimin e degjimit të palëve pasi që iniciimi i procedurës civile edhe pse është veprim i njëanshëm i paditësit të cilin e paraqet para gjykatës por kundër kundërshtarit të tij të caktuar, i cili duhet të jëtë i njoftuar që të mbrohet kundër veprimeve ligjore të ndërmara nga ana e paditësit, që do të thotë se pala e paditur duhet që patjetër të jëtë e informuar për kërkesat e lëshuara kundër tij por edhe për faktet mbi të cilat mbështeten kërkesat e lëshuara kundër tij, si dhe dëshmitë e bashkangjitura në padi, dhe në këtë mënyrë të paditurit i mundësohet që të merr masat e nevojshme për mbrojtjen e tij, në bazë të pretendimeve që i kupton mbi atë që i ka pala paditëse mbi të si dhe në baze të fakteve të paraqituara, të vendos se çfarë qëndrimi do të merr në mbrojtjen e të drejtave të veta subjektive. Në këtë menyre nëpërmjet dhënies së mundesisë të paditurit që të mbrohet kundër kërkesave të paditësit realizohet parimi i degjimit të palëve.

Gjatë realizimit të parimit të degjimit të palëve i padituri është ai që vendos se si do ta manifestojë dëshirën e vet për mbrojtjen e të drejtave të tija, p. sh: nuk do të shpreh interes dhe do të qëndrojë pasiv ndaj kërkesave të paditësit, a do ta pranojë kërkesën a po

¹²³Neni.20, parag. 2

¹²⁴<https://masteratberat.files.wordpress.com/2013/05/leksionet-e-procedures-civile.pdf> (28. 08. 2017)

do të lëshohet në kontest në lidhje me kërkesën e paraqitur kundër tij në bazë të sëcilës do të duhet përgatitje paraprake për mbrojtje gjatë realizimit të kontestit.

5.2. Dërgimi i padisë në gjykatë dhe deri te i padituri

Procedura civile kontestimore inicohet me padi. Padia është veprim procedural të cilën e inicon paditësi duke e shprehur vullnetin e tij, me të cilën kërkon mbrojtjen e të drejtave të veta subjektive të shkelura ose të rrezikuara, pra padia është një akt dispozitiv pa të cilin nuk ka procedurë kontestimore –*nemo iudex sine actore*.

Padia parashtrohet në gjykatë dhe inicohet procedura kontestimore ku krijohet raporti juridiko-procedural dyanësorë ndërmjet paditësit dhe gjykatës, mirëpo me dërgimin e padisë të paditurit, krijohet raporti trianësor ndërmjet gjykatës, paditësit dhe të paditurit. Nga ai moment procesi kontestimor fillon të rrjedhë, të ekzistojë ose të qëndrojë pezull ndërmjet palëve, ose përndryshe fillon litispendenca. Krijimi i litispendencës është veprim themelor juridiko-procedural që krijohet me dërgimin e padisë të paditurit.¹²⁵

Padia dorëzohet në zyrën e pranimi dhe konsiderohet e paraqitur në momentin në të cilin punëtori i autorizuar e konstaton pranimin në të, duke shënuar datë në vetë shkresën e padisë, pastaj administrata gjyqësore bënë evidentimin e saj në regjistrin e çështjeve kontestimore dhe dorëzimin e saj kryetarit të trupit gjykues, në fushëveprimin e të cilit bënë pjesë lënda sipas ndarjeve vjetore të punës në gjykatë. Nga ky moment fillon veprimataria procedurale e gjykatës : shqyrtimi paraprak i padisë etj.¹²⁶

Shqyrtimi paraprak i padisë bëhet duke verifikuar se a janë përmbushur kushtet esenciale që padia të jetë e lejuar dhe e bazuar, të mos ketë pengesa procedurale, të jetë mirë e formuluar e qartë, dhe të përmbajë gjithë atë që është e nevojshme që të veprojë si mbas saj, të ketë të emëruar gjykatën, të dhënat personale të palëve dhe përfaqësuesve të tyre nëse e kanë, lëndën e kontestit, përmbajtjen e deklaratës dhe nënshkrimin e paditësit,¹²⁷ etj.

¹²⁵Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “E drejta e procedurës civile”, fq.341, Shkup, 2009

¹²⁶Brestofci, Faik, “E drejta procedurale civile”, fq. 198, Prishtinë, 2004

¹²⁷Neni. 98, al. 2, LPK, 2010

Kur gjykata pas shqyrtimit paraprak të padisë vjen në përfundim se ajo është e lejueshme, mund të veprojë në tri mënyra. E para është që padinë t'ia dërgojë të paditurit me kërkesë që me shkrim të përgjigjet me të. E dyta është që menjëherë të caktojë seancën përgjigjtore. Kurse e treta që ta caktojë seancën e parë për shqyrtimin kryesorë të çështjes juridike.¹²⁸

Dërgimi i padisë të paditurit vjen në shprehje kur konstatohet se nuk ka pengesa procedurale për zhvillimin e mëtejshëm të procesit, gjykata urdhëron që një ekzemplar ti dërgohet palës së paditur.

Me dërgimin e padisë të paditurit gjykata fillon ta zbatojë *parimin audiatur et altera pars*. Me këtë veprim procedural gjykata i a jep rastin të paditurit që të njoftohet me pretendimet e paditësit, që të deklarohet në lidhje me ta, duke i mohuar apo kontestuar.¹²⁹

5.2.1. Dorëzimi i obligueshëm i padisë për përgjigje

Sipas LPK së vitit 1988 padia i dërgohej të paditurit për përgjigje, por i padituri nuk ishte i obliguar që të parashtrojë përgjigje me shkrim në padi, por përshtak të mosdhënies së përgjigjes në padi, i padituri nuk pësonte kurrëfarë pasojash. Regjimi i këtillë procedural shprehej në mënyrë të pavolitshme në koncentrimin përmbajtësorë të procedurës kontestimore.

LPK e vitit 2005 institutin e mëparshëm fakultativ për thirrjen e të paditurit që të jepë përgjigje me shkrim në padi e transformon në institut të detyrueshëm : padia me shkresat qëi bashkangjiten i dërgohen të paditurit për të parashtuar përgjigje të detyrueshme me shkrim në padi.¹³⁰

Padia dërgohet me anë të thirrjes duke e paralajmëruar se është i obliguar që të japë përgjigje me shkrim në padi në afatin që e përcakton gjykata, afat i cili është afat ligjor prekluziv, i cili nuk mund me qenë më i shkurt se 15 ditë nga dërgimi i padisë, dhe as më i gjatë se 30 ditë nga dita e pranimit të padisë.¹³¹

¹²⁸Brestofci, Faik, "E drejta procedurale civile", fq. 201, Prishtinë, 2004

¹²⁹Po aty, fq. 205

¹³⁰Janevski, Arsen, Kamilovksa, Zoroska, Tatjana, "E drejta e procedurës civile", fq. 356, Shkup, 2009

¹³¹Neni. 319, LPK, 2005

Rëndësia e këtij veprimi të shkruar procedural qëndron edhe në karakterin e tij përgatitor, me anë të përgjigjes i padituri e shpreh qëndrimin e tij ndaj padisë.¹³²

Pas kthimit të përgjigjes në padi gjykata çakton seancën përgatitore në afat prej tetë ditëve, dhe të njëjtën do ta mbajë më së voni në afat prej 50 ditëve duke e llogaritur nga dita e caktimit të seancës.¹³³

5.2.2. Dorëzimi i përgjigjes në padi

Mënyrën e dorëzimit të përgjigjes në padi e rregullon LPK, ai përcakton se cka duhet të përmbajë parashtresa. Në përgjigje në padi, i padituri mund të deklarohet për kërkesat dhe pretendimet nga padia dhe të propozojë prova me të cilat i përforëcon pretendimet e veta.¹³⁴

Nëse i padituri e konteston kërkesëpadinë, ai këtë nuk mund ta bëjë në mënyrë paushalle, por është i obliguar që në përgjigjen në padi ti theksojë faktet dhe provat me të cilat vërtetohen ato fakte.¹³⁵

Kur e konteston kërkesëpadinë i padituri me anë të përgjigjes në padi, e paralajmëron gjykatën, por edhe palën kundërshtare, se cilat mjete do ti përdorë për tu mbrojtur nga sulmi i paditësit. Në rast të tillë me anë të përgjigjes në padi, i padituri zakonisht deklarohet lidhur me faktet etreguara në padi, lidhur me mjetet provuese të propozuara me qëllim të provimit të fakteve, lidhur me propozimin që i përket kërkesëpadisë, por edhe lidhur me çështjet procedurale që mund të lidhen me kërkesëpadinë.¹³⁶

5.3. Dërgimi i shkresave

Dërgimi i shkresave është një veprim i rëndësishëm në procedurën civile me të cilën realizohen disa qëllime të caktuara ligjore. Dërgimi i shkresave është veprim procedural që e

¹³²Brestofci, Faik, “*E drejta procedurale civile*”, fq. 209, Prishtinë, 2004

¹³³Neni.271,parag. 1, LPK, 2010

¹³⁴Neni.270, LPK, 2005

¹³⁵Janevski, Arsen, Kamilovksa, Zoroska, Tatjana, “*E drejta e procedurës civile*”, fq. 357, Shkup, 2009

¹³⁶Brestofci, Faik, “*E drejta procedurale civile*”,fq. 209, Prishtinë, 2004

ndërrmerr gjykata në mënyrën e përcaktuar me ligj me qëllim që t'i mundësojë personit të caktuar (adresatit) që të njoftohet me përmbajtjen e shkresës që dërgohet.¹³⁷

Dërgimi i shkresave mundëson realizimin e disa parimeve fundamentale të procedurës, procedurë në të cilën palëve i u mundësohet realizimi i mbrojtës ligjore, pjesëmarrja e tyre në gjykatë gjatë realizimit të seancave ku kontestohet çështja e tyre civile, dhe me pjesëmarrjen e tyre realizohet parimi i dëgjimit të palëve por edhe koncentrimi i procedurës në efikasitet dhe realizimin ekonomik të saj duke i anashkaluar keqpërdorimet eventuale gjatë realizimit të procedurës.

Esenca e dëgjimit është që personit t' i mundësojë që të njoftohet me përmbajtjen e shkresës që dërgohet, informimi i palës zakonisht është paramendim për realizim të parimeve, dhe të drejtave tjera procedurale në procedurë.

Obligimi i gjykatës që të bëjë dërgimin e shkresave buron më drejtëpërsëdrejti nga parimi i dëgjimit të palëve. Parimi i dëgjimit të palëve e obligon gjykatën që çdo njërës nga palët ti jep mundësi që të deklarojë lidhur me kërkesat dhe pretendimet e palës kundërshtare.

Nga parimi i dëgjimit të palëve del e drejta e palës që të jetë e informuar lidhur me veprimet procedurale që ndërmerren përpara gjykatës, si kusht për realizimin e së dejtës së saj procedurale fundamentale që të dëgjohet në procedurë. Nëse gjykata nuk realizon dërgimin e nevojshëm dhe për këtë shkak palës nuk i është dhënë mundësia që të debatojë përpara gjykatës, ekziston shkelje esenciale e dispozitave të procedurës kontestimore,¹³⁸ që është arsye për paraqitjen e ankesës dhe mjeteve juridike të jashtëzakonshme kundër vendimit të sjellë në procedurën në të cilën gjykata nuk e ka kryer dërgimin.¹³⁹

Dërgimi si aktivitet procedural ka për qëllim që të realizojë parimin e kontradiktorialitetit në procedurë, në atë mënyrë që të bëjë njoftim secilës palë që të njihet me veprimet e ndërrmarra nga ana kundërshtare pra, dërgimi mund të kuptohet edhe si një mundësi e palëve që të njoftohen me ndërrmarjen e veprimeve procedurale, përmbajtjen e shkresave që u dërgohen.¹⁴⁰

¹³⁷Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "E drejta e procedurës civile", fq. 238, Shkup, 2009

¹³⁸Neni. 343, paragr. 2, al. 7, LPK, 2005

¹³⁹Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, "E drejta e procedurës civile", fq. 239, Shkup, 2009

¹⁴⁰Janevski, Arsen, "dostavljanje po zakonu o parničnom postiplu...", fq. 36, Beograd, 2006.

5.3.1. Mënyra e dërgimit të shkresave

Në sisteme të ndryshme ligjore parashihen mënyra të ndryshme të dërgimit të shkresave por sistemi jonë ligjor bie në grupin e sistemeve procedurale me në të cilat funksionon organizimi gjyqësorë i dërgimit. Dërgimin e bënë gjykata vet ose me ndihmën e disa organeve(jashtëgjyqësore). Organizimi i dërgimit është në kompetencë të administratës gjyqësore.

Kur dërgimin e bënë vet gjykata, shkresat dërgohen nëpërmjet personit zyrtar të gjykatës, nëse personi të cilit duhet ose nga vetë gjyqëtari. Përveç kësaj shkresat mund të dërgohen edhe nëpërmjet të postës, në rrugë elektronike, nëpërmjet noterit ose të personit tjetër të përcaktuar me ligj, ndryshimet në ligjin e vitit 2010 parashohin se edhe përmbaruesi mund ta bëjë dërgimin.¹⁴¹

Pala e cila është e thirrur nje herë me rregull që të ndërmerr ndonjë veprim të caktuar para gjykatës, dhe nuk lajmërohet në gjykatë, gjykata nuk ka obligim të metëjshëm që ta ftojë.¹⁴² Pra, mbetet veprim i palës që të interesohet për rrjedhën e procedurës, angazhimi bie mbi të që të kujdeset të jetë e informuar për rrjedhën e procedurës.

Adresati dhe pranuesi i shkresave- adresati është personi deri tek i cili është adresuar, respektivisht, drejtuar shkresa. Pranues është personi të cilit shkresa faktikisht i dorëzohet. Adresati dhe pranuesi janë persona të ndryshëm në rastet kur shkresën e pranon person tjetër në vend të adresatit.

Dërgimi mund të jetë dërgim deri te personat fizik dhe dërgim deri te personat juridik. Në varësi nga lloji i shkresës që dërgohet, si dhe nga fakti se a ka mundësi që shkresa menjëherë t'i dorëzohet personit tjetër fizik, dërgimi mund të jetë i zakonshëm,¹⁴³ ose personal.¹⁴⁴

Dërgimi si një aktivitet procedural i gjykatës, ndërmerret me qëllim që shkresa e cila dërgohet për personin e caktuar të cilit i adresohet ti jepet, por ka raste kur qëllimi i tillë nuk

¹⁴¹Neni.125, parag. 1, LPK, 2005. dhe Neni. 24, LNPLPK, 2010, Janevski,Arsen, Kamilovksa,Z.T., vep. e cit, fq. 239

¹⁴²Neni.126

¹⁴³Neni.136, LPK, 2005

¹⁴⁴Po aty, neni.137

mund të realizohet për arsye se adresati nuk mund të takohet në vendin ku kryhet dërgimi në shtëpi ose në vendin e punës.

Nëse personi të cilit duhet t'i dërgohet shkresa nuk takohet në banesën e vet, dërgimi kryhet në dorëzimin e shkresës ndonjërit nga anëtarët e moshës madhore të familjes së tij, i cili është i obliguar që ta pranojë shkresën, si pranues faktik por jo si i adresuar, me këtë lloj dërgimi, dërguesi nuk është i obliguar që përsëri të tentojë të bëjë dërgim, por pranuesi i shkresës pamarrëparasysh se a ka qenë i detyruar ta pranojë shkresën apo me vëtë dëshirë e ka pranuar, është i obliguar që shkresën ti'a dorëzojë adresatit, në të kundërtën ky person do të jetë përgjegjës për dëmet eventuale të cilët do ti pasonte i adresuari për arsye se nuk ka qenë i lajmëruar për marrjen e shkresës e cila i është dërguar.¹⁴⁵

Dërgimi i zakonshëm nuk është i lejuar nëse personit të cilit duhet ti dorëzohet shkresa merr pjesë në procedurë si kundërshtarë i adresatit. Dërgimi i zakonshëm nuk jep shumë siguri se shkresa do të bie në duart e adresatit dhe për këtë arsye ligji për procedurë civile parasheh edhe dërgimin personal me qëllim që ti shmanget të metave të dërgimit të zakonshëm.

Dërgimi personal kryhet për lloje të caktuara të shkresave. Kështu sipas rregullave për dërgim personal, dërgohen shkresat me të cilat pala për herë të parë njoftohet për iniciimin e procedurës kontestimore, si edhe vendime kundër të cilëve mund të paraqitet mjeti juridik në afatin e caktuar. Sipas rregullave për dërgim personal dërgohen: padija, urdhërpagesa, mjeti juridik i jashtëzakonshëm, aktgjykimi, aktvendimi i sjellë në procedurë për shkak të pengimit të posedimit, si dhe aktvendimi kundër të cilit është dhënë ankesë e veçantë.¹⁴⁶ Gjithashtu në ligjin për procedurë civile në nenin 253 paragrafi 1 parashihet thirrje me dërgim personal në rastet kur do të bëhet nxjerrja e dëshmisë nga dëgjimi i palëve, thirrja do ti bëhet personit i cili do të dëgjohet si palë.

Nëse adresati nuk vjen në gjykatë që të merr shkresën, ndërsa mosardhjen nuk e arsyetonnë afat prej tre ditësh duke llogaritur nga dita kur është thirrur në gjykatë për të marrë shkresën, shkresa do të dërgohet në formë rekomanduese nëpërmjet postës. Nëse adresati

¹⁴⁵Georgievski, Stefan, "Gradjansko Procesno Pravo", fq. 262, Skopje, 2000

¹⁴⁶Neni.135, LPK, 2010

nuk e mer shkresën në afat prej tetë ditësh nga dita që është njoftuar se shkresa duhet të merret, do të konsiderohet se dërgimi është bërë në rregull .¹⁴⁷

Dërgimi deri te personat juridik - Duke i pasur parasysh se personat juridik dhe organet shtetërore kanë karakteristika të veçanta sa i përket themelimit të tyre si subjekte, ligji për procedurë civile parasheh mënyrë të posaçme të dërgimit të shkresave e cila është e vetme dhe e njëjtë për llojin e tyre. Në nenin 127 të LPK dërgimi bëhet me dhënien e shkresave personave të cilët janë të autorizuar që t'i pranojnë ato shkresa ose punëtorit i cili do të takohet në zyre apo vendin e punës.

Dërgimi deri te personi juridik i cili është i regjistruar në regjistër tregëtarë ose regjistër tjetër, bëhet në adresën e theksuar në padi. Nëse dërgimi në këtë adresë nuk ka sukses, atëherë dërgimi bëhet në adresën e selisë së atij personi, e regjistruar në regjistrin tregëtarë ose në regjistër tjetër.¹⁴⁸ Nëse pas kësaj përpjekjeje prap nuk bëhet dërgimi atëherë dërgimi bëhet me shpallje në tabelë,¹⁴⁹ ndërsa me ligjin e vitit 2010 shkresa mund të paraqitet edhe në veb faqen e gjykatës.¹⁵⁰

Dërgimi me shpallje-bëhet kur shkresa nuk mund ti dorëzohet adresatit, qoftë për shkak se ai i shmanget që ta merr shkresën ose kur për shkak të arsyeve të tjera nuk mund të bëhet dorëzimi i rregullt në ndonjërin nga mënyrat e parapara me LPK.

Gjykata është e obliguar që në periudhe prej 15 ditësh nga dita kur do të vërtetohet nevoja për të bërë dërgimin, të bëjë dy përpjekje të njëpasnjëshme për dërgimin e rregullt në njërin nga mënyrat e parapara me LPK. Nëse dërgimi nuk ka sukses, atëherë shkresa publikohet në tabelën e shpalljeve të gjykatës dhe me kalimin e afatit prej tetë ditësh nga dita e publikimit të saj konsiderohet se dërgimi është bërë.¹⁵¹

5.4. Koha, vendi dhe mënyra e dërgimit

Sipas mënyrës se si bëhet dërgimi i rregullt i shkresave, në zhvillimin e procedurës civile përfshihen dy komponente kyçe siç janë koha dhe vendi të cilët duhet patjetër të jenë

¹⁴⁷Janevski, Arsen, Kmiovskaja, Z, Tatajana, "E drejta e procedurës civile". fq. 244, Shkup, 2009

¹⁴⁸Po aty, fq.244

¹⁴⁹ Po aty, neni.129, parag. 4

¹⁵⁰Po aty, neni. 30

¹⁵¹Neni.140

në pajtim me ligjin për procedurë civile që të prodhojë efekte pozitive ligjore në regjimin procesual.

Sa i përket LPK në mënyrë precize rregullohet mënyra e dërgimit të shkresave. Sipas LPK neni 135, dërgimi i shkresave bëhet çdo ditë nga ora 6. 00 deri në ora 21. 00. Sa i përket caktimit të orës saktë, ka për qëllimin të shmanget asaj që dërgimi i shkresave të bëhet në kohe të papërshtatshme. Me caktimin e kohës së saktë janë larguar dilemat që janë paraqitur në ligjin e mëparshëm të LPK të vitit 1998, i cili përcaktonte rregullore në nenin 129 parag. 1 se dërgimi bëhet në ditë pune, edhe atë vetëm “ditën”, në këtë përcaktim paraqitej problemi në atë se përcaktohej kufiri kohor me termin “ditën”. A do të kuptohej termi si pjesë e determinuar e astronomisë ditë e natë në të cilën ekziston dritë natyrore, e cila ndërron varësisht nga koha vjetore ose si periudhë kohore në të cilën zakonisht do të zhvillohet aktivitetet jëtësorë dhe i punës në hapësirë të dhënë.¹⁵²

Sipas disa autorëve, e rrugës është që të llogaritet se termi “ ditë”, mëngjesin e thekson si fillim i punës dhe aktivitetit jëtësorë të njerëzve në atë vend, psh 7 e mëngjesit, a për pasdite me “ditë” duhet të mendohet koha kur njerëzit kyçen në ambientet jëtësore ose shkojnë në pushim, p.sh nga ora 20 pasdite, pa marrëparasysh se veç në dimër ka ra terri, a në verë ende është dritë.¹⁵³

Kështu sa i përket sistemit tonë dërgimi mund të bëhet çdo ditë, dhe nga kjo rregullë janë larguar problemet e paraqitura më parë. Dërgimi zakonisht kryhet në shtëpinë ose në vendin e punës së personit deri tek i cili duhet të kryhet dërgimi. Nëse adresati takohet në gjykatë ose në çfarëdo vend tjetër, dërgimi mund të bëhet edhe në atë vend.¹⁵⁴

Nga kjo rregull mund të kuptojmë që dërgimi mund të bëhet në çdo kohë dhe çdo vend që mund të takohet personi të cilit duhet t’i bëhet dërgesa, pra kjo nënkupton se dërgimi mund të bëhet në rrugë, në mjete publike të transportit, spitale etj.

5.4.1. Dëshmia për dërgimin e kryer

Si një ndër detyrat e gjykatës është që të vërtetojë se a është bërë dërgimi i rregullt i shkresave pasi që në rast se nuk kemi dërgim të rregullt, atëherë do të vie deri te pengimi i

¹⁵²Kamilovska, Zoroska, Tatjana, “ Dostavuvanjeto- uslov za efikasna parnicna postapka”, fq. 179, Sudiska revija broj, 2/2004

¹⁵³Cavdar, Kiril, “ Komentar na Zakonot za parnicnata postapka”, fq. 178, Skopje, 1998

¹⁵⁴Janevski, Arsen, Kamilovska, Z, Tatjana, “ E drejta e procedurës civile”, fq. 242, Shkup, 2009

realizimit të parimit të dëgjimit të palëve në procedurë. Vërtetimin e hetimit të saj për thirrje të rregullt gjykata e bënë me anë të paraqitjes së dëftesës. Dëftesa e dërgimit paraqet procesverbal (dokument publik) për dërgimin e kryer dhe sipas kësaj shërben si provë për dërgimin e kryer.

LPK përmban dispozita për tekstin e dëftesës, si dhe për mënyrën e përpilimit dhe nënshkrimit të dëftesës.¹⁵⁵Dëftesën e nënshkruajnë pranuesi i shkresës dhe dërguesi, pranuesi i dëftesës në dëftesë vetë nënshkruan me shkronja ditën e pranimit. Nëse pranuesi është analfabet ose nuk është në gjendje që të nënshkruajë emrin dhe mbiemrin e tij e shkruan dërguesi përveç kësaj, dërguesi edhe me shkronja e shkruan ditën e pranimit dhe vendos shënim se pse pranuesi nuk e ka vendosur nënshkrimin e tij. Dëftesa nuk është mjet i vetëm provues por ka edhe mjete tjera.¹⁵⁶

5.4.2. Kuptimi i thirrjes së rregullt në seanca dhe pasojat nga mos marrja pjesë në to

Thirrja e rregullt në seanca e personave fizik dhe juridik analizohet në disa aspekte, në njërin anë thirrja duhet të behet sipas ligjit për procedurë civile të cilat e rregullojnë dërgimin e shkresave dhe sanksionojnë mospjesëmarrjen në seanca të këtyre personave. Gjykata ka për detyrë të sigurohet se thirrja është bërë me dërgimin e shkresës në kohën e caktuar dhe afatin e caktuar, brenda së cilit pala do të duhej të kuptonte çështjen kontestuese civile për të cilën në afatin tetë ditorë do të duhej të përgatitej për pjesëmarrje kontestuese në seancë.

Duke u nisur nga ajo se sa kohë kanë palët që të përgatiten për pjesëmarrje në seancë gjyqësore ku në LPK parashihet afati tetë ditor pas pranimit të thirrjes,¹⁵⁷ me paramendimin që thirrja të jetë e rregullt në kohë të arsyeshme me qëllim që palët të kenë hapësirë për përgatitje që të kontestojnë në seancën përgatitore ose në atë për shqyrtim kryesorë, është kontestuese se a është e mjaftueshme kjo kohë apo kjo varët nga çështja e cila do të kontestohet.

¹⁵⁵Neni. 143, LPK, 2011

¹⁵⁶Po aty, fq.246

¹⁵⁷Neni.272, parag.1, LPK,2005

Pala mund të jetë prezente dhe mund të refuzojë që të diskutojë, për shkak se nuk ka qenë e ftuar në mënyrë të rregullt. Konsiderohet se pala është ftuar me rregull nëse nga dita prej kur e ka marr ftesën dhe deri në ditën që mbahet seanca ka pasur më së paku 8 ditë.¹⁵⁸

Nga ajo që cekem më lartë për thirrjen e rregullt të palëve është edhe paralajmërim për palët të cilët në qoftë se nuk shkojnë që të shprehen për gjendjen e tyre në seanca do të kenë pasojat, të cilët palëve do tju kumtohen në thirrjen me shkresa nga ana e gjykatës, e cila do t'i lajmërojë për pasojat nga lëshimi ose mosmarrja pjesë në seanca duke i njoftuar palët për të drejtat e tyre procedurale që u takojnë.

Në ligjin për procedurë civile përshkruhet përmbajtja e thirrjes për në seancë, në të cilën patjetër duhet të përbahen pasojat e mungesës në seanca,¹⁵⁹ në të cilën si pasoja të mundëshme mundet me qenë: sjellja e aktgjykimit për shkak të mungesës dhe llogaritje se padia është tërhequr.¹⁶⁰

Gjykata nuk mund të sjellë vendim në rastet kur pala patjetër duhet të jetë e dëgjuar, ajo ka për detyrë që ti lajmërojë palët se në seancën që do të mbahet do të nxjerrët dëshmi nga dëgjimi i tyre dhe duhet që edhe një herë ti dërgojë ftesë palës dhe ta lajmërojë për pasojat nga mosmarrja pjesë e saj, mosveprimi i gjykatës në këtë mënyrë do të sillte shkelje të rregullave procedurale.¹⁶¹

6. Realizimi i parimit të dëgjimit të palëve nëpër stadiumet e procedurës civile

Duke i rregulluar qëndrimet e procedurës civile kontestimore, sistemi ligjor në vendin tonë kujdeset që nëpërmjet ligjit për procedurë civile të bëjë rregullimin, qëndrimin dhe ndërtimin e parimeve mbi të cilët themelohet dhe qëndron ky sistem ligjor i të drejtës procedurale civile.

¹⁵⁸Janevski, Arsen., *“Doracak per gjykim te drejtë”*, fq. 28, Shkup, 2003

¹⁵⁹Neni. 106, paragrafi 3

¹⁶⁰Po aty, neni. 277-280

¹⁶¹Cavdar, Kiril, *“Komentar na zakonot za parnicna postapka”*, fq.394, Shkup, 2011

Qëllimi i veprimtarisë së gjykatës është që të realizojë mbrojtjen e të drejtave të cilat i besohen për mbrojtje në një procedurë të shpejtë, ekonomike për realizimin e mbrojtjeve të të drejtave subjektive të palëve, në stadiumet e procedurës civile ku ndjehet nevoja e respektimit dhe kyçjes së parimeve procedurale, të cilat domosdoshmërisht duhet të konkretizohen duke pasur parasysh qëllimin për të cilin janë të themeluar dhe shërbejnë, pasi që ato janë shprehje e një metode apo mënyrë që shpien në realizimin e detyrave procedurale dhe të drejtës në përgjithësi.

Sipas rregullës së përgjithshme e cila e sqaron parimin e dëgjimit të palëve, gjykata është e obliguar që para sjelljes së vendimit për kërkesën e parashtruar në gjykatë, t'i jepë mundësi secilës palë të shprehet për kërkesat dhe qëndrimet e kundërshtarit të tij.¹⁶² Vendim e vet gjykata nuk mund ta themelojë mbi fakte dhe dëshmi për të cilat palëve nuk i është dhënë mundësia të shprehen,¹⁶³ nga aspekti i parimit të dëgjimit të palëve, besohet se gjykata i ka dhënë mundësi që palëve të shprehen për qëndrimet e veta me çka ajo pas dëgjimit të qëndrimeve të tyre do të sjell një fer vendim.

Për tu realizuar qëllimi i parimit, rregulla *auditeur et ltera pars*, nuk na është prezente vetëm në një pjesë të procedurës por atë e hasim të implementuar në çdo stadium dhe fazë të procedurës si dhe në çdo veprimtari procedurale dhe institute. Kështu ligji për procedurë civile përmban shumë rregulla të cilat e konkretizojnë apo e mundesojnë realizimin e parimit të dëgjimit të palëve në procedurë civile. Nga këtu, në vazhdim do të jepet përpunim i rregullave të LPK në të cilat parimi i dëgjimit të palëve është i konkretizuar, që kanë të bëjnë me nisjen e procedurës civile, ndyshimet procedurale që mund të ndodhin gjatë zhvillimit të saj, përgatitjen e shqyrtimit kryesorë, zhvillimin esaj dhe procedurën me mejtet juridike.

6.1. Dëgjimi i palëve në seancën përgatitore

Padia civile është veprim i njëanshëm i paditësit të drejtuar kundër të paditurit, veprim i cili duhet të sjellë veprime të caktuara ligjore, dhe për këtë arsye i padituri duhet që patjetër të jetë i njoftuar për kërkesën me faktet dhe dëshmitë në të, që i janë drejtuar atij

¹⁶²Neni.5, LPK, 2005

¹⁶³Po aty, neni. 7

që të mund të mbrojtë të drejtat e tija, duke vendosur se çfarë do të jënë veprimet e tija për mbrojtje dhe cili do të jetë qëndrimi i tij gjatë zhvillimit të procedurës. Kështu, duke i dhënë mundësinë të paditurit që të njihet me kërkesat e kundërshtarit të tij realizohet parimi i dëgjimit të palëve.

Seanca përgatitore është fazë e procedurës civile e cila fillon me parashtimin e padisë në gjykatë dhe përfundon me përcaktimin e seancës për shqyrtim kryesorë. Pas pranimit të përgjigjes në padi ose pas kalimit të afatit për parashtimin e përgjigjes në padi, gjykata më së voni në afat prej 15 ditësh mund të caktojë seancë përgatitore.¹⁶⁴

Seanca përgatitore nuk është e domosdoshme. Seanca përgatitore nuk caktohet kur për gjykim është kompetent gjyqëtari i vetëm, nëse do të caktohet seanca përgatitore, vlerëson kryetari i trupit gjykues. Kjo varet nga kompleksiteti i kontestit, nga ajo se a ka dhënë përgjigje i padituri në padinë e kështu me radhë.¹⁶⁵

Rëndësia e mbajtjes së seancës përgatitore shihet në realizimin e qëllimit për lehtësim të zhvillimit të procedurës duke i evituar pengesat procedurale që në seancën për shqyrtim kryesorë të vendoset vetëm për çështjen e cila është objekt i procedurës kontestimore.

Seanca përgatitore ka për qëllim që të bëjë sqarimin e kërkesave të paditësit dhe deklaratat e të paditurit, kështu në thirrje palët do të urdhërohen që në seancë të sjellin tëgjitha dokumentet që u shërbejnë si provë, si dhe të gjitha objektet që duhet të shikohen në gjykatë.¹⁶⁶

Seanca përgatitore do të zhvillohet pas pranimit të padisë dhe njohjes së përmbajtjes së saj të ngritur kundër të paditurit i cili duhet të kthejë përgjigje në padi në afatin e përcaktuar nga gjykata.¹⁶⁷ Në përgjigjen në padi i padituri do të sjell qëndrimet e veta në lidhje me kërkesat e paditësit, kundërshton pretendimet e paditësit me çka jep mundësi për kontest procesues. Ai paraqet faktet dhe dëshmitë që do të jënë në dobi të tij gjatë sjelljes së vendimit gjyqësor, që do të thotë se e paraqet mbrojtjen e tij përveç në qoftë se ka vendosur që mos të mbrohet të qëndroje pasiv.

¹⁶⁴Neni. 271 , LPK, 2005, Janevski, Arsen, Kamilovska, Z, Tatjana, vep. e cit., fq. 357

¹⁶⁵Janevski, Arsen, .., "doracak per gjykim te drejte ", fq. 24

¹⁶⁶Neni. 272, Al.2, LPK, 2005

¹⁶⁷Po aty, neni. 269

Seanca përgatitore zhvillohet me dyer të hapura (publikisht) dhe sipas parimit të kontradiktorialitetit. Kryetari i trupit gjykues e hap seancën dhe së pari konstaton se a kanë ardhur palët. Nëse nuk janë të pranishme ajo verifikon se a janë thirrur rregullisht. Nëse nuk ka prova se palët janë thirrur rregullisht siç parasheh ligji, seanca patjetër të shtyhet.¹⁶⁸

Secila palë gjatë zhvillimit të seancës përgatitore mund që të shprehet në lidhje me kërkesat dhe pretendimet e kundërshtarit të vet, nëpërmes përgatitjes së vet pala mund që ta njoftojë gjykatën dhe kundërshtarin e tij me gjithë çështjen që do ta prezantojë në seancë, në nenin 262 parag. 4 të LPK paraqitet rregulla ligjore ku thuhet se palët i paraqesin, sjellin faktet dhe dëshmitë që kanë për qëllim ti propozonë në seancë. Qëllimi i kësaj është që gjykata dhe palët paraprakisht të njihen me çështjen dhe të përgatitetn për kontest, pasi që pa paralajmërim të mëhershëm pala nuk do të mund të përgatitej për kontest dhe mbrojtje të të drejtave të veta, si dhe nuk do të mund ti paraqiste faktet kundër pretendimeve faktike të kundërshtarit të vet. Kështu për shembull, paditësi mundet që materialin përgatitor ta udhëzojë si një reaksion në mbrojtjen e të paditurit të përmbajtur në përgjigjen në padi, ose mundet me bartje t'i mbartë dëshmitë e tija faktike nën pohimin e daljes së paditësit në senacën përgatitore, për të cilat nuk ka mund mënjëherë të shprehet.¹⁶⁹ Nëpërmejt kësaj mënyrë të ndërrimit të paraqitjes vjen në shprehje realizimii parimit të dëgjimit të palëve në procedurë civile.

Procedura përgatitore fillon me parashtrimin e padisë, dhe pastaj i padituri e sjell përgjigjen e tij në padi,¹⁷⁰ paditësi mund të replikon në shprehjen e të paditurit dhe gjithashtu edhe i padituri mund që t'i kthej përgjigje. Gjatë zhvillimit të kontestit secila palë patjetër duhet të ketë mundësinë që të shprehet në lidhje me kërkesat dhe pretendimet e palës kundërshtare.

6.2. Mbrojtja e të paditurit nga padia

Mbrojtja e të paditurit në një proces kontestimor paraqitet si një e drejtë e tij ligjore por jo edhe detyrim pasi që ligji nuk e detyron në një gjë të tillë. Interesi juridik të cilin ai e ka gjatë zhvillimit të lëndës civile në të cilën dëshiron të ketë rezultate të favorshme për

¹⁶⁸Brestofci, Faik, vep. e cit., fq. 211

¹⁶⁹Poznic, Borivoje, "Gragjansko procesno pravo", fq. 161, Beograd, 1991

¹⁷⁰Neni.273, al.1, LPK, 2005

anën e tij, pasi që ky gjendet në anës e akuzave dhe kërkesave të caktuara nga pala kundërshtare e tij, e shtyn atë që të jetë aktiv në procesin që zhvillohet kundër tij. Më lartë sqaruar se çfarë do të ndodhe në rast të qendrimit paiv të palës në proces, paraqiten aktgjykimet që jepen kundër tij, etj dhe me pasivitetin e tij nuk do të thotë se do të pengohet puna e gjykatës për zhvillimin e procedurës gjyqësore.

I padituri mbrojtjen nga padia mund ta bëjë në dy mënyra:

1. *Mbrojtja me anë të mjeteve proceduralo - juridike*. – I padituri mbrohet me këto mjete kur :

- a) parashtrohet fakte për të cilat gjykata kujdeset sipas detyrës zyrtare, e që përbejnë pengesë për zhvillimin e mëtejshëm të gjykimit - parashtrohet i prapësimeve procedurale, dhe
- b) kërkesa për sigurimin e shpenzimeve procedurale.

2. *Mbrojtja me anë të mjeteve materialo-juridike* - thuhet se i padituri mbrohet me këto mjete atëherë kur:

a). I konteston faktet në të cilat bazohet kërkesëpadi- kundërshtimi i thjeshtë apo paraqitjen e fakteve të reja nga ato që janë paraqitur nga paditësi. Në rastin e parë i padituri pretendon të pohojë se paditësi nuk e ka treguar drejt ngjarjen që ka ndodhur, ndërsa në rastin e dytë i'a tregon variantin e vet të ngjarjes.

b). E konteston bazën juridike të kërkesëpadi- konteston me pretendim se nga gjendja faktike e treguar nga paditësi nuk mund të dalë pasojë juridike e formuluar në padi.

ç). I parashtrohet prapësime materialo-juridike - pretendon të dëshmojë se rrethanat e caktuara e kanë penguar lindjen e së drejtës së paditësit, apo e kanë shtuar atë

ç). I parashtrohet kundërkërkesat- i padituri i parashtrohet kundërkërkesat zakonisht kur nuk mund të mbrohet nga kërkesëpadi me mjete tjera mbrojtëse.¹⁷¹

6.3. Dëgjimi i palëve në seancën për shqyrtim kryesor

Pjesa më kryesore e procedurës civile është seanca për shqyrtim kryesorë, të cilën mund ta paraqesim si një fushë ku luftohet mes palëve të cilët nëpërmjet, sulmit dhe

¹⁷¹Brestofci,Faik, “ E drejta procedural civile”, fq. 215-217, Prishtinë, 2004

mbrojtës kontestojnë çështjen civile si një luftë për të arritur qëllimin kryesorë, kjo zhvillohet gojarisht dhe publikisht para gjykatës.

Në këtë seancë parimi i dëgjimit të palëve e arrit kulmin maksimal të shprehjes, ku realizohet aktiviteti i palëve nëpërmjet shprehjes së tyre në çështjen kontestuese. Të drejtën që të shprehen në procedurë, palët e realizojnë nëpërmjet paraqitjes së qëndrimeve të tyre kundër qëndrimeve të kundërshtarit të tij dhe të gjykatës - *cotra dicere*.¹⁷²

Në këtë seancë parimi i dëgjimit të palëve do të realizohet varësisht nga ajo se si palët do të sillen, si do të jetë qëndrimi i tyre gjatë shprehjes së fakteve dhe argumenteve që do të jenë në dobi apo kundër padisë së tyre, varësisht nga ajo se në çfarë niveli të intenzitetit do ti shfrytëzojnë palët të drejtat e tyre, autorizimet procedurale me çka ky parim do të arrit qëllimin e tij për të cilin edhe është themeluar.

Ky parim do të realizohet kur palët do të jenë të thirrura me rregull që të marrin pjesë në seancë, gjykata do ta vërtetojë se a është bërë thirrja që të mbahet seanca dhe do të hulumtojë se a është bërë realizimi i parimit të dëgjimit të palëve, në të kundërtën do të anulojë mbajtjen e seancës.

Seanca për shqyrtim kryesorëmë së shpeshti shtyhet për shkak se njëra apo të dyja palët nuk janë ftuar në mënyrë të rregullt, apo të dyja nuk kanë ardhur, ose duhet të deponohen disa prova të reja, ose për shkak se disa prova të deponuara duhet përsëri të deponohen.¹⁷³

Gjatë zhvillimit të seancës për shqyrtim kryesorë, parimi i dëgjimit të palëve ofron mundësi absolute palëve që ti shqyrtojnë pretendimet e tyre.

Duke i'u faliminderuar parimit gojor e gjithë procedura karakterizohet me parimin e dëgjimit të palëve ku palët në mënyrë kontinuale i kundërshtojnë dhe mbrojnë qëndrimet e tezave që i paraqesin, ku çdo njëra nga palët në paraqitjen e vet duhet t'i paraqesë të gjitha faktet e nevojshme për arsyetimin e propozimeve të veta, të ofrojë prova të nevojshme për

¹⁷²Triva, Sinisa, Dika, Mihajlo, "Gradjansko parnicno procesno pravo", fq. 158, Zagreb, 2004

¹⁷³Janevski, Arsen, "doracak per gjykim te drejte.", fq. 43

vërtetimin e pretendimeve të veta, si dhe të deklarohet për pretendimet dhe provat e pretenduara nga pala kundërshtare.¹⁷⁴

Ky parim realizohet kur palët me të drejtën dhe detyrimin e tyre i paraqesin para gjykatës faktet dhe provat me ndihmën e të cilave gjykata mund të vërtetohet në kërkesat e tyre dhe këtë të drejtë e kanë të dyja palët.¹⁷⁵

Mbrojtjen e tij i padituri mund ta paraqesë në disa mënyra: duke e kontestuar të vërtetën me një ose disa fakte në bazë të se cilës është themeluar kërkesa paditëse, pra kjo mund të arrihet me paraqitjen e dëshmive, ose mund të mbrohet duke e kundërshtuar padinë me kontestin se është e pa themeluar duke i shikuar faktet të cilat janë të paraqitura në padi.

Edhe pas kundërshtimeve të të paditurit, paditësi vazhdon sulmin e tij në mënyra të ndryshme:

Mund t'i kontestoj faktet e të paditurit, të nxjerr të vërtetën me sjelljen e ndonjë fakti të ri, me çka kundërshtimi i të paditurit rrezohet, dhe kjo mënyrë e veprimit në procedurën teorike quhet 'replikë', dhe kjo replikë vazhmisht vazhdon në atë mënyrë që i paditësi heziton që ta lëjë pa sukses replikën e paditësit, me çka i padituri sjell fakt tjetër të ri me çka e pengon replikën dhe kemi të bejmë me duplikë, e cila mund të vazhdojë tutje me triplikë,¹⁷⁶ etj.

Ligji për procedurë civile në nenin 287 i jep mundësi secilës palë që t'i mbrojë interesat e veta gjatë realizimit të procedurës nëpërmjet parashtrimit të pyetjeve palës kundërshtare, por edhe duke respektuar parimin e barazisë gjatë parashtrimit të fakteve gjatë dëgjimit të palëve, me çka në nenin 250 paragrafi 1 gjykata obligohet që gjatë paraqitjes së fakteve të dëgjojë të dyja palët, më qëllim që të sqarohen të gjitha gjërat për vërtetimin e gjendjes faktike e cila është e rëndësishme për dhënien e vendimit meritore.

Në seancën për shqyrtim kryesorë palët bëjnë bisedë të lirë mes vete i parashtrojnë kërkesat e tyre dhe bëjnë arsyetimin e tyre duke i paraqitur faktet relevante si dhe deklarohen lidhur me kërkesat dhe thëniet e njëra tjetrës. Biseda e palëve vazhdon

¹⁷⁴Janevski, Arsen, T, Z, K, vep. e cit., fq. 362.)(shif, neni 282 par.3. LPK. 2005

¹⁷⁵shif, neni 205 paragrafi 1, LPK

¹⁷⁶Poznic, Borivoje, "Gragjansko procesno pravo", fq. 209-211, Beograd, 1991

gjatëgjithë shqyrtimit. Çdo njëra nga to mund të parashtrojë kërkesa procedurale, të parashtrojë prova dhe fakte, të deklarohet lidhur me propozimet e kundërshtarit dhe provat e shfrytëzuara, ta shprehë mendimin se cila normë juridike duhet të zbatohet në rastin konkret, ta bëjë interpretimin e normave të tilla, ta kundërshtojë interpretimin e bërë nga kundërshtari, dhe së fundi definitivisht ta formulojë propozimin për aktgjykimin që duhet ta japë gjykata.¹⁷⁷

Gjykata realizon dëgjimin e palëve duke i lënë hapësirë secilën palë që të deklarohet dhe sqarohet në çdo aspekt, dhe ajo vet krijon bindjen për bazën faktike të vendimit të saj. Gjithashtu gjykata në fund pas deklarimit të palëve në lidhje me faktet dhe provat u lejon palëve duke filluar nga paditësi që të jap një rezume të shkurt për përmbajtjen e kontestit apo lëndës kontestuese si fjalim përfundimtar.¹⁷⁸

Gjykata gjatë realizimit të veprimtarisë së saj gjyqësore përpilon procesverbal për të gjitha veprimet që ndërmerren nga ana e saj, e palëve si dhe pjesëmarrësve të tjerë në procedurë. Në një farë mënyre procerverbali paraqet provë, dëshmi për rrjedhen e procedurës, zhvillimin e saj ku kontrollueshmëri e saj e bënë gjykata më e lartë. Kryetari i trupit gjykyes procesverbalistit i tregon se çka të shënojë në procesverbal më zë, procesverbali duhet të shkruhet me rregullshmëri nuk guxon asgjë të fshihet, apo të ndryshohet pos asaj që është e vërtetë. Në procesverbal shënohen gjithmonë emri i gjykatës, trupit gjykues, vendit ku janë ndërmarrë veprimet, dita ora kur janë ndërmarrë ato veprime, përcaktohet lënda e kontestit, emrat e palëve dhe gjithë personave tjerë të pranishëm.¹⁷⁹

Në procesverbalin për shqyrtim kryesorë sidomos do të shënohet: nëse ka qenë seanca publike dhe e tillë duhet të jetë,¹⁸⁰ ose publiku është përjashtuar për arsye të parapara me ligj,¹⁸¹ përmbajtja e deklaratave të palëve, propozimet e tyre, provat që janë prezentuar, me theksimin e deklaratave të dëshmitarëve dhe të ekspertëve, si dhe vendimet e gjykatës të sjella në seancë.¹⁸²

¹⁷⁷Brestofci, Faik, "E drejta procedural civile", fq. 226, Prishtinë, 2004

¹⁷⁸Neni. 289, LPK, 2005

¹⁷⁹Neni. 116, LPK, 2005

¹⁸⁰Po aty, neni.292

¹⁸¹Po aty, neni.293

¹⁸²Janevski, Arsen, „doracak per gjykim te drejtë", fq. 45

Palët kanë të drejtë të dijnë për përmbajtjen e procesverbalit ato ose vet e lexojnë ose u lexohet, dhe gjithashtu kanë të drejtë të japin ankesat etyre në lidhje me pakënaqësinë e tyre që kanë për përmbajtjen e procesverbalit që ka të bëjë me deklaratën e tyre personale me çka duhet bërë respektimi i parimit të dëgjimit të palëve, dhe në fund ky procesverbal i përpiluar do të nënshkruhet si nga vetë palët ashtu edhe nga gjith pjesëmarrësit ne procedurë dhe nga vet trupi gjykues, në krye me kyetarin e trupit gjykues i cili udheheq më të, nëse ndonjë person pjesëmarrës në seancat gjyqësore refuzon të nënshkruaj procesverbalin do të shënohet edhe arsyeja se pse nuk ka bërë një gjë të tillë.

Sa i përket çështjes së procerverbalit në këtë drejtim ligji për procedurë civile kontestimore i vitit 2011 parasheh ndryshim pozitiv në këtë aspekt. Në nenin 119-a, parashihen rregullat për regjistrim tonik të procedurës, ku do të behët incizimi i tërë rrjesës së procedurës me tëcilën që në fillim të rrjedhës së seancës do të njoftohen palët dhe gjithë pjesëmarrësit tjerë se seanca do të mbahet me regjistrim tonik, dhe në fund të seancës palët kanë të drejtë që këtë inçizim ta kenë gjithashtu në formë të shkruar,¹⁸³ si procesverbal, pasi që aty do të shënohet gjithçka që është e inçizuar.

6.4. Përjashtimi nga parimi i të dëgjimit të palëve në procedurë civile

Deri më tani gjatë përshkrimit të parimit të dëgjimit të palëve mënyrën se si ai është i realizuar mund të sjellim një koncept të përgjithshëm se ky parim themelor i procedurës civile është i pranishëm gjatë tërë zhvillimit të procedurës .

Edhe pse qëllimi i parimit të dëgjimit të palëve është që palëve t’iu jepë mundësinë që ata në mënyrë të barabartë pa asnjë lloj diskriminimi të mund të shprehen në lidhje me kërkesat, pretendimet dhe kundërshtimet e tyre gjatë kontestimit të çështjes civile, me qëllim që gjykata të sjell vendimin e saj meritore të ligjshëm, por edhe pse ky parim ka rëndësi të madhe kushtetuese dhe ligjore ka raste kur gjykata mund të sjellë vendim duke bërë përjashtim nga ky parim.

Sipas ligjit për procedurë civile, gjykata është e autorizuar që të vendosë për kërkesë për tëcilën palës kundërshtare nuk i është dhënë mundësia të shprehet vetëm kur ajo është

¹⁸³Neni.119-b LPK, 2005

e përcaktuar me këtë ligj.¹⁸⁴ Sipas kësaj rregulle përjashtim nga ky parim vjen vetëm në ato raste të cilat ligji i ka paraparë pasi që gjykata në raste tjera nuk ka të drejtë që të mos bëjë dëgjim të palëve.

Këto përjashtime në të shumtën e rasteve vetëm janë të parapara se sa të realizuara pasi që gjykata prap se prap i jep të drejtë palëve që të dëgjohen, shprehen për çështjen e cila kontestohet para se të sjellë vendimin. Përjashtimi i dëgjimit të palëve gjatë realizimit të procedurës civile bëhet në këto situata të caktuara saktë.¹⁸⁵

Pas shqyrtimit paraprak të padisë gjykata sjell vendim lidhur me kompetencën e vet vetëm në bazë të të dhënave në padi- kjo nënkupton se gjykata në bazë të të dhënave në padi, vlerëson se a është kompetent, pastaj kontrollon aftësinë e paditësit dhe të paditurit që të jenë palë, aftësinë procedurale, pjesëmarrjen e rregullt të palëve dhe lejin e padisë, në bazë të së cilave mund të vendosë që të veprojë ose jo.¹⁸⁶ Përjashtimin e shohim në nenin 274 në bazë të së cilës gjykata vendos pa dëgjimin e palës kur paditësi pasi që ta pranojë padinë, në kthimin e përgjigjes në padi mund të jep përgjigje duke sjellur kundërshtime në lidhje me pyetjet e bëra dhe në bazë të këtyre kundërshtimeve gjyqi do të sjell vendim.

- Në procedurën për zgjidhjen e konfliktit të kompetencës –gjykata mund të vendos pa dëgjimin e palëve, pasi që për konfliktin ekonpetencës mund të vendoset edhe kur palët përpara nuk janë shprehur lidhur me kompetencën e gjykatës.¹⁸⁷

- Kur sjell vendim për urdhërpagesë- është procedurë mandatore, gjykata në bazë të veprimtarisë së drejtë dhe të besueshme, duke iu bashkangjitur padisë jep urdhër për pagesë pa dëgjim paraprak të paditësit,¹⁸⁸ por urdhëri i dhënë me një ekzemplar të padisë dërgohet te i padituri,¹⁸⁹ dhe ky ka të drejtë që në afat prej tetë ditëve të paraqesë kundërshtim për urdhër pagesë, dhe në bazë të kësaj gjykata do të përcaktojë seancë përgatitore ose për shqyrtim kryesorë, në të cilën do të kontestohet për lëndën kontestuese.

¹⁸⁴Neni.5, parag.2, LPK. 2005

¹⁸⁵Janevski, Arsen, Kmilovska, Zoroska, Tatjana, vep. e cit., fq. 81

¹⁸⁶Neni.14, LPK, 2005

¹⁸⁷Neni.23, par.1, LPK, 2005

¹⁸⁸Po aty, neni. 418,

¹⁸⁹Po aty, neni.420

- Kur pa dëgjuar kundërshtarin sjell aktvendim lidhur me masën e përkohëshme- gjykata me propozim të palës mund që pa dëgjimin e palës tjetër të jep aktvendim për përcaktim të masës së përkohëshme me qëllim të evitimit të rrezikut të shpejtte kundër dëmëve të paligjshme ose pengimin e dhunës, ose largimin e dëmit të pa zavendësueshëm.¹⁹⁰
- Kur pa dëgjuar kundërshtarin e propozuesit vendos dhe zhvillon procedurën për sigurimin e provës - në rastet kur ekziston rreziku për shtyerje, gjykata për propozimin do të vendos edhe pa shprehje të mëparme të kundërshtarit,¹⁹¹ por nëse deri të kundërshtari nuk ka qenë e dërguar propozimi për sigurimin e provave, i njejt i dërgohet së bashku me vendimin me të cilin miratohet propozimi për sigurimin e provave.¹⁹² Pra, gjykata mund të caktoj sigurim të provave pa i lënë mundësi kundërshtarit që të shprehet sipas propozimit dhe të caktojë nxjerrjen e fakteve.
- Kur vendos lidhur me shpenzimet procedurale-gjykata vendos sipas kërkesës së caktuar të palës, pa kontestim.¹⁹³
- Kur ankesa kundër aktvendimit nuk i dërgohet kundërshtarit të ankuesit - sipas kësaj procedure te ankesa kundër aktvendimit nuk zbatohen rregullat për përgjigje në ankesë dhe për mbajtje të seancës para gjykatës së shkallës së dytë.¹⁹⁴
- Kur faktet relevante janë përgjithësisht të njohura- gjykata pa mbajtur seancë vendos për kthimin në gjendje të mëparshme.¹⁹⁵

6.5. Mbrojtja e palëve me mjete juridike për mos realizim të parimit të dëgjimit të palëve

Duke u nisur nga ajo se është bërë sofistikikimi i proceseve procedurale, duke kaluar periudha të ndryshme kohore nga ajo primitive deri në këtë moderne, duke pasur parasysh kushtet mbi të cilat janë zhvilluar, themeluar, në këto sisteme ka pasur pak a shumë mënyra për realizim të mbrojtjes ligjore në raste të shkeljes së rregullave procedurale të cilët kanë rregulluar realizimin e procedurave civile. Kështu mbrojtja ligjore në të gjitha sistemet legale

¹⁹⁰ Po aty, neni.413, parag. 1

¹⁹¹ Po aty, neni. 260, parag.1

¹⁹² Po aty, neni.260,parag. 3

¹⁹³ Neni. 158

¹⁹⁴ Neni. 371

¹⁹⁵ Neni. 113, parag. 1

juridike karakterizohet me atë se të gjitha sistemet si metodë të përbashkët kanë respektimin e rregullave procedurale nga të gjitha subjektet që marrin pjesë në realizimin e kësaj procedure.

Rregullave procedurale u jepet rëndësi e madhe gjatë respektimit të tyre, pasi që mosrespektimi i tyre apo shkelja e tyre paraqet shkelje ligjore për të cilat pason mbrojtja juridike, pasi që këto rregulla janë me natyrë ligjore, mbrojtja e tyre është paraparë me ligj. Por, ligjshmëria e tyre do të kontestohet me iniciativë të palës e cila shprehet e pakënaqur. Gjykata nuk lëshohet në hetim se a është bërë shkelje ligjore në rastin konkret dhe se a do të ndikojë në ligjshmërinë e vendimit, por megjithatë shkelja e rregullave procedurale në çdo fazë të procedurës paraqet arsye për ndryshim të vendimit të dhënë në rast të tillë.

Qëllimi i sanksionimit të shkeljes së rregullave procedurale, paraqitet për shkak se duhet që pas çdo përfundimi të zhvillimit të një procesi gjyqësorë të kemi një vendim të drejtë ligjorë, por, me shkelje të rregullave procedurale nuk do të mund të arrihej një gjë e tillë, gjithashtu qëllimi i sanksionimit është rregullimi i zhvillimit të procedurës civile, respektivisht të rregullave procedurale të saj, parimet mbi të cilat ndërtohet ajo, vlera e saj ligjore, besimi mbi ligjin që e rregullon atë, pasi që realizimi i ligjit i jep besim qytetarëve mbi organet shtetërore dhe mbi veprimtarinë e organëve qyqësore, konkretisht në rastin tonë në zhvillimin e procedurës civile.

Nga praktika e realizimit të procedurës civile, deri tek mbrojtja juridike do të paraqitej edhe në rastet kur do të shkelet një ndër parimet fundamentale të procedurës siç është parimi i dëgjimit të palëve.

Shkelja e parimit të dëgjimit të palëve, si shkelje e një ndër parimeve themelore të aktivitetit procedural, në të cilën ofrohet mbrojtje juridike për palën e dëmtuar, dhe mosrealizimi i dëgjimit të palëve gjatë zhvillimit të procesit gjyqësorë, paraqet shkelje të një gjykimi fer dhe për këtë arsye është paraparë sanksionimi me ligj në shkallë më të lartë, dhe kjo ofron garancion për subjektet procedurale dhe për të drejtat subjektive të tyre, si dhe garancion se maksima *auditeur et altera pars*, do të jetë e respektuar gjatë realizimit të mbrojtjes të të drejtave subjektive të palëve. Serioziteti i sanksionimit në raste të shkeljes të së drejtës së palës që të jetë e dëgjuar në procedurë, është rezultat i kuptimit të parimit të dëgjimit të palëve, si një ndër parimet themelore të procedurës civile, mbi të cilën është

ndërtuar procedura civile, garancion i barazisë së njëjtë të të gjithë personave para ligjit dhe realizim të procedurës së drejtë ligjore.

Parimi i dëgjimit të palëve paraqet natyrë të rreptë formale me çka mundëson tërheqje ose anulim të vendimit gjyqësorë, pamarrë parasysh se në cilën pjesë të procedurës nuk është realizuar, pasi që ligji për procedurë civile mosrespektimin e këtij parimi e paraqet si shkelje absolute të procedurës civile, pasi që edhe një shkelje më e vogël sa i përket shkeljes së të drejtës së palës që të jetë e dëgjuar gjatë zhvillimit të procedurës mund të paraqes arsye të mjaftueshme që gjyqi më i lartë të vlerësojë se ka shkelje të së drejtës.

Parimi i dëgjimit të palëve është një ndër parimet themelore të procedurës civile i cili siguron një proces të balancuar dhe palë të barabarta në procedurë, të rregulluar me rregulla të ligjit procedural, rregulla të cilat rregullojnë edhe dëgjimin e palëve në procedurë sipas mjeteve juridike. Rëndësia themelore e këtij parimi të pa zëvendësueshëm të procedurës civile vërtetohet me atë se shkelja e tij paraqet arsye për paraqitjen e mjeteve juridike të cilat ligji për procedurë civile i ka paraparë si mjete mbrojtëse për vendimin i cili është dhënë në mungesë të realizimit të këtij parimi. Kështu pala e cila është e pa kënaqur me dhënien e vendimit në të cilin është bërë shkelja e këtij parimi ka të drejtë të paraqesë ankesë si mjet të rregullt ligjorë, por të paraqesë edhe revizion ose të paraqesë propozim për përsëritje të procedurës, si mjete të rregullta ligjore, rëndësia e këtij parimi mundëson që përsëritja e procedurës të bëhet edhe pas kalimit të afatit prej 5 vjetëve nga dita kur vendimi është bërë i plotëfuqishëm, kryesisht pas kalimit të afatit objektiv të cilin e ka paraparë ligji për procedurë civile për paraqitje të këtij mjeti jo të rregullt ligjorë.¹⁹⁶

Sipas ligjit për procedurë civile shkelje të parimit të dëgjimit të palëve kemi kur njëra nga palët me pjesëmarrje jo ligjore ose me lëshim e pjesëmarrjes nuk i është dhënë mundësia që të kontestojë para gjykatës.¹⁹⁷ Dhe për këtë arsye pala ka të drejtë të paraqesë njërin nga mjetet juridike.

Mjet goditjeje quajmë mjetin procedural me të cilin pala apo personi tjetër i autorizuar, nga gjykata kompetente kërkon që ta prishë(anulon) apo ta ndryshojë vendimin

¹⁹⁶Neni. 394, paragr. 3

¹⁹⁷Neni. 343, parag.2, al. 7

për të cilin pretendon të vërtetojë se për të është i pavolitshëm, i padrejtë dhe i kundërligjshëm. Mjeti i goditjes zakonisht është shprehje e pakënaqësisë së palës, me vendimin e dhënë në çështjen e saj dhe njëherazi kërkesë që ai të zëvendësohet me vendimin e ligjshëm dhe të drejtë.¹⁹⁸

Në procedurën për vërtetimin se a është bërë respektimi i parimit të dëgjimit të palëve se a është dhënë një gjykim ligjor, i drejtë bëhet në gjykat me instancë më të lartë se ajo që ka dhënë vendimin, nëpërmjet parashtrimit të ankesës nga pala e pa kënaqur drejtuar palës kundërshtare.

E drejta për ankesë është e drejtë kushtetuese, është mjet juridik universal në procedurë kontestimore. Ankesa mund të paraqitet kundër çdo aktgjykimi të sjellë në shkallë të parë.¹⁹⁹

Ankesë, ligji e quan mjetin e zakonshëm të goditjes së vendimit të shkallës së parë. Mirëpo, pavarësisht nga kjo “ankesa” e ka edhe një domethënie të përgjithëshme: për tu ankuar, dmth për të shprehur pakënaqësinë në lidhje me diçka. Në këtë aspekt, faktikisht seçili mjet i goditjes së vendimeve është ankesë.²⁰⁰

Procedura ankimore inicohet me parashtrimin e ankesës. Ankesë mund të paraqet ankuesi edhe atë deri tek gjykata e cila e ka sjellë vendimin e shkallës së parë. Ankesa parashtrohet në numër të mjaftueshëm të shembujve për gjykatën dhe palën kundërshtare.²⁰¹

Duke pasur parasysh se ankesa është mjet juridik i dyanshëm, ajo i dërgohet palës tjetër për përgjigje. Pikërisht nëse ankesa është paraqitur në kohë, është e plotë dhe e lejueshme, gjykata e shkallës së parë një shembull të ankesës do ti a dërgojë palës kundërshtare, e cila ka mundësi që pas kalimit të afatit prej tetë ditësh nga dita e pranimit të parashtrojë përgjigje në ankesë deri tek ajo gjykatë.²⁰² Kështu pa kalimin e këtij afati gjykata e shkallës së parë nuk mund tia dërgojë shkresat e lëndës gjykatës së shkallës së

¹⁹⁸Brestofci,Faik, “ E drejta procedurale civile II”, fq. 62, Prishtinë, 2004

¹⁹⁹Janevski, Arsen, Kamilovska, Zoroska, Tatjana, vep. e cit., fq. 398

²⁰⁰Brestofci,Faik, “ E drejta porcedurale civile II”,fq. 73, Prishtinë, 2004

²⁰¹Neni.346, LPK, 2005, Janevski, Arsen, Kamilovksa, Zoroska, Tatjana, “ E dejta eprocedurës civile”,fq. 404, Shkup, 2009

²⁰²Po aty, fq. 404

dytë. Nesë kundërshtari i ankesës sjell përgjigje në ankesë, ekzemplarë të saj gjykata e shkallës së parë ia dërgon ankuesit.²⁰³

Nëse gjykata e shkallës së dytë vendos që të hap shqyrtim, respektivisht nëse është e obliguar që të hap shqyrtim, në shqyrtim thirren palët respektivisht përfaqësuesit e tyre ligjorë, si dhe dëshmitarët dhe ekspertët për të cilët gjykata vendos se duhet të dëgohen. Mungesa e palëve nuk do të paraqet pengesë për mbajtjen e shqyrtimit. Gjukata do të shqyrtojë ankesën dhe do të sjellë vendim duke pasur parasysh veçanërisht atë që është parashtruar në ankesë dhe në përgjigjen në ankesë.²⁰⁴ Kështu gjyqtari raportues e paraqet gjendjen e çështjes, aktgjykimi lexohet dhe vazhdohet me ankuesin i cili e arsyeton ankesën e tij, pasatj i jepet fjala edhe kundërshtarit i cili duhet të sqarojë përgjigjen në ankesë.²⁰⁵

Ankesa jepet për shkaqe të parapara shprehimisht me ligj ndër to është edhe shkelja e dispozitave esenciale absolute, ndër shkeljet procedurale ka të bëjë edhe me shkeljen e parimeve procedurale ndër të cilët është edhe parimi i dëgjimit të palëve.

Revizioni si mjet i jashtëzakonshëm rregullohet me ligjin për procedurë kontestimore, në nenin 395 jepet shkaqet për çka lejohet revizioni, ndër shkaqet e përmendura është edhe shkelja e rregullave procedurale, në paragrafin 4 të këtij neni thuhet se lejohet revizioni kur gjykata e shkallës së parë nuk ka mbajtur seancë për shqyrtim kryesorë dhe me këtë është bërë mohimi i dëgjimit të palëve apo kontestimi mes tyre për çështjen kontestuese.

Edhe revizioni si mjet i jashtëzakonshëm jepet kundër aktgjykimit të plotëfuqishëm të sjellë në shkallë të dytë, sjellet në numër të mjaftueshëm të eksemplarëve si për gjykatën ashtu edhe për palën kundërshtare.²⁰⁶ Në qoftë se gjykata e shkallës së parë konstaton se janë plotësuar kushtet e parapara procedurale nga të cilat varet lejimi i procedurës sipas revizionit.

Në revizion nuk duhet paraparë vetëm një garanci më tepër se kontesti midis palëve do të zgjidhet drejtë. Rëndësia e këtij mjeti goditjeje qëndron edhe në faktin se ai është mjet

²⁰³Neni.348, LPK, 2005

²⁰⁴Janevski, Arsen, Kamilovksa, Zoroska, Tatjana, “ *E drejta e procedurës civile*”, fq. 406, Shkup, 2009

²⁰⁵Neni.352, LPK, 2005

²⁰⁶Po aty, neni.379

për njejtësimin e praktikës gjyqësore.²⁰⁷Përgjigjësia e revizionit dërgohet deri te pala e cila e ka inicuar procedurën e shkallës së tretë, gjykata e shkallës së parë edhe te revizioni si te ankesa nuk mund ti dërgojë shkresat deri të gjykata e revizionit pa kalimin e afatit përkthimin e përgjigjes në padi.²⁰⁸

Propozimi për përsëritjen e procedurës është mjet i jashtëzakonshëm i goditjes, i kufizuar, josuspenziv, i dyanshëm dhe në të shumtën e rasteve remonstrativ. E drejta për të kërkuar përsëritjen e procedurës është e kufizuar në aspektin e vendimeve që mund të goditen me këtë mjet goditjeje, në aspektin e shkaqeve për të cilat mund të bëhet goditja e vendimeve, si dhe në aspektin brenda të cilit mund të ngritet ai.²⁰⁹

Shkaqe për përsëritjen e procedurës janë të parapara me ligj një ndër të cilët është edhe mos marrja pjesë e palës në seancën për gjykim me çka pamundësohet dëgjimi i palës për çështjen e vet e cila kontestohet.

Propozimi për përsëritjen e procedurës dërgohet deri te pala kundërshtare sipas rregullave për dërgim personal, dhe pala kundërshtare ka të drejtë të japë përgjigje në afatin e paraparë ligjorë. Pas kalimit të afatit gjykata ka të drejtë të përcaktojë seancë për shqyrtim të propozimit në të cilën ftohen të marë pjesë të dyja palët.²¹⁰

Parimi i dëgjimit të palëve vjen në shprehje edhe në rastet kur është bërë ngritja e mjeteve juridike me çka gjykata është e obliguar që nga një ekzemplar nga mjeti i goditjes dhe nga përgjigjja t'ia dërgojë kundërshtarit me qëllim që ai të mundet të deklarohej,²¹¹vallë se a do të deklarohej pala është e drejtë e saj. Vetëm kur është përcaktuar me LPK, gjykata është e autorizuar të vendosë për kërkesë për të cilën palës tjetër nuk i është dhënë mundësia të deklarohej.²¹²

²⁰⁷Brestofci, Faik, " *E drejta procedurale civile*", fq. 95, Prishtinë, 2004

²⁰⁸Neni. 381-390, LPK, 2005

²⁰⁹Brestofci, Faik, " *E drejta procedural civile II*", fq. 104, Prishtinë, 2004

²¹⁰Neni.396, LPK, 2005

²¹¹Neni.345, paragr. 1, ankesë dhe përgjigje në ankesë, neni. 376 paragr. 1 dhe 3, revizion dhe përgjigje në revizion, neni. 395 paragr. 2, kërkesë për mbrojtje të ligjshmërisë, neni. 399 paragr. 2, kërkesë për përsëritjen e procedurës.

²¹²Neni.5 paragr. 2, LPK, 2005, Janevski,Arsen,..., " *doracak per gjykim te drejtë* ", fq. 41

7. Përfundime dhe konkluzione

Nga punimi i realizuar arrita ta kuptojë rëndësinë e këtij parimi dhe vlerën e tij gjatë realizimit të procedurës civile. Parimi i dëgjimit të palëve bën pjesë në parimet fundamentale apo themeluese mbi të cilët ndërtohet procedura ligjore civile. Nëpërmjet këtij parimi realizohet mbrojtja juridike e e palëve kontestuese në proceset civile, parim pa të cilin mund të them se nuk mendohet të funksionojë asnjë sistem ligjor, pasi që ai mund të llogaritet si pjesëmarrës në të gjitha fazat e zhvillimit të procedurës civile.

Rëndësia e këtij parimi qëndron në atë se palëve gjatë zhvillimit të procesit kontestimor u jep të drejtën që të jenë të barabarta para gjykatës, dhe gjykata ka për detyrë t’iu mundësojë qasje të njejtë para tij, duke iu garantuar pjesëmarrje aktive në procedurë dhe mbrojtje të pozitave të tyre si subjekt procedural.

Sipas rëndësisë procedurale, parimi i dëgjimit të palëve sipas vlerës së tij nuk duhet të qëndron vetëm në nivel të rregullimit me rregulla procedurale ligjore, por ky parim duhet të kalojë në nivel kushtetues por fatkeqësisht në Republikën e Maqedonisë ky parim nuk është kyçur në nivel kushtetues, edhe pse në shumë vende tjera ky parim rregullohet me kushtetutë. Pra parimi i dëgjimit të palëve do të mbetet si tendencë që të merr pozitën e tij në kushtetutën e vendit, me çka do të garantoheshin të drejtat e palëve që të jenë të dëgjues në rang kushtetues.

Nga analiza e bërë historike duke hulumtuar rëndësinë e parimin e dëgjimit të palëve nëpër periudha të ndryshme kohore duke filluar nga ajo primitive deri në këtë moderne arrita të kuptojë se rëndësia e këtij parimi qëndron gjithmonë e freskët, në dhënien e mbrojtjes së të drejtave subjektive. Maksima e njohur latine *Auditeur et altera pars*, është e pa mohuar në të gjitha sistemet ligjore, pasi që mund të thuhet se ky parim nuk është bashkëkohorë në të drejtën ligjore por edhe as parim modern i procedurës civile, por është një ndër parimet i cili ka qenë prezent në të gjitha sistemet funksionale ligjore por në mënyra të ndryshme i realizuar, pra, mund të përfundojë se pa këtë parim nuk mund të paramendohet asnjë lloj tipi i procedurës civile.

Gjatë punimit të kësaj teme ofrova njohuri të konsiderueshme në lidhje me kuptimin e palëve si subjekte procedurale, pozitën e tyre dhe rolin e tyre në zhvillimin e procedurës të drejtat dhe detyrimet e tyre në relacion me parimin e dëgjimit të palëve, mënyrën e

mbrojtjes së të drejtave të cilat pretendojnë si l'u janë shkelur apo rrezikuar, iniciimin e procedurës nëpërmjet ngritjes së padisë, zhvillimin e seancave gjyqësore, rëndësinë e pjesëmarrjes së tyre në kontestimin e çështjeve civile, pasojat nga mos marrja pjesë në zhvillimin e procedurës civile. Pasi që pa palë nuk ka proces dhe pa proces nuk mund të realizohen parimet procedurale ndër to edhe parimi i dëgjimit të palëve.

Vlen të theksohet aspekti më i rëndësishëm i analizimit të parimit të dëgjimit të palëve është edhe analiza e bërë se si palët janë të njoftuar në lidhje me veprimet procedurale të ndërrmarra në procedurë, pasi që informimi i palës është çelësi kryesorë apo parakushti për realizimin e të drejtave subjektive në procedurë, siç është edhe e drejta që të dëgjohen për çështjen e tyre, dhe në qoftë se pala nuk informohet në kohë ajo nuk do të mund të ndërrmer veprime të mjaftueshme për mbrojtjen të saj.

Dërgimi i shkresave njoftuese, thirrjeve dhe informimeve në lidhje me ngritjen e padisë apo zhvillimin e procedurës, paraqitet si institut i procedurës civile me çka anulohen keqpërdorimet e nga ana e palëve, pasi që nëpërmjet kësaj mënyre arrihet deri te zhvillimi i procedurës së shpejtë dhe efikase. Gjatë punimit hasa në dilemë sa i përket mënyrës së thirrjes së palëve, ajo që më bën të vërej se si kanë mundësi palët ti realizojnë të drejtat e tyre më saktësisht të realizohet parimi i dëgjimit të palëve kur thirrja bëhet në mënyrë të thjeshtë ku bëhet fiksioni në lidhje me informimin në rastet kur dërgesa nuk është arritë të bëhet deri tek personi i caktuar dhe i cili më pastaj llogaritet se është bërë, me çka vie deri te keqpërdorimi i së drejtës së palës që të jetë e njoftuar me përmbajtjen e shkresës. Posaçërisht e kemi rastin kur dërgesa nuk është bërë në mënyrën e parë, atëhere dërgesa dërgohet me postë, dhe dërgesa do të llogaritet si e kryer, por edhe këtu shtrohet pyetja se a jeton personi i kërkuar në atë adresë apo jo, pasi që për të do të pasojë pasojat në dëm të tij sepse pala nuk do të mund të shprehet në lidhje me kontestin që zhvillohet kundër tij. Për këtë arsye konstatoj se në këtë aspekt ligji për procedurë civile i Republikës së Maqedonisë do të duhet të pësoj ndryshime në përmirësim të këtij aspekti.

Gjithashtu si të pa volitëshme e shoh edhe situatën kur thirrja bëhet përmes tabelës njoftuese në gjykatë, e cila për procedurën civile në Republikën e Maqedonisë paraqet probleme, dhe pasoja të rënda ligjore për palët të procedurës kontestimore e sidomos për të paditurin. Kjo mënyrë e dërgimit të thirrjes është shumë e pa sigurt dhe bënë shkeljen e të drejtës së palës që të jetë e dëgjuar në çështjen e vet, e sidomos për palën e cila për herë

tëparë njoftohet në lidhje me padinë që ngritet kundër tij ose në lidhje me aktgjykimin i cili jepet në dëm të tij.

Parimi i dëgjimit të palëve nuk kufizohet vetëm në këtë problematikë por qëllimi i tij është që ai të marrë pjesë gjatë tërë zhvillimit të procedurës kontestimore në të gjitha fazat dhe stadiumet e procedurës me qëllim që të mundësoj realizimin e mbrojtjes ligjore dhe kjo do të arrihet me respektimin e tij gjatë zhvillimit të tërë procedurës. Kjo do të thotë se subjektët i kanë realizuar të drejtat e tyre nëpërmjet pjesëmarrjes së barabartë gjatë mbrojtjes së të drejtave të tyre.

Parimi i dëgjimit të palëve më së shumtë vjen në shprehje gjatë zhvillimit të procedurës në instancë të parë apo para gjykatave të shkallës së parë, ku bëhet kontestimi i kërkesëpadisë, kontestimi i çështjes mes palëve dhe sjella e vendimit meritator, pra këtu ndërmerren veprime të ndryshme procedurale nga subjektët procedural.

Parimi i dëgjimit të palëve dhe realizimi i tij në procedurë civile si temë interesi e këtij punimi na jep mundësinë të kuptojmë sjelljen e palëve apo marrjen e qëndrimeve të tyre në procedurë.

Se a janë palët të detyruara të marrin pjesë dhe të kontestojnë para gjykatës, ose se ato vet do të vendosin se çfarë do të jetë qëndrimi i tyre në procedurë.

Në sistemet procedurale bashkëkohore parimi i dëgjimit të palëve u jep mundësi palëve që të jenë të dëgjua në procedurë, mirëpo këtë nuk u'a bën detyrim që ato të shprehen në lidhje me kundërshtimet dhe pretendimet e kundërshtarit të tyre. Por, kjo nuk do të thotë së pasiviteti i tyre në procedurë nuk do të sjellë pasoja. Ajo që e bën procedurën që të përshpejtohet dhe të jetë, më efikase në rastet kur nuk do të merren veprime nga palët, bën që gjykata të sjell vendime në mungesë të palëve dhe të konsiderojë çështjen e zgjidhur, por asnjëherë që t'ua mohojë palëve të drejtën që të jenë të dëgjua, pasi dëgjimi i palëve duhet të respektohet me përpikshmëri gjatë tërë zhvillimit të procedurës.

Sa i përket shkeljes apo jo realizimit të parimit të dëgjimit të palëve gjatë zhvillimit të procedurës civile kontestimore, do të llogaritet si shkelje e rregullës së caktuar procedurale, e cila paraqet mosbalancime procedurale në të cilën njëra palë nuk do të mund të paraqesë

mbrojtjen e saj. Vërtetimi se a është bërë shkelje e tillë duhet të behët në mënyrë precize, me çka na len të kuptojmë se shkelje të këtijë parimi kemi kur palës i është pamundësuar kontestimi para gjykatës, se zhvillimi i procedurës ka qenë i pa drejtë për palën. Për këtë arsye pasojnë mjetet juridike për mbrojtje, me të cilat palët kanë të drejtë të shfaqin pakënaqësitë e tyre në lidhje me zhvillimin e procedurës dhe mos realizimin e dëgjimit të tyre gjatë procedurës.

Për këtë arsye është e nevojshme që të bëhet përpjekje që ky parim sa më shumë të realizohet gjatë tërë zhvillimit të procedurës civile, sepse në këtë mënyrë i iket paraqitjes së mjeteve juridike për mbrojtje, do të evitohet zgjatja e procedurave para gjykatave, gjykatat do të fitojnë bindjen për veprimtari të rregullt ligjore dhe për palët do të arrihet sigurimi në punën e gjykatës.

Nga punimi i realizuar arrita të përfundoj rëndësinë e këtij parimi në procedurë civile, parim mbi të cilin mbahet kjo procedurë si dhe parimet tjera që i japin forcë dhe fuqi kësaj procedurë, vlera e tij nuk është kontestuese se ai është një ndër parimet fundamentale, respektimi i të cilit mundëson arritjen e qëllimit të tij në sistemin procedural, në dhënien e mbrojtjes juridike dhe sigurim të palëve në dhënien e vendimit të drejtë dhe të ligjshëm.

8. Bibliografia

1. Brestovci Faik, E drejta procedurale civile, Prishtinë, 2004
2. Brestovci Faik, E drejta procedurale civile, Prishtinë, 2004, vëllimi II
3. Barkovski Andrea, E Drejta romake, Tiranë
4. Blagojević Borislav, Gragjanski postupak u rimskom pravu, Beograd, 1960
5. Brissaud, Jacques, A History of French public law, Washington D. C, 2001.
6. Çavdar Kiril, Komentar na ZPP, 2011
7. Çavdar Kiril, Komentar na ZPP, 1998
8. Dika Mihajlo, O propushtanju u parničnom postupku, Liber amicorum Nikola Gavella, Zbornik radova u čast 70. Rodendana profesora emiritusa Nikole Gavelle, Pravni fakultet Sveučilišta i Zagrebu
9. Fućik/Klauzer/Krojber, GPP- Gragjansko-procesno pravo na Avstrija i na Evropska unija
10. Georgievski Stefan, Gradjansko Procesno Pravo, Skopje, 2000
11. Georgievski Stefan, Osnovni principi na gragjanska procesno pravo na R. Makedonija, monumet 1995.
12. G. Samuel, A Short Introduction to the common law, Paris, 2013
13. Galić Anton, Sankcije za neaktivnost stranarka u parničnom postupku, Pravni život br 12, Beograd, 2004
14. Janevski Arsen, Kmilovska Zoroska Tatjana, E drejta procedurale civile, Shkup, 2011.
15. Marryman, Henry, Johan, The Civil Law Tradition, Stanford Calif, 1985
16. Jakšić Aleksandar, Gradjansko procesno pravo, Beograd, 2009
17. Janevski Arsen, Dostavljanje po zakonu o parničnom postupku, Republike Makedonije, Pravi život, Broj 12, Beograd, 2006.
18. Marković. M, Gradansko procesno pravo, Beograd 1957,
19. Marković. M, Osnovna načela parničnog postupka, Novi Sad, 1977,
20. M. Sedlo, Razvoj građanskog parničnog procesnog prava u SFRJ-UDK: 347. 91/. 95(497. 1).
21. Kadriu Osman, Statija soslusuvanja stranke kako dokazno sredstvo u postupku za zastitu na vladanieto, Skopje, 2004.
22. Požnić Borivoje, Gragjanska procesno pravo, Beograd, 1991.
23. Sinisa Triva, Gragjansko Parnično procesno pravo, Zagreb, 2004.
24. Zoroska Kamilovska Tatjana, Rimskata gragjanska postupka i nejinoto vlijanje vrz sovremenata gradjanska postupka, Zbornik na trudovi od megjunaroden simpozium “ sovremenoto pravo, pravna nauka i Justinijanovata kodifikacija”, Tom 2, Skopje, 2004.
25. Zoroska Kamilovska Tatjana, Kontumaciona presuda, zbornik na Pravniot fakultet, “Justinian Prvi”, vo čest na Todor Xhunov, Skopje, 2009.

26. Zoroska Kamilovska Tatjana, Dostavuvanjeto-uslov za efikasna parnična postapka, Sudiska revija, broj 2/2004, Skopje, 2004.
27. Zoroska Kamilovska Tatjana, Noviot proçesen ekuilibrum na osnovite naçela bo zpp od 2005 godina, statija, Shkup, 2006

Akte ligjore, kode

1. Kushtetuta e republikës së Maqedonisë.
2. Kodi civil i Republikës së Shqipërisë.
3. Konventa Evropiane për mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut, 1950.
4. Sl. Vesnik na P. M., бр. 79, Закон за parnična postapka, од 21. 09. 2005
5. Sl. Vesnik na P. M., бр. 110, Закон за parnična postapka, од 02. 09. 2008
6. Sl. Vesnik na P. M., бр. 83/09, Закон за parnična postapka, од 3. 07. 2009
7. Sl. Vesnik na P. M., бр. 116, Закон за parnična postapka, од 01. 09. 2010
8. Sl. Vesnik na P. M., бр. 7, Закон за parnična postapka, од 20. 01. 2011
9. Sl. Vesnik na P. M., бр. 58, Закон за sudovite, од 11. 05. 2006

Linqet e mara nga interneti

<https://www.scribd.com/document/132408816/I-morina-Proc-civile-2012-13#>).

https://en.wikipedia.org/wiki/Audi_alteram_partem).

https://en.wikipedia.org/wiki/Roman_litigation#Preliminary_hearing_2

https://law.yale.edu/system/files/documents/pdf/Faculty/Langbein_HistoryCommonLaw.pdf

<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr28/CADIET3.pdf>

http://www.law.harvard.edu/programs/ames_foundation/BLHC07/Van%20Rhee%20case%20management.pdf).

<https://masteratberat.files.wordpress.com/2013/05/leksionet-e-procedures-civile.pdf>